

NATIONALMUSEETS FORSKNING

2001

**Nationalmuseet
August 2002**

Forord

Forskningsberetning 2001 giver en oversigt over forskningsindsatsen på Nationalmuseets ti nuværende forskningsområder, Forskningssekretariatets og Bibliotekstjenestens funktioner i relation til forskningen.

I udformningen af beretningen er der taget hensyn til den rådgivning som Nationalmuseets Eksterne Forskningsudvalg (NEF) har fremført ved behandlingen af Forskningsberetning 2000. Dette afspejler sig i nogle få ændringer i forhold til Forskningsberetning 2000. De væsentligste ændringer består i flere analyser via nyt tabelmateriale, at publikationslisten for videnskabelige publikationer er blevet underopdelt som i Forskningsberetning 1999 og at den samlede publikationsliste findes som bilag.

I lighed med Forskningsberetning 2000 er museets forskning opdelt og beskrevet ud fra museets ti nuværende hovedforskningsområder og det organisatoriske tilhørsforhold af aktiviteterne på forskningsområderne træder dermed i baggrunden.

Beretningen indeholder tre afsnit: I. Nationalmuseets forskning generelt, II. Glimt fra forskningsområderne udformet som en række mindre artikler og III. Forskningsområdernes aktiviteter, herunder basisaktiviteter, projekter og publikationer. Som bilag findes samlet dels et detaljeret projektkatalog dels en publikationsliste for alle ti forskningsområder

Forskningssekretariatet

FORORD	p.1
INDHOLDSFORTEGNELSE	p.3
I NATIONALMUSEETS FORSKNING	p.7
1.1. Målsætning for Nationalmuseets forskning	p.7
1.2. Ressourcer	p.7
1.3. Organisering af forskningen.....	p.11
1.4. Forskerstillinger	p.13
1.5. Forskeruddannelse og intern opkvalificering.....	p.15
1.6. Publikationer 2001	p.17
1.7. Forskningsprojekter 2001	p.19
1.8. Forskningskoordinering og rådgivning.....	p.20
1.9. Nationalmuseets Bibliotekstjeneste	p.22
II GLIMT FRA FORSKNINGSSOMRÅDERNE.....	p.25
1. Forhistorisk arkæologi:	
- <i>Storgården ved Tissø. Kongsgård? – kultsted – marker</i>	p.26
2. Kulturhistorisk relateret naturvidenskab:	
- <i>Blomster til de døde</i>	p.28
3. Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur:	
- <i>Gravminder på Vestre Kirkegaard</i>	p.30
- <i>Nye runefund</i>	p.32
- <i>Forskningsudgravning ved Gurre slot</i>	p.34
- <i>Kirke, Kristendom & Storbønder i de norrøne bygder i Grønland ca. 1000 – ca. 1450</i>	p.36
4. Nyere tids kulturhistorie og etnologi:	
- <i>Arkitekten Frits Schlegel (1896-1965)</i>	p.38
5. Klassisk arkæologi og ægyptologi:	
- <i>Korinthisk keramik, et case-study anvendt til belysning af keramik som arkæologisk kildemateriale. (Et ph.d-projekt).</i>	p.40
- <i>Genstandenes skjulte side - om museumshistorisk forskning</i>	p.42
6. Numismatik:	
- <i>C. J. Thomsen og klipfisken</i>	p.44
7. Etnografi:	
- <i>Kisan-projektet – spiren til et internationalt forskningsnetværk</i>	p.46
8. Bevaring:	
- <i>In situ bevaring af oldsager – et glimt fra arbejdet i Nydam mose</i>	p.48
- <i>Dynamiske LV-SEM analyser af frysetørringsprocessen i vanddrukket arkæologisk træ</i>	p.50

III FORSKNINGSAKTIVITETER.....p. 55

Forhistorisk arkæologi	p.56
Forskningsaktiviteter (Danmarks Oldtid).....	p.56
Projekter	p.58
Publikationer	p.59
Forskningsaktiviteter (SILA)	p.63
Projekter	p.64
Publikationer	p.64
Kulturhistorisk relateret naturvidenskab	p.65
Forskningsaktiviteter	p.65
Projekter	p.68
Publikationer	p.68
Marinarkæologi	p.71
Forskningsaktiviteter	p.71
Projekter	p.71
Publikationer	p.72
Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur	p.77
Forskningsaktiviteter	p.77
Projekter	p.81
Publikationer	p.81
Nyere tids kulturhistorie og etnologi	p.87
Forskningsaktiviteter (Nyere tid)	p.87
Projekter	p.88
Publikationer	p.88
Forskningsaktiviteter (Frilandsmuseet).....	p.90
Projekter	p.91
Publikationer	p.91
Forskningsaktiviteter (Frihedsmuseet og Frøslevlejren).....	p.93
Projekter	p.93
Publikationer	p.93
Klassisk arkæologi og ægyptologi	p.94
Forskningsaktiviteter	p.94
Projekter	p.96
Publikationer	p.96
Numismatik	p.98
Forskningsaktiviteter	p.98
Projekter	p.99
Publikationer	p.99
Etnografi	p.103
Forskningsaktiviteter	p.103
Projekter	p.105
Publikationer	p.105
Bevaring	p.109
Forskningsaktiviteter	p.109
Projekter	p.111
Publikationer	p.112

Museal formidling	p.117
Forskningaktiviteter (Formidlingsafdelingen)	p.117
Projekter	p.117
Publikationer	p.117
Forskningaktiviteter (Det kulturhistoriske Centralregister)	p.117
Projekter	p.117
Publikationer	p.118

Bilag: Projektkatalog for 2001, Publikationsliste for 2001

I. Nationalmuseets Forskning

1.1. Målsætning for Nationalmuseets forskning

Nationalmuseet er Danmarks kulturhistoriske hovedmuseum, hvis mål det er at være en af de førende forskningsinstitutioner inden for kulturarvsforskningen, både på nationalt og internationalt niveau.

Museets forskningsaktiviteter er baseret på egne og eksterne samlinger, det antikvariske arbejde, arkiver, biblioteker og andre kildegrupper, der kan belyse de givne emner.

Museets forskning skal på baggrund af disse kildegrupper bidrage til forståelsen af sammenhænge mellem samfund og samfundsudvikling, kultur og kulturel identitet, samt samspillet mellem menneske og natur. Inden for disse områder skal museet bedrive innovativ forskning med henblik på at opnå ny indsigt i baggrunden for kulturarvens tilblivelse.

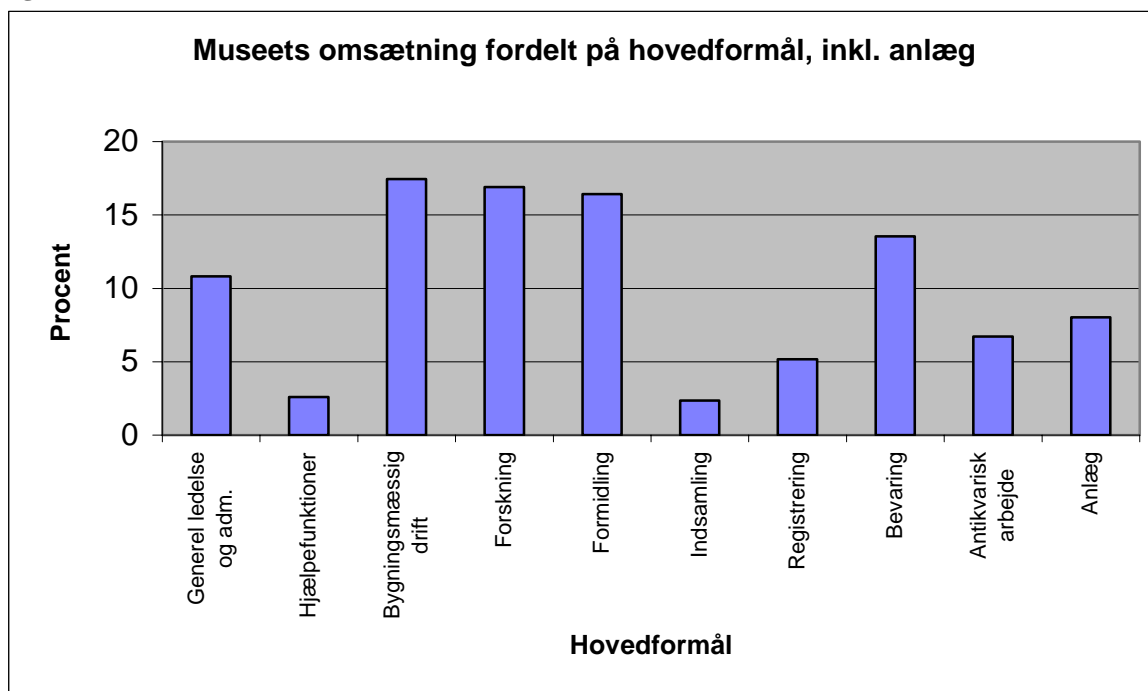
Museets forskningsresultater skal formidles både til den brede offentlighed og til forskningsmiljøer.

1.2. Ressourcer

Museets omsætning fordelt på hovedformål

Nationalmuseet havde i år 2001 en omsætning på 275,2 mio. kr., hvoraf udgifterne til forskning udgjorde 46,6 mio. kr. dvs. ca. 18 % af den samlede omsætning, hvilket praktisk tager svarer til den samme procentvise fordeling i år 2000. Indtægterne udgjorde 28,2 mio. kr. (Se nedenstående figur)

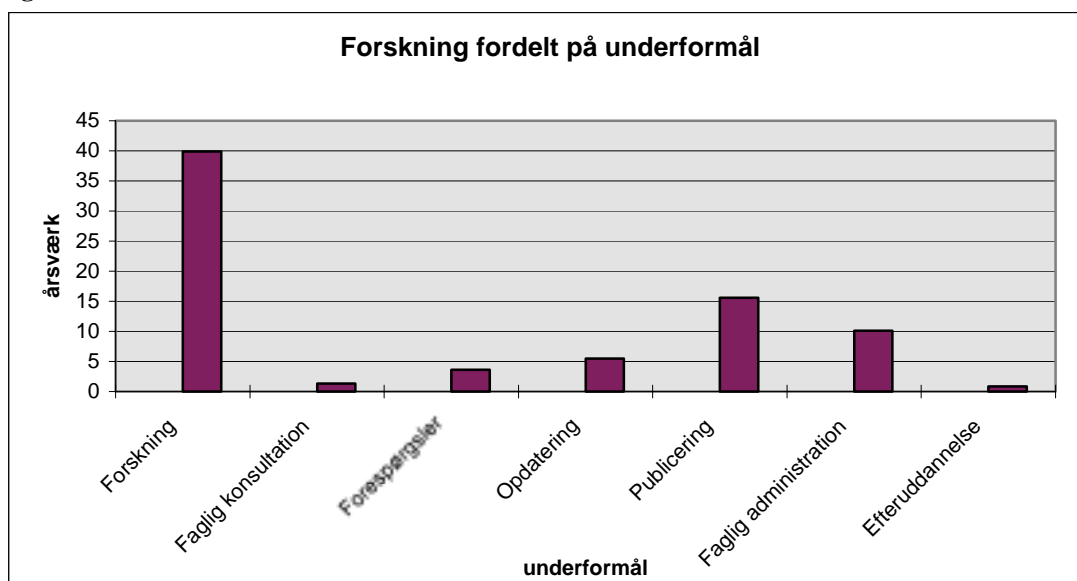
Figur 1.2.1

Forskning fordelt på underformål (tidsforbrug)

Forskningen udgør 15 % af museets arbejdstidsressourcer, hvilket er det samme som for 2000. Den koncentrerede forskning, defineret ved kategorierne undersøgelse/indsamling og registrering/indføring/analyse i forbindelse med et forskningsprojekt, udgør 40 årsværk (43 årsværk i 2000), svarende til 50% af forskningsindsatsen. Andre vægtige tidskategorier er publicering og forskningsvidenskabelig administration og ledelse. Der er i 2001 anvendt 76,8 årsværk (77 årsværk i 2000) på forskning ifølge tidsregistreringen. (Fordelingen af forskningstiden på underformål ses af nedenstående figur.

Figur 1. 2.2

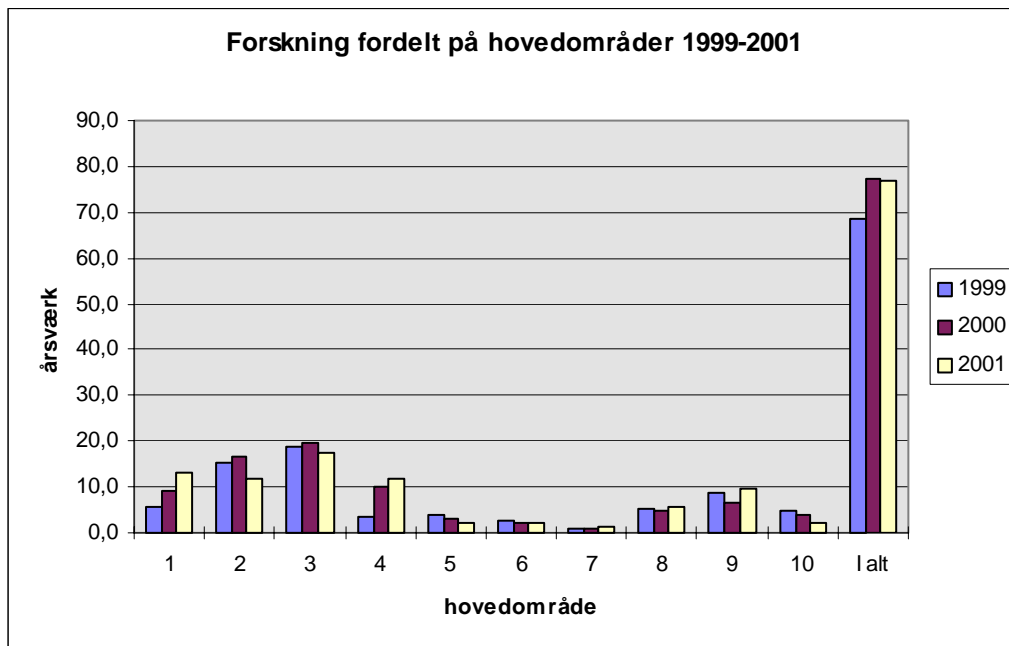

Forskningsindsats fordelt på de 10 hovedområder ¹

Museet har valgt at basere den nuværende forskningsaktivitet på 10 hovedområder som bliver beskrevet nærmere under punkt 1.3.

I figur 1.2.3 nedenfor vises udviklingen i forskningsindsatsen på de 10 hovedområder fra 1999 til 2001. Stigningen inden for Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur skyldes at arbejdet med bogværket Danmarks Kirker fra år 2000 blev registreret som forskning.

Figur 1.2.3

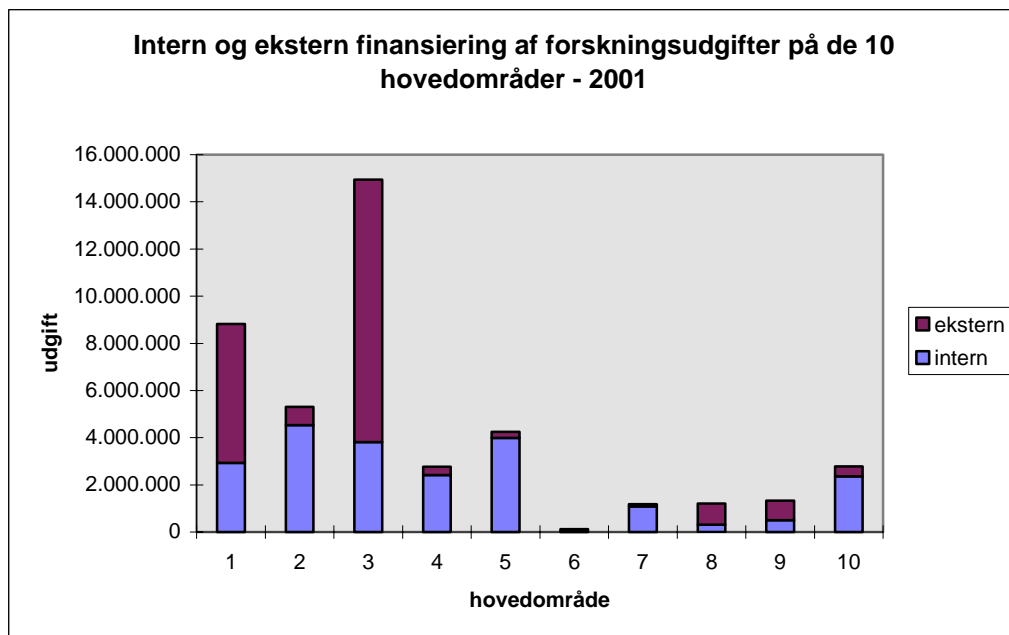

¹ Forskningsområde 1: Forhistorisk arkæologi, 2: Kulturhistorisk relateret naturvidenskab, 3: Marinarkæologi, 4: Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, 5: Nyere tids kulturhistorie og etnologi, 6: Klassisk arkæologi og ægyptologi, 7: Numismatik, 8: Etnografi, 9: Bevaring, 10: Museal formidling/dokumentation.

Fordeling af intern og ekstern finansiering på de 10 hovedområder

En række af museets forskningsprojekter gennemføres med tilskud fra private, offentlige og internationale forskningsprogrammer. Indtægterne i 2001 stammer primært fra Danmarks Grundforskningsfond, Ministeriet for Videnskab, teknologi og udvikling, Statens Humanistiske Forskningsråd, Kulturministeriets Forskningspulje samt talrige private fonde.

Figur 1.2.4

¹ Forskningsområde 1: Forhistorisk arkæologi, 2: Kulturhistorisk relateret naturvidenskab, 3: Marinarkæologi, 4: Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, 5: Nyere tids kulturhistorie og etnologi, 6: Klassisk arkæologi og ægyptologi, 7: Numismatik, 8: Etnografi, 9: Bevaring, 10: Museal formidling/dokumentation.

Tilskuddet fra Danmarks Grundforskningsfond til Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter kan direkte aflæses (søjle 3), mens tilskuddet til SILA- Nationalmuseets Center for grønlandsforskning ikke kan aflæses direkte, da grønlandsforskningen ikke er defineret som selvstændigt hovedområde, men fordelt på områderne forhistorisk arkæologi, middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur samt etnologi. Det kan i øvrigt konstateres, at fordelingen mellem intern og ekstern finansiering varierer betydeligt fra det ene hovedområde til det andet (se figur 1.2.4)

Nationalmuseets egenfinansiering af forskningen

Nedenstående tabel viser egenfinansieringen af Nationalmuseets forskning i perioden 1998-2001. Nationalmuseets egenfinansiering ligger omkring 10 %; desuden viser forskningsudgifternes andel af museets samlede omsætning en stigning i % fra 1998-2001 på næsten en fordobling.

Tabel 1.2.5 Nationalmuseets egenfinansiering af forskningen 1998 - 2001 (mio. kr./%)

	1998	1999	2000	2001
Nettoudgiftsbevilling (mio.kr.)	164,7	161	175	170,2
NM's Forskningsudgifter af FL-midler (mio.kr.)	18,9	14,5	15,7	18,9
NM's egen finansiering (%)	12	9	9	11
	1998	1999	2000	2001
NM's samlede FO udgifter (mio.kr.)	43,6	35,2	45	46,6
Bevillingsfinansierede udgifter (mio.kr.)	21,1	15,7	16,6	18,9
Bevillingsfinansierede udgifters andel af samlede FO-udgifter (%)	48	45	37	41
	1998	1999	2000	2001
Forskningsudgifternes andel af museets samlede omsætning (%)	10	14	17	18

1.3. Organisering af forskningen

Nationalmuseet har for øjeblikket etableret 10 faglige forskningsområder som rent organisatorisk fordeler sig på 10 enheder og 2 tidsbegrænsede centre, Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter og SILA - Nationalmuseets center for Grønlandsforskning. Ved de to centre har både forskere fra Nationalmuseet og forskere udefra mulighed for at arbejde sammen i et koncentreret forskningsforløb omkring centrenes indhold, der er defineret tematisk.

Oversigt over de 10 hovedforskningsområder og deres organisatoriske tilhørsforhold:

- 1. Forhistorisk arkæologi** som organisatorisk omfatter den forskning der finder sted i Danmarks Oldtid (Danske Afdeling) og en del af forskningen i SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning (Forskningsafdelingen).
- 2. Kulturhistorisk relateret naturvidenskab** som organisatorisk omfatter den forskning der finder sted i Nationalmuseets Naturvidenskabelige Undersøgelser (Forskningsafdelingen).
- 3. Marinarkæologi** som organisatorisk omfatter den forskning der finder sted i Nationalmuseets Marinarkæologiske Undersøgelser (Danske Afdeling) og Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter (Forskningsafdelingen).
- 4. Middelalderen og renæssancens arkæologi, historie og kultur** omfatter den forskning der finder sted i Danmarks Middelalder og renæssance og redaktionen af Danmarks Kirker (Danske Afdeling) og en del af forskningen i SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning (Forskningsafdelingen).
- 5. Nyere tids kulturhistorie og etnologi** omfatter den forskning der finder sted i Nyere Tids Samling, Frilandsmuseet, Museet for Danmarks Frihedskamp og Frøslevlejrens Museum (Danske Afdeling).
- 6. Klassisk arkæologi og ægyptologi** omfatter den forskning der finder sted Antiksamlingen (Udenlandske Afdeling).
- 7. Numismatik** der omfatter den forskning der finder sted i Den Kgl. Mønt- og Medaljesamling (Danske Afdeling).
- 8. Etnografi** der omfatter forskningen i Etnografisk Samling (Udenlandske Afdeling) og en del af forskningen i SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning (Forskningsafdelingen).
- 9. Bevaring** som omfatter den forskning der finder sted i Bevaringsafdelingen.
- 10. Museal Formidling** der omfatter den forskning der finder sted i Formidlingsafdelingen og Danmarks Kulturhistoriske Centralregister m.fl.

Status for forskningsområderne

I disse 10 forskningsområder foregår den faglige forskningsindsats sammen med den forskningsindsats der går på tværs af forskningsområderne ved etablering af fællesprojekter, ofte samtidig med at der er etableret netværk med eksterne, faglige samarbejdspartnere, herunder også internationale samarbejdspartnere.

I år 2001 har der været etableret 100 større eller mindre samarbejdsprojekter med eksterne deltagere, deriblandt 45 med internationale samarbejdspartnere (se nedenfor).

Tabel. 1.3.1 Forskningsprojekter med eksterne samarbejdspartnere i år 2001¹

	R 1999	R 2000	R 2001
Samarbejdsprojekter med eksterne deltagere ²	101	68	100
(Samarbejdsprojekter med internationale samarbejdspartnere) ³	(47)	(27)	(45)

¹Tallene er ikke direkte sammenlignelige idet 1999 er baseret på projekter med forskningstidsindsats på mindst 2 uger, mens tallene for 2000 og 2001 er baseret på en forskningsindsats på mindst 4 uger for det enkelte projekt.

²Det samlede antal samarbejdsprojekter med eksterne deltagere.

³Heraf udgør tallene i parentes projekter med internationale samarbejdspartnere.

Det skal i øvrigt bemærkes at forskningen der finder sted i SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning og som omfatter Arktisk- og Nordatlantisk arkæologi er placeret i forskningsområderne forhistorisk arkæologi, middelalderen og renæssancens arkæologi, historie og kultur og etnografi.

I 2001 er museets grønlandsforskning blevet opprioriteret ved oprettelsen af et 5-årigt forskningsprofessorat i Grønlands historie, kultur og levevis, placeret i Forskningsafdelingen og tilknyttet SILA.

Perspektiver for forskningsområderne

Museets direktion vil tage initiativ til en drøftelse af museets strukturering af de 10 hovedområder idet den nuværende inddeling ikke er statisk, men kan ændres.

I 2002 konkretiseres planlægningen for en ny ekstern evaluering af museets samlede forskning med deltagelse af udenlandske eksperter, således at den kan gennemføres i 2003-2004. Den forrige evaluering med ekstern deltagelse blev gennemført i 1994.

Status for forskningscentre

Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter og SILA - Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning er formaliserede, tidsbegrænsede centre med hver deres selvstændige bevillinger fra henholdsvis Danmarks Grundforskningsfond og Ministeriet for Videnskab, teknologi og udvikling. Bevillingen til NMF udløber 31. august 2003 ved afslutningen af den anden 5-årige bevillingsperiode. Grønlandscentrets bevillingsperiode er 4-årig med udløb 31. oktober 2003.

Perspektiver for centrene 2002

I overensstemmelse med målene i Nationalmuseets Resultatkontrakt 2000-2003 skal der udformes en plan for den fremtidige organisering og forankring af museets marinarkæologiske forskning som primært foregår i Nationalmuseets Marinarkæologisk Forskningscenter og den marinarkæologiske forskning der foregår i enheden Marinarkæologiske Undersøgelser.

Ligeledes skal der etableres en fremtidig organisering og forankring af SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning, inden centerets ophør 1. november 2003.

I 2002 planlægges etablering af et Kyst- og vådbundscenter i 2003, hvor en række af museets forskningsområder er involverede (marinarkæologi, kulturhistorisk relateret naturvidenskab, arkæologi og bevaring).

I Resultatkontrakten indgik også etableringen af et forskningscenter for Kulturmøder, men dette mål er udgået af kontrakten efter aftale med Kulturministeriet. Ligeledes har det planlagte Forskningscenter for Kulturlandskabet ikke kunnet realiseres, da der ikke kunne opnås de fornødne fondsmidler.

1.4. Forskerstillinger

Forskningen på Nationalmuseet udøves af seniorforskere, forskere, seniorrådgivere, projektforskere, forskningsassistenter, ph.d.-studerende inden for den videnskabelige stillingsstruktur samt andre redaktører, enhedsledere, konservatorer og videnskabeligt ansatte uden for stillingsstrukturen.

Nedenfor en tabel der viser de forskellige forskerkategorier inden for den *videnskabelige stillingsstruktur* fordelt på museets 10 forskningsområder. Opgørelsen er foretaget pr. person og da ikke alle AC-ere er fuldtidsansatte, ville en opgørelse over fuldtidsstillinger derfor være lavere.

Tabel 1.4.1 Fordeling af forskerkategorier på museets 10 forskningsområder inden for den videnskabelige stillingsstruktur*

FORSKNINGSOMRÅDE	Forsknings-professor	Seniorforskere	Seniorrådgivere	Forskere	Projekt forskere/-seniorforskere	Forsknings-assistenten	Ph.d.-stud./Kandidatstipendiater	I alt
1. Forhistorisk arkæologi		3	1	0	0	0	1	5
2. Kulturhistorisk relateret naturvidenskab		4	3	0	0	1	0	8
3. Marinarkæologi		0	0	1	4	0	2	7
4. Middelalderens & renæssancens arkæologi, historie og kultur		3	1	1	1	0	2	8
5. Nyere tids kulturhistorie og etnologi		3	0	3	0	0	0	6
6. Klassisk arkæologi og ægyptologi		1	0	0	0	0	1	2
7. Numismatik		1	0	1	0	0	0	2
8. Etnografi	1	2	0	1	1	1	1	7
9. Bevaring		3	1	2	2	1	1	10
10. Museal formidling		1	0	0	0	0	1	2
I alt	1	21	6	9	8	3	9	57

*Tabellen er opgjort som *antal ansatte personer* i de forskellige stillingskategorier inden for den videnskabelige stillingsstruktur pr. 31. december 2001.

AC-ansatte uden for den videnskabelige stillingsstruktur

Forskning finder også sted blandt AC-medarbejdere uden for den videnskabelige stillingsstruktur, primært blandt redaktørerne på værket Danmarks Kirker og konservatorerne. Desuden er en del af afdelingscheferne samt de faglige enhedsledere forskningsaktive.

Tabel 1.4.2 AC-ansatte uden for den videnskabelige stillingsstruktur

	1998	1999	2000	2001
Rigsantikvar/direktør	1	1	1	1
Afdelingschefer	6	6	6	6
Enhedsledere	27	27	27	27
Museumsinspektører	13	27	40	37
Konservatorer	9	6	5	5
Redaktører	8	6	4	4
Fuldmægtige m.m.	4	4	4	4
Arkitekter	4	9	6	7
Andre	12	13	15	18
I alt	84	99	108	110

Ovenstående tabel viser fordelingen af personer som er AC-ansatte på museet pr. 31. december i de respektive år. Da ikke alle AC-ere er fuldtidsansatte, vil en tilsvarende opgørelse i fuldtidsstillinger derfor vise et lavere samlet antal AC-ansatte.

Forskningsprofessorat

I Resultatkontrakten for 2000-2003 indgik oprettelse af et forskningsprofessorat. Dette er nu realiseret ved at der pr. 1. august 2001 er blevet besat et 5-årigt forskningsprofessorat i Grønlands historie, kultur og levevis som hører under Forskningsafdelingen og er knyttet til SILA-Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning. Der er mulighed for at forlænge professoratet i yderligere 3 år. Professoratet er blevet besat med Hans Christian Gulløv som hermed er blevet Nationalmuseets første forskningsprofessor.

Forskerbedømmelse

I 2001 er to af museets forskere blev bedømt til seniorforskerniveau. Det drejer sig om en opslået stilling som seniorforsker i numismatik og en museumsinspektør inden for middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, den sidstnævnte er blevet bedømt i overensstemmelse med overgangsordningen til ny videnskabelig stillingsstruktur som museets forskere fik tilbudt i perioden 1998-2001.

I begge tilfælde blev der nedsat fagkyndige bedømmelsesudvalg med deltagelse af eksterne og interne medlemmer.

1.5 Forskeruddannelse og intern opkvalificering

Status for 2001

I kraft af Nationalmuseets status som forskningsinstitution (abm-institution) er der etableret forskeruddannelse inden for nogle af museets hovedområder og i Resultatkontrakten for 2000-2003 er et resultatmål at Nationalmuseet forpligter sig til at have minimum 9 ph.d.-studerende pr. år. Dette mål er også opfyldt for 2001, idet der har været 11 ph.d.-studerende tilknyttet museets forskeruddannelse. Der har været 2 afsluttede ph.d.-projekter, oprettet 3 nye, mens 1 projekt blev afbrudt midt i forløbet (se nedenstående tabel over de ph.d.-studerendes antal).

Finansieringen af ph.d.-projekterne er primært ekstern, især de to centre har bidraget med midler hertil.

Tabel 1.5.1 Oversigt over antal ph.d.-studerende år 1997-2001

	R 1997	R 1998	R 1999	R 2000	<u>R</u> 2001
Antal ph.d.-studerende	12	12	14	9	11
<i>Heraf:</i>					
Afsluttede ph.d.-projekter	3	4	6	1	2
Nye ph.d.-projekter				1	3
Afbrudt ph.d.-projekt					1

De forskerstuderende er indskrevet ved forskellige universiteter hvor hovedvejlederen findes, suppleret med en eller flere interne vejledere for det relaterede forskningsområde. Fordelingen af de forskerstuderende på forskningsområder ses nedenfor (tabel 1.5.2)

Tabel 1.5.2 Oversigt over ph.d.-studerende fordelt på forskningsområder i år 2001

Forskningsområde	<i>Antal ph.d.-studerende</i>
Forhistorisk arkæologi inkl. Grønlandsforskning	1
Middelalderens og renæssancens ark., historie og kultur inkl. Grønlandsforskning	2
Marinarkæologi	3
Klassisk arkæologi og ægyptologi	1
Etnografi	1
Bevaring	2
Museal formidling/dokumentation	1

Forskerskoler

Forskningssekretariatet har hvad angår forskeruddannelse været opmærksom på de muligheder der ligger i at samarbejde med forskerskoler. Forskerskoleideen er for en institution som Nationalmuseet et perspektivrigt alternativ til de individuelt etablerede ph.d.-projekter. Dette gælder på områderne større faglige studiemiljøer med samarbejde på tværs og mellem fagområderne, med forskningsmiljøer på internationalt niveau, vejledermiljøer samt et stærkere samarbejde mellem universiteterne og den offentlige og private forskningssektor. Muligheden for medfinansiering af ph.d.-stipendier samt del i bevillinger til gæsteprofessorer, kurser, seminarer m.m. gør det oplagt for Nationalmuseet at indgå i et samarbejde.

Nationalmuseet deltager i en række Forskerskoler på forskellige niveauer:

- Dansk Arkæologisk Forskerskole (bevilget)
- Kulturarvens Forskerskole (ansøgt om midler)
- Den Kulturvidenskabelige Forskerskole (ansøgt om midler)
- Indirekte via Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter i ”Mariners” (sammen med SDU) (bevilget)
- I netværkssamarbejde med ”The Danish Research School of Anthropology and Ethnography” (bevilget)

Forskningschefen har sæde i bestyrelsen for Dansk Arkæologisk Forskerskole og Kulturarvens Forskerskole.

Intern forskeruddannelse

Inden for de enkelte forskningsområder har der i løbet af 2001 været afholdt en række større og mindre foredrag for kolleger på Nationalmuseet, hvor de nyeste forskningsresultater eller emner er blevet fremlagt og præsenteret. Især de to centre, Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter og SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning har bidraget med forelæsere, både interne og eksterne (se nærmere under hovedområdernes forskningsaktiviteter).

I forbindelse med forskeruddannelsen har Forskningssekretariatet afholdt et ph.d.-seminar for de forskerstuderende og deres interne vejledere på Nationalmuseet. Programmet indeholdt følgende punkter:

- Fremlæggelse af ph.d.-projekterne
- Problemer i relation til ph.d.-projekterne
- Om forskerskoler ved Karen Sonne Jakobsen, Humanistisk Uddannelsesråd
- Vejlederrollen ved forskningschef Søren H. Andersen

Efterfølgende har Forskningssekretariatet i samarbejde med Formidlingscentret ved Københavns Universitet ved Lotte Rienecker og Peter Stray Jørgensen, afholdt en workshop for samme gruppe og for andre interesserede forskere i "Academic writing" med særlig henblik på de arbejdsprocesser der fører frem mod kvalitet i ph.d.-afhandlingen.

Ligeledes i samarbejde med Forskningssekretariatet, Formidlingscentret og ph.d.-studienævnet på Københavns Univ. har de ph.d.-studerende fået tilbud om at deltage i et seminar for ph.d.-studerende på Humaniora om "Ph.d.-afhandlingen som genre". Seminaret blev ledet af professor Peder Skyum-Nielsen, SDU.

Planer for 2002 vedrørende forskeruddannelse og forskerskoler

Forskningssekretariatet vil afholde en intern forelæsningsrække med deltagelse af de ph.d.-studerende, der hermed får mulighed for at fremlægge deres ph.d.-projekter for museets øvrige forskere. Desuden vil der blive afholdt en forelæsningsrække med udgangspunkt i en række eksternt finansierede forskningsprojekter o.a.

Engagementet i forbindelse med nye forskerskoler vil fortsætte.

1.6. Publikationer 2001

Som Forskningsberetning 2000 er publikationerne opgjort under de 10 forskningsområder i 3 hovedkategorier, hvoraf den første hovedkategori, videnskabelige publikationer, er underopdelt i 6 underkategorier på følgende måde:

1. Videnskabelige publikationer defineres som publikationer af et eller flere videnskabelige resultater, primært henvendt til forskerkolleger eller videnskabelige fora i Danmark og i udlandet. Publikationerne er desuden opdelt i følgende underkategorier:

- 1.1. *Monografier, bøger og afhandlinger*
- 1.2. *Artikler i nationale tidsskrifter*
- 1.3. *Artikler i internationale tidsskrifter og antologier*
- 1.4. *Artikler i egne serier*
- 1.5. *Anmeldelser i faglige tidsskrifter*
- 1.6. *Videnskabeligt redaktionsarbejde*

2. Konferencebidrag omfatter bidrag til konferencer, symposier og seminarer i form af publicerede forelæsninger og indlæg, samt enkelte bidrag publiceret elektronisk af de enkelte forskere.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab defineres som publikationer af faglig og videnskabelig art til bredere kredse uden for de faglige miljøer.

Det samlede antal publikationer for år 2001, fordelt på de 3 hovedkategorier, vil kunne ses dels under de enkelte hovedområders forskningsaktiviteter og dels som bilag med alle publikationer samlet i en liste efter hovedområde. Nedenstående tabel viser fordelingen af publikationer i perioden 1997 til 2001. Der arbejdes endvidere på at udvide analysen til også at omfatte 1995 og 1996.

Tabel 1.6.1 Publikationer fordelt på de 3 hovedkategorier

	R 1997	R 1998	R 1999	R 2000	R 2001
Videnskabelige publikationer	187	200	227	186	185
Konferencebidrag		173	44	52	40
Generel formidling, herunder populærvidenskab		350	146	140	132
Publikationer i alt	187	723	417	378	357

¹Antallet af publikationer er opgjort efter delvis forskellige opgørelsesmetoder. Årene 1999, 2000 og 2001 er dog direkte sammenlignelige.

Desuden ses fordelingen af underkategorierne i Videnskabelige publikationer i nedenstående tabel.

Tabel 1.6.2 Videnskabelige publikationer i 2001 fordelt på underkategorier i forhold til de 10 forskningsområder

Forskningsområde	Mono- grafier m.m.	Artikler i Nationale tids.	Artikler i Internat. Tids.	Artikler i egne serier	Anmeldelser i Faglige tids- skrifter.	Videnskabeligt Redaktionsarb.	I alt
1. Forhist. ark.inkl.SILA	4	6	5	3	0	1	18
2. Kulturrelat.Natviden.	1	7	4	0	0	0	12
3. Marinarkæologi	1	5	7	6	1	0	20
4. Middel.ark/inkl. SILA	2	15	12	5	2	5	39
5. Nyere Tids kulturhist.	1	2	2	0	8	2	18
6. Klassisk ark./ægypt. .	0	1	4	0	0	1	6
7. Numismatik	0	6	17	1	8	3	35
8. Etnografi/inkl. SILA	2	3	6	0	2	2	17
9. Bevaring	2	6	7	0	0	0	15
10. Museal formidl/Dok.	0	2	0	0	3	0	5
I alt	13	53	63	15	24	16	185

¹ Forskningsområde 1: Forhistorisk arkæologi, 2: Kulturhistorisk relateret naturvidenskab, 3: Marinarkæologi, 4: Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, 5: Nyere tids kulturhistorie og etnologi, 6: Klassisk arkæologi og ægyptologi, 7: Numismatik, 8: Etnografi, 9: Bevaring, 10: Museal formidling/dokumentation.

Det skal bemærkes at i forhold til 2000 er kategorien Monografier steget markant, idet der i dette år kun var 2.

Tabel 1.6.3 Det samlede antal publikationer i 2001 fordelt på de 10 forskningsområder¹

Forskningsområde	Videnskabelige publikationer	Konferencebidrag	Generel formidling/ populærvidenskab	I alt 2001	(I alt 2000) ²
1. Forhist. ark.inkl.SILA	18 (11)	6 (5)	18 (29)	42	(45)
2. Kulturrelat.Natviden.	12 (17)	0 (4)	12 (5)	24	(26)
3. Marinarkæologi	20 (53)	8 (5)	28 (13)	56	(75)
4. Middel.ark/inkl. SILA	39 (23)	2 (9)	14 (28)	55	(60)
5. Nyere Tids kulturhist.	18 (14)	0 (2)	14 (15)	32	(31)
6. Klassisk ark./ægypt.	6 (17)	1 (3)	0 (3)	6	(23)
7. Numismatik	35 (31)	2 (8)	5 (12)	42	(51)
8. Etnografi/inkl. SILA	17 (16)	2 (3)	17 (23)	36	(42)
9. Bevaring	15 (2)	19 (9)	20 (4)	54	(15)
10. Museal formidl/Dok.	5 (2)	0 (0)	4 (8)	9	(10)
I alt	185 (186)	40 (52)	132 (140)	357	(378)

¹ Forskningsområde 1: Forhistorisk arkæologi, 2: Kulturhistorisk relateret naturvidenskab, 3: Marinarkæologi, 4: Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, 5: Nyere tids kulturhistorie og etnologi, 6: Klassisk arkæologi og ægyptologi, 7: Numismatik, 8: Etnografi, 9: Bevaring, 10: Museal formidling/dokumentation.

² Tallene i parentes er fra Forskningsberetning 2000.

1.7. Forskningsprojekter 2001

Nationalmuseets forskning foregår dels gennem den forskning som er en del af basisaktiviteterne på forskningsområdet og dels gennem etablerede forskningsprojekter som kan være enkeltmandsprojekter, samarbejdsprojekter med interne og eksterne samarbejdspartnere, de sidstnævnte også med internationale samarbejdspartnere.

Fra år 2000 og således også i 2001 er der i de beskrevne projektaktiviteter kun medtaget projekter hvor forskningsindsatsen har været på 4 uger eller derover, derfor varierer antallet af projekter også ud fra denne parameter. Desuden er der fra år 2000 medtaget forskningsprojekter som er knyttet til Redaktionen af Danmarks Kirker under de samme betingelser som ovenfor.

Foruden de igangværende forskningsprojekter er antallet af afsluttede og nye projekter medtaget i nedenstående tabel. Grænsen på de 4 uger er delvist arbitrært sat. Hovedsigtet har været at reducere de mange små projekter som der kun arbejdes meget sporadisk og kortvarigt på i løbet af et år. Sådanne mindre projekter er samlet under det enkelte forskningsområdes basisaktiviteter i denne forskningsberetning.

Forskningsindsatsen er baseret på den tidsregistrering som den enkelte ansatte har foretaget på det pågældende projekt i årets løb. Numrene foran projekterne er af administrativ art og bruges i forbindelse med tidsregistreringen. De projekter der ikke har dette nummer er vurderet af forskerne selv til at have haft en forskningsindsats over 4 uger.

Tabel 1.7.1 Det samlede antal Forskningsprojekter¹

	R 1997	R 1998	R 1999	R 2000	R 2001
Afsluttede forskningsprojekter	19	35	35	19	26
Igangværende forskningsprojekter	133	137	98	97	117
<i>Heraf nye forskningsprojekter</i>			28	25	19
Forskningsprojekter i alt	152	172	133	116	143
<i>Heraf samarbejdsprojekter med eksterne deltagere</i>		148	101	68	100
<i>Heraf samarbejdsprojekter med internationale samarbejdspartnere</i>		77	47	27	45

¹ I tabellen er der for år 1999 kun medtaget projekter med en forskningsindsats svarende til 2 uger. For 2000 og 2001 er der kun medtaget forskningsprojekter med en forskningsindsats svarende til mindst 4 uger.

Tabel 1.7.2 Det samlede antal forskningsprojekter fordelt på de 10 forskningsområder år 2001¹

Forskningsområde	Afsluttede	Stadig løbende	Igangsatte	I alt
1. Forhist. ark.inkl.SILA	4 (1) ²	18(13)	2 (6)	24 (20)
2. Kulturrelat.Natviden.	5 (3)	7(6)	2 (1)	14 (10)
3. Marinarkæologi	1 (3)	21(18)	2 (3)	24 (24)
4. Middel.ark/inkl. SILA	3 (4)	17(4)	1 (3)	21 (11)
5. Nyere Tids kulturhist.	3 (4)	4 (5)	3 (0)	10 (9)
6. Klassisk ark./ægypt.	1 (2)	4 (5)	2 (1)	7 (8)
7. Numismatik	1 (0)	2 (3)	1 (0)	4 (3)
8. Etnografi/inkl. SILA	3 (0)	14 (5)	2 (5)	19 (10)
9. Bevaring	4 (2)	8(10)	2 (4)	14 (16)
10. Museal formidl/Dok.	1 (0)	3 (3)	2 (2)	6 (5)
I alt	26 (19)	98 (72)	19 (25)	143 (116)

¹ Kun de projekter der er registreret med et tidsforbrug på 4 uger eller derover er medtaget både for 2000 og 2001

² Tallene i parentes er fra Forskningsberetning 2000

1.8. Forskningskoordinering og -rådgivning

En tværgående funktion som koordinator til udvikling af Nationalmuseets forskningsmålsætning ligger hos forskningschefen og i Forskningssekretariatet, der også har en initierende og rådgivende funktion inden for museet, fx initiativ til at oprette nye forskningscentre, udarbejdelse af handlingsplaner m.m. Forskningschefen er desuden forbindelsesled til den overordnede nationale og internationale forskningspolitiske omverden.

Rådgivningsfunktionen har desuden som mål at rådgive direktionen, den enkelte forsker og forskergruppe. I Forskningssekretariatet er der oprettet en tilskuds- og rådgivningsfunktion vedrørende fondsmidler, herunder også Nordiske- og EU-midler, med det formål at servicere museets forskere. Der er oprettet en intern mailservice vedrørende denne funktion som forskere og andre interesserede kan tilmelde sig. <http://intranet.natmus.dk/forskning/mailliste.html>

Nationalmuseet Eksterne Forskningsudvalg

I tilknytning til rådgivning om museets *overordnede forskning* er der på basis af Lov om forskning ved arkiver, biblioteker, museer m.v., marts 1996 etableret et Eksternt Forskningsudvalg (NEF) som er sammensat af 3 eksterne medlemmer og 2 interne medlemmer (forskere) med forskningschefen som tilforordnet i en periode på 4 år med mulighed for forlængelse i 2 år. De tre eksterne medlemmer indstilles af SHF og SNF og denne indstilling forelægges Kulturministeriets Forskningsudvalg. De interne medlemmer vælges af museets samlede forskerstab. Direktionen og NEF har defineret disse som forskere inden for den videnskabelige stillingsstruktur.

I 2001 er der afholdt 3 møder i NEF, hvoraf det ene var et møde med museets direktion. Sammensætningen af udvalget har været følgende:

- Museumsdirektør, dr.phil. Porsmose (formand for udvalget). Genudpeget for en 2-årig periode indtil 1. juli 2003.
- Docent, dr.phil. Ulla Lund Hansen, Inst. for Arkæologi og Etnologi, Københavns Univ. (indtil 1. juli 2001)
- Professor, dr.phil. og formand for SHF Poul Holm, Center for Maritim og Regional historie, Syddansk Universitet (fra 1. juli 2001).
- Lektor, lic.scient. Jan Heinemeier, Inst. for Fysik og Astronomi, Aarhus Universitet (indtil juli 2001)
- Docent, dr.scient. Nanna Noe-Nygaard, Inst. for Geologi, Københavns Universitet (fra 1. juli 2001)
- Seniorforsker, ph.d. Lars Jørgensen, Danske Afdeling, Nationalmuseet (indtil 1. februar 2002)
- Seniorforsker, mag.art. Joan Hornby, Udenlandske Afdeling, Nationalmuseet (indtil 1. februar 2002)
- Fungerende forskningschef, museumschef, fil.dr. Peter Pentz, Udenlandske Afdeling (indtil 1. august 2001) (tilforordnet)
- Forskningschef og centerleder, mag.art. Søren H. Andersen (fra 1. august 2001) (tilforordnet)
- Udvalgets sekretær, mag.art. et BA Birgit Rønne, Forskningssekretariatet, Nationalmuseet

NEF har i 2001 afgivet udtalelse til Kulturministeriets Forskningsudvalg om Forskningsberetning 2000.

Nationalmuseets Interne Forskningsudvalg

Nationalmuseets Interne Forskningsudvalg (NIF) fungerer som rådgivende organ for direktionen og forskningschefen i *faglige, videnskabelige spørgsmål* og inden for *forskningsplanlægning*. Udvalget er sammensat af forskere på en sådan måde at alle 10 forskningsområder er repræsenteret. I december 2001 blev Kommissoriet for udvalget ændret på flere punkter, idet forskningschefen som hidtil havde været formand for udvalget trådte ud af udvalget på grund af forvaltningsmæssige procedurer. Der vælges nu en formand og næstformand af udvalgets midte.

I år 2001 har der været afholdt 4 møder. Udvalgets repræsentanter har været følgende med forskningsområdet de repræsenterer i parentes:

- Seniorforsker, ph.d. Lars Jørgensen, formand for udvalget 1. nov. 2001 (Forhistorisk arkæologi)
- Enhedsleder, cand.scient., adj. professor Bent Aaby (Kulturhistorisk relateret naturvidenskab). Afløst af konst. enhedsleder mag.scient. Charlie Christensen.
- Centerleder for NMF, mag.art. Søren H. Andersen (marinarkæologi). Afløst pr. 1 aug. 2001 af projektseniorforsker, ph.d. Jan Bill (Marinarkæologi) (næstformand 1. nov. 2001)
- Enhedsleder, mag.art. Per Kristian Madsen (Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur)
- Seniorforsker, mag.art. Eske Wohlfahrt (Nyere Tids kulturhistorie og Etnologi)
- Enhedsleder, mag.art. Bodil Bundgaard Rasmussen (Klassisk arkæologi og ægyptologi)
- Enhedsleder, seniorforsker, Jørgen Steen Jensen (Numismatik)
- Projektseniorforsker, fil.dr. Inge Schjellerup, suppleant for forsker, ph.d. Bente Wolff (Etnografi)
- Laboratorieleder, cand.scient. Mads Chr. Christensen (Bevaring)
- Kandidatstipendiat Camilla Mordhorst (Museal formidling). Afløst af leder af Undervisningscentret, cand.mag. Karl Johan Hemmersam.
- Fung. forskningschef og museumschef, fil.dr. Peter Pentz (formand for udvalget til 1. aug. 2001)
- Forskningschef Søren H. Andersen (formand for udvalget fra 1. aug. til 1. nov. 2001)
- Udvalgets sekretær, mag.art. et BA Birgit Rønne, Forskningssekretariatet.

1.9. Nationalmuseets Bibliotekstjeneste

Nationalmuseets Bibliotekstjeneste (NTB) som organisatorisk er en enhed under Forskningsafdelingen, koordinerer biblioteksområdet, der omfatter museumsfaglig litteratur til dækning af personalets behov samt sørger for at museets biblioteker kommer til at fungere i et virtuelt fællesskab. Dette sker dels under NatKat, dels under en organisatorisk fællesplanlægning med en systematisk og koordineret handlingsplan.

Status for 2001

Det rationaliseringsarbejde og afvikling af pukler der blev sat i gang efter at Bibliotekstjenesten blev oprettet 1. januar 2000 er blevet fortsat i 2001. Der er sat ind på følgende områder:

Effektivisering og rationalisering af bogkøb og katalogisering

Gennemløbstiden for bøger fra bestilling til bogen modtages i den rekvirende afdeling/enhed er forbedret mærkbart. Bogbestillinger i verificeret stand afsendes således altid til leverandøren senest 1 uge efter modtagelsen.

Ligeledes sendes litteratur modtaget efter indkøb og efter endelig katalogisering til afdelings- og enhedsbibliotekerne inden for 1 uge.

Effektiviserings- og rationaliseringsbestræbelserne medførte i 2001 en mere end tredobling af antal katalogiserede bøger i forhold til det gennemsnitlige tal for de sidste 5 år.

Rationaliseringsprojekter

1. Der er sket en rationalisering af forretningsgangen ved interurbanlån med henblik på elektronisk kommunikation.
2. En undersøgelse af forenkling af katalogiseringsformatet er påbegyndt
4. Rationalisering af indkøb: test af bogkøb via Internettet
5. Påbegyndt en undersøgelse af byttevirksomhedens rentabilitet
6. Der er etableret forsøg med adgang til elektroniske tidsskrifter m.m.

Retrokonverteringsprojekt 2001-2002

Et retrokonverteringsprojekt vedrørende digitalisering af Fælleskatalogen er påbegyndt i efteråret 2001. Fælleskatalogen rummer litteratur indkøbt til afdelings- og enhedsbibliotekerne i perioden 1967-84 (88). Katalogerne er blevet scannet i Sverige (ca. 45.000 kort), hvorefter katalogkortene i form af billedfiler er sendt til Tjekkioslovakiet, hvor datafangsten foregår ved hjælp af OCR, indtastning og opmærkning i XML-format. DTD'en (Data Type Definitions) til fremstilling af MARC-poster fremstilles i Sverige. Projektet foregår i DEF-regi (Det Elektroniske Forskningsbibliotek – et projekt under Kulturministeriet) og er eksternt finansieret med en bevilling i perioden på 500.000 kr.

Planer for 2002

Ud over basisaktiviteterne er der planlagt:

Fortsættelse af de rationaliseringsprojekter der er nævnt ovenfor

Fortsættelse af retrokonverteringsprojektet med afslutning ved udgangen af 2002.

Fortsat afvikling af pukke af ukatalogiserede bøger i afdelings- og enhedsbibliotekerne.

II. GLIMT FRA FORSKNINGSSOMRÅDERNE

Specialartikler fra 8 af museets 10 forskningsområder:

1. Forhistorisk arkæologi:
 - *Storgården ved Tissø. Kongsgård? – kultsted – marked*
2. Kulturhistorisk relateret naturvidenskab:
 - *Blomster til de døde*
3. Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur:
 - *Gravminder på Vestre Kirkegaard*
 - *Nye runefund*
 - *Forskningsudgravning ved Gurre slot*
 - *Kirke, Kristendom & Storbønder i de norrøne bygder i Grønland ca. 1000 – ca. 1450*
4. Nyere tids kulturhistorie og etnologi:
 - *Arkitekten Frits Schlegel (1896-1965)*
5. Klassisk arkæologi og ægyptologi:
 - *Korinthisk keramik, et case-study anvendt til belysning af keramik som arkæologisk kildemateriale. (Et ph.d-projekt).*
 - *Genstandenes skjulte side - om museumshistorisk forskning*
6. Numismatik:
 - *C. J. Thomsen og klippfisen*
7. Etnografi:
 - *Kisan-projektet – spiren til et internationalt forskningsnetværk*
8. Bevaring:
 - *In situ bevaring af oldsager – et glimt fra arbejdet i Nydam mose*
 - *Dynamiske LV-SEM analyser af frysetørringsprocessen i vanddrukket arkæologisk træ*

Forhistorisk arkæologi

Storgården ved Tissø. Kongsgård? – kultsted – marked

Udgravningerne ved Tissø i Vestsjælland skal ses i forbindelse med en generel intensivering af forskningsindsatsen inden for yngre germansk jernalder og vikingetid (6.- 11 årh.). Anvendelsen af metaldetektorer har ført til opdagelse af metalrige bopladser, der adskiller sig fra almindelige landbebyggelser. Nogle usædvanligt fundrige bopladser skiller sig ud som aristokratiske residenser, hvor fundene er kendetegnet ved et håndværksmæssigt og kunstnerisk højt niveau, ved fjernforbindelser og kultaktivitet. Til disse hører stormandsgården ved vestbredden af Tissø. Fra 1995 til 2001 er der her udgravet 75.000 m² af et i alt ca. 500.000 m² stort bopladsområde. Hidtil er registreret 40 større huse, ca. 70 grubehuse/arbejdshuse, et stort antal værkstedsboder og enkelte brønde. Gårdsanlæggets udvikling kan nu inddeles i 4 faser:

Fase 1 anlægges tidligt i det 7. årh. Toftearealet er ca. 10.000 m². Centralt ligger hallen, som måler 36 m x 11,5 m - i alt ca. 400 m² under tag. Et indhegnet særrområde var bygget sammen med hallen, og i dette lå en lille bygning på 5 x 6 m. Som dansk gård er storgården atypisk. I det foreliggende materiale er der intet, der tyder på almindelig landbrugsproduktion eller større dyrehold - der er, bortset fra smedjen, ikke tale om en produktionsenhed.

Billedet af den atypiske gårdsstruktur gentages i *fase 2 og 3*, der tilsammen rækker fra 8. årh. til begyndelsen af 10. årh. Toften udvides til ca. 18.000 m². Hallen og det indhegnede særrområde ombygges. Et lille fund fra hallen illustrerer denne bygnings særstilling - en stemmeskrue til et strengeinstrument. I fase 3 stiger fundmængden, og der opføres fire huse langs vesthegnet, sandsynligvis til opbevaring af forråd, og nord herfor bygges et større hus.

I næsten 350 år bibeholdes kombinationen af hal, særrområde og mindre bygning. Inden for tofteområdet er der fundet mange hedenske amuletter og smykker med motiver fra den nordiske mytologi, heriblandt 20 torshamre og flere hængesmykker, ét i form af to valkyrier, den ene til hest. Disse fund, våbenofrene fra søen og ikke mindst søens navn - guden Tyr's sø - indikerer, at storgården var centrum for hedensk kult. Det er fristende at tolke særområdet i tilknytning til hallerne som et muligt *hov*.

I den afsluttende *fase 4* fra anden halvdel af 10. årh. og begyndelsen af 11. årh. måler den store hal 48 x 12,5 m - 550 m² under tag. Med fase 4 når gården sit maksimum m.h.t. areal og bygningsmasse. Toftearealet er mindst 25.000 m². Det indhegnede særrområde forsvinder og i stedet opføres et større hus og en lille, muligvis korsformet bygning, hvis placering har været iøjnefaldende.

Fundene viser, at personer tilhørende den absolutte elite var på Tissøgården i hele funktionsperioden. Bygningsstrukturen tyder dog på, at gården ikke blev anvendt som permanent residens. Der er snarere tale om et anlæg i den mobile kongemagts system af kongsgårde. Man kan trække en parallel til et samtidigt karolingisk *kejserpfalz*, hvor aktivitetsniveauet steg voldsomt, når herskeren ankom med sit følge, og områdets befolkning samlede omkring paladset. Vigtige kirkelige handlinger blev foretaget, hvilket ved Tissø kan modsvares af kultritualer i storgårdens særrområde og ofringer i søen. Omkring de karolingiske pfalz-komplekser skød markeds- og værkstedsområder op, hvilket modsvares af de store, men tydeligvis kun temporært anvendte markedsområder ved Tissø. Når regenten forlod paladset, faldt aktivitetsniveauet igen.

Ved Tissøgården er der ikke fundet grave. Også det støtter tanken om, at storgården ikke var herskerens primære residens, men blot en af flere. Ved en hovedresidens bør man forvente rige, dynastiske grave. Hovedresidensen kan have været som den i Gl. Lejre, hvor gårdsanlægget er mindst lige så stort som Tissøgården men i højere grad har karakter af permanent bolig. Både Tissø

og Gl. Lejre grundlægges omkring 600 e.Kr. og ophører først omkring 1000 e.Kr. Der må være en sammenhæng.

Lars Jørgensen
Seniorforsker, Ph.d.
Danmarks Oldtid

Hængesmykke med to valkyrier.

Kulturhistorisk relateret naturvidenskab

Blomster til de døde

Ved restaureringsarbejder i Helsingør Domkirke i 2000 blev et antal renæssance-, barok- og rokokkobegravelser udgravet og undersøgt. Efter Reformationen udvikledes i alle de protestantiske lande i Nordeuropa en begravelsesritualer, som var forbundet med store udgifter for de efterladte. Den døde blev klædt smukt på inden nedlæggelsen i kisten, og gaver i form af for eksempel blomster blev nedlagt i gravene. Dette var også tilfældet i Helsingør.

Urter og blomster var bevaret i indtørret tilstand både i de undersøgte jordbegravelser og i kisterne (se illustration). Frø, frugter og blade blev bestemt ved hjælp af referencemateriale på Nationalmuseets Naturvidenskabelige Undersøgelser. Desuden undersøgte tre støvprøver ved pollenanalyse. Der er bestemt 20 forskellige planter fra de i alt 14 undersøgte grave (se tabellen). Hovedandelen var frugtstande fra humle. Sandsynligvis har disse bløde plantedele været brugt som fyld i hovedpuder. Desuden var hele blomster- eller måske snarere krydderbuketter også lagt ned i sarkofagerne. Det drejede sig om buketter af isop, merian og sandsynligvis rosmarin. I Hans Nordborgs grav (begravet 4/4 1694) fandt man de fleste planterester, således flere frugter af katost samt en kapsel og et frø af rude. Også buksbomkviste og laurbærblade tjente som gravudstyr. I to grave fandt man desuden rotteekskremitter. De dødes kroppe viste dog ikke spor af bid forårsaget af disse dyr, hvoraf vi må slutte, at ekskrementerne tilfældigt er kommet i kisterne tillige med enkelte korn- og ukrudtsfrø som indblanding i de høvlspåner, som tjente til polstring af kisten.

Hvorfor gav man de døde så mange og så forskellige planter med i evigheden? Flere grunde kan tænkes. Nogle blomstergaver har haft et fornuftigt formål. De blev brugt som bløde hovedpuder og polstringsmateriale eller tjente som vellugtende buketter og til pynt for de døde. Men mange af de identificerede planter er også forbundet med en mangeartet symbolkarakter. De regnes - delvis endnu i dag - som hekse- og trolddomsplanter, ja af og til også som dødeurter. De skal tydeligt vise den afdødes renhed eller uskyld. Men de skal også beskytte mod sygdom og sikre den døde en dyb og evig søvn.

De fleste af de fundne urter udsender en aromatisk duft, der måske skal skjule lugten af forrådnelsen, som allerede kunne være godt i gang ved begravelsen. Aromatisk duftende planter regnedes også som antidæmoniske. Således var børnene, i følge folketroen, frem for alt ganske særligt truet af ond trolddom. Rosmarin, lavendel og timian der indflettedes både i bryllupskransen og i brudebuketten blev givet den afdøde med på den sidste rejse eller plantedes på graven. Den fælles tanke, som ligger til grund for brugen af rosmarin, er måske, at den stærkt duftende plante er i stand til bortmane onde ånder, som er særlig farlige og virksomme, når et menneske passerer højdepunkterne i sit liv - fødsel, bryllup, død.

Hvor de medgivne planter og buketter er plukket og af hvem, kan der desværre ikke siges noget om. Vi kan imidlertid fastslå, at gaverne ikke skyldes spontane indfald, idet mange plantearter på det tidspunkt, da døden indtraf, ikke kunne plukkes i den frie natur. Vi tør deraf slutte, at disse planter var indsamlet på den rette årstid og umiddelbart derefter tørret. Som tørrede blomsterbuketter, pudefyld og pynt havnede de derefter i gravene. Hvilke haver, der kan have leveret planter til Skt. Olais kirkes begravelser, ved vi desværre ikke, men flere af haverne har formentlig været ejet af de familier, der havde gravsteder i kirken.

De gode bevaringsforhold i gravene har givet et fascinerende indblik i nyere tids begravelsesritualer. Man kunne forestille sig tilsvarende ritualer i forhistorisk tid, men bevaringsforholdene for

plantemateriale tillader desværre ikke et sådant indblik. Dog med enkelte undtagelser, således Egtvedpigen, som havde fået en røllikeblomst med i kisten.

Artiklen er publiceret i: Helsingør Kommunes Museer (ed.), Skt. Olai Kirke. Restaurationen af Helsingør Domkirke 2000-2001 og undersøgelserne af de borgerlige begravelser. Helsingør 2001. Oversat fra tysk af dr. phil. Henning Henningsen, Helsingør.

Sabine Karg
Seniorforsker, ph.d.
Nationalmuseets Naturvidenskabelige Undersøgelser

Tabel 1. Liste over forekommende planter bestemt af forfatteren. Nomenklaturen følger Hansen: Dansk feltflora, 1999, Gyldendal.

Latinsk navn	Dansk navn
Kulturplanter	
<i>Avena sativa</i>	Havre
<i>Hordeum vulgare</i>	Byg
<i>Secale cereale</i>	Rug
<i>Cerealia</i>	Korn
<i>Pisum sativum</i>	Ært
<i>Humulus lupulus</i>	Humle
Haveplanter (pynteblomster, krydderurter, urter, buske, træer)	
<i>Hyssopus officinalis</i>	Isop
<i>Malva silvestris</i>	Almindelig Katost
<i>Origanum vulgare</i>	Merian
<i>Rosmarinus officinale</i>	Rosmarin
<i>Ruta graveolens</i>	Rude
<i>Buxus sempervirens</i>	Buksbom
<i>Juniperus communis</i>	Ene
<i>Laurus nobilis</i>	Laurbær
Mark og engplanter	
<i>Agrostemma githago</i>	Klinte
<i>Chrysanthemum segetum</i>	Gul Okseøjje
<i>Sonchus spec.</i>	Svinemælk
<i>Spergula arvensis</i>	Almindelig Spørgel
<i>Stellaria media</i>	Almindelig Fuglegræs
<i>Succisa pratensis</i>	Djævelsbid
<i>Vicia spec.</i>	Vikke
Animal remains	
<i>Insecta</i>	Insekter
<i>Rattus rattus</i>	Rotte

Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur

Gravminder på Vestre Kirkegaard

I 1998 indledte Nationalmuseets gravminderegistrering et samarbejde med Københavns Kommune og Kirkeministeriet om en registrering af bevaringsværdige monumenter på Vestre Kirkegård. Da kirkegården rummer landets fornemste monumentkultur fra slutningen af 1800-tallet til midten af 1900-tallet, stod vi overfor en vigtig opgave. Kommunen påtog sig at ansætte ekstra arbejdskraft og afholdt udgifter i forbindelse med trykningen af en bog med resultaterne af registreringen. Kirkeministeriet finansierede udviklingen af en elektronisk database, som blev skræddersyet til at håndtere registreringen af de mange forskellige typer gravminder.

Registreringen af Vestre Kirkegårds bevaringsværdige gravminder er historien om, hvordan en lovbehaftet museal funktion kan indeholde et element af basisforskning. Projektet fik hurtigt karakter af at være 1. fase i et grundforskningsprojekt, hvor ny viden bygges op og hvor nye indsigter etableres.

Den nyere kirkegårdskultur og dens gravminder har ikke været et centralt genstandsområde for de humanistiske studier, om end der de seneste år har været en stigende interesse. Vestre Kirkegård er på trods af sine mange bemærkelsesværdige gravminder og havearkitektoniske rum forholdsvis uudforsket. Ved at gennemgå arkiver, samlinger og faglitteratur lykkedes det os at identificere flere af de arkitekter og billedhuggere, som står bag kirkegårdens mange kunstneriske og unikke gravminder. Eksempelvis lykkedes det os at sætte kunstnernavn på flere hidtil ukendte gravsten af Niels Larsen Stevns ved gennemgangen af et omfattende skitsebogs materiale i Den Kongelige Kobberstiksamling. Niels Larsen Stevns er mest kendt for sine malerier og fresker, men havde altså dette 'gnaveben' for at holde sulten fra døren. Stevns både designede og huggede sine gravsten. Symbiosen mellem ånd og hånd gør dem til noget helt særligt, men samtidig til noget meget typisk for tiden omkring år 1900. Kunstnerne reagerede på industrialismens massefabrikation ved at engagere sig i design og den håndværksmæssige udførelse. Til den epoke hører også billedhuggeren Siegfried Wagner, hvis værker på Vestre Kirkegård for en stor del også er blevet opdaget under arbejdet med at udvælge gravminder.

Med registreringen af bevaringsværdige gravminder på Vestre Kirkegård har vi gennemgået over 11.000 gravsteder og gennemtravet over 100 km alléer og gange. Vi er ikke alene kommet til ny viden om gravminderne, men også om de mange kendte og fortjenstfulde personer, der ligger begravet her. Registreringen har tillige bragt ny viden frem om kirkegårdens forskellige typer anlæg og deres rødder i den landskabsarkitektoniske tradition. Foran os ligger en række analyser af den nyvundne empiri, som forhåbentlig vil give ny erkendelse og etablering af mønstre i begravelses- og gravmindekulturen fra det 19. og 20. århundrede.

Registreringen har fået blivende form i BA Marianne Linnée Nielsen og undertegnede bog *Skriften på Stenen. Vestre Kirkegårds Bevaringsværdige Gravminder*, som er rigt illustreret og tillige indeholder en generel indledning om kirkegårdskultur og gravmotiver samt historiske indledninger til hver af kirkegårdens 47 afdelinger.

Eva de la Fuente Pedersen

Ph.d

Danmarks Middelalder og Renæssance

Billedtekst: Billedhuggeren Siegfried Wagners marmormonument over Eskild Eugen Aristides Hansen. På gravrelieffet ses den smilende Thanatos, som i antikkens mytologi var søn af Natten og bror til Søvn. Han støtter hovedet på den nedadvendte fakkel, symbolet på det livsløb, hvis flamme er ved at slukkes. I forgrunden ses en af indgangspillerne med endnu en allegorisk fremstilling af døden.

Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur

Nye runefund

Næsten hvert år bliver der opdaget nye runeindskrifter på meget forskellige genstande. I løbet af 2001 har jeg har undersøgt en guldrakteat med runer fra tiden omkring 500 e. kr. fra Uppåkra i Skåne og arbejdet med læsningen af bittesmå middelalderlige runer, indridset på en lille blypind fra Roskilde og en sammenfoldet blystrimmel fra Østermarie på Bornholm. Det har vist sig, at der ligger en runesten fra omkring år 1000 som tærskelsten under den tilmurede norddør i Mygind Kirke i Østjylland, og endelig blev der opdaget runer på en sten i strandkanten ved Alssund; men de viste sig at være hugget for kun ca. 10 år siden af en dreng.

Indskrifter med så stor spredning i tid og på så forskelligartede materialer rejser vidt forskellige tolkningsproblemer, navnlig da indskrifterne kan spænde fra runelignende kradserier – skriftefterligning – til mere eller mindre perfekte sproglige manifestationer på urnordisk, olddansk eller latin. Det kan tage sin tid alene at nå frem til en endelig læsning, og det lykkes ikke altid. Indskriften på den lille bornholmske amulet består af fire linjer under hinanden, skrevet på en smal blystrimmel, som dernæst er foldet tæt sammen. Den er så skrøbelig, at den ikke har kunnet foldes ud, og der er gået et stykke af på den ene yderside. Derfor er der store lakuner i indskriften; men den har vistnok haft et latinsk forlæg som de fleste af disse middelalderlige blyindskrifter.

Den lille blypind fra Hedegade i Roskilde blev fundet i år 2000, men først i løbet af 2001 lykkedes det at få mening i den tilsyneladende stærkt forvanskede indskrift. Pinden er kun ca. 5 cm lang, kvadratisk i tværsnit med ca. 5 mm høje runer på alle fire sider:

Kruks Kristi kruks ... **(i)(s)**
u(s) kruks Johann(e)s kruks.
 Kruks Luk(a)s kruks **ma...**
(f)u(f)(i)us Kristina.

Indskriften kan tidligst være fra ca. 1050/1100, men den kan meget vel være senere. Sproget er latin, og indskriften består af bibelske navne adskilt med **kruks** – på normaliseret latin *crux*, "kors" – men skrevet med **k**, som det har været udtalt, ligesom der skrives **kristi** og **kristina** i stedet for *Christi* og *Christina*. Formlen er gengivet efter hørelsen, måske har den været fremsagt, samtidig med at man gjorde korsets tegn for hvert af de hellige navne. Der er en vis usikkerhed i stavningen af evangelisternes navne: **iohanus** og **lukus** for Johannes og Lukas. Noget er forvansket eller ulæseligt, **fuf(i)us** i den sidste linje har ikke kunnet identificeres. Der kan måske have stået Markus eller Matthæus i slutningen af den tredje linje (og begyndelsen af fjerde) eller eventuelt Maia (af Maria). Indskriften har en vis lighed med to andre blyfund i nærheden, fra Høje Taastrup og Øm i Glimt Sogn, de indeholder også evangelistnavnene, adskilt med **kruks**, og de tre indskrifter er fælles om at bruge den særlige s-rune i halv højde, som ikke er så almindelig i danske indskrifter.

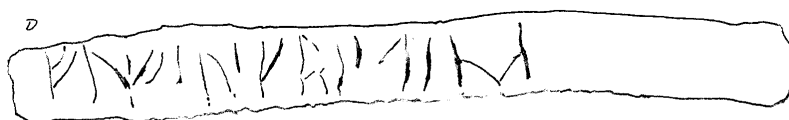
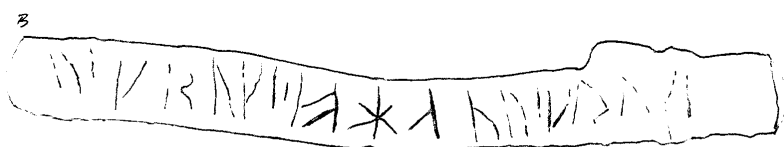
Indskriften på den lille blypind fra Roskilde slutter med navnet Kristina. Det er oprindeligt et græsk helgennavn, og Sankt Kristina var populær i senmiddelalderen. Der er bevaret et fragment af en latinsk Kristinalgende i dansk oversættelse, og Kristinas martyrium er fremstillet på et sengotisk kalkmaleri i Århus Domkirke. Men navnet var allerede almindeligt som kvindenavn

i Danmark i 1100-årene, f.eks. hed Knud Lavards datter det, og i *Necrologium Lundense* nævnes flere nonner med navnet Christina. Meget tyder på, at Roskilde-blypinden har skullet være eller gavne en kvinde ved navn Kristina, og at indskriften på den lille runepind er en af de ret sjældne magiske runeindskrifter, der referer til en bestemt person.

Marie Stoklund

Seniorforsker

Danmarks Middelalder og Renæssance

188

Tegning af runerne på den ca. 5 cm lange blypind fra Roskilde

Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur

Forskningsudgravning ved Gurre slot

I forsommeren 2001 gennemførtes en forskningsudgravning ved Gurre slot i Nordsjælland som et samarbejdsprojekt mellem Nationalmuseet, Helsingør Bymuseum og Skov-og Naturstyrelsen. Udgravningen havde til formål at få overblik over bebyggelsen på borgens forborgsområde, som hidtil kun sporadisk er blevet undersøgt. Endvidere var det målet at bestemme den oprindelige vandstand i området gennem borgens funktionsperiode, og i den forbindelse så vidt muligt fastlægge udstrækningen af forborgsområdet mod nord, øst og vest.

Borgen er placeret i et sumpet område mellem Gurre sø mod nord og den nu tørlagte Lille Gurre sø mod syd. Valdemar Atterdags tilknytning til stedet fremgår klart af de bevarede kilder, og det var her kongen døde i 1375. Borgens storhedstid ligger i 1300-1400 tallet indtil den opgives omkring 1530 til fordel for Krogen slot (det senere Kronborg). Ruinen af hovedborgen, bestående af et centraltårn omgivet af en kvadratisk ringmur med hjørnetårne, blev frilagt i 1830'erne. Ved denne lejlighed var man også stødt på rester af store bygninger nordøst for borgen, men disse blev affærdiget som nyere staldbygninger. Denne vurdering har stort set bevirket, at senere undersøgelser næsten udelukkende har fokuseret på slotsruinen, og kun undtagelsesvist berørt forborgsområdet.

Udgravningen i 2001 fandt sted i maj og juni. Forud for arbejdet havde Niels C. Clemmensen fra Skov-og Naturstyrelsen udført en detaljeret koteopmåling, som har haft stor betydning for placeringen af de enkelte udgravningsfelter. I første omgang blev det besluttet at undersøge eventuelle rester af de bygninger, som man i 1830'erne var stødt på nordøst for borgen. Her viste der sig meget hurtigt at være betydelige bygningsrester. Mod øst afdækkedes en større bygning på 17 x 10 m med solide ydermure af tegl, der var bevaret i op til syv skifter i munkeforbandt. De stod på et fundament af store kampesten, der igen hvilede på tætstående piloteringspæle. Gulvet var dækket af store gulvfliser, og i midten af bygningen blev fundet en kraftig tilhugget stolpe på 35 x 35 cm, der hvilede på en meget stor flad granitsten. Stolpen har uden tvivl båret en bærebjælke til et fladt bjælkeloft mellem bygningens to nedre etager. Umiddelbart op til denne bygning lå mod vest en bygning af en helt anden konstruktion på ikke mindre end 48 x 15,5 m. Den har været opdelt i tre langsgående "skibe" med et stort midterrum. Adskillelsen har bestået af to rækker tagbærende stolper, der har stået på en såkaldt fodrem. Fodremmen har hvilet på en endnu bevaret mur, der er ca. 50 cm tyk, medens ydermurene er 60 cm tykke. Bygningens funktion er straks vanskeligere at fastlægge. Konstruktionen ligner umiddelbart de senere "agerumslader", men fundet af en stor mængde skår af kakkelpotter fra en kakkellovn i bygningens nordøstre ende tyder snarere på at bygningen har været anvendt til beboelse. Endnu en bygning kunne påvises mod vest. Her var kun fundamenterne bevaret, samt dele af den østre ydermur, der på et tidspunkt er faldet ud formentlig i forbindelse med senere teglplyndring af ruinerne.

Undersøgelserne af borgområdets afgrænsning mod nord, øst og vest viste, at det har været omgivet af et stenbygget dige mod nord og vest. Der var ikke spor af mørtel eller murværk. Mod øst fandtes rester af et formentlig lignende stendige, men af spinklere karakter.

Sideløbende med udgravningen gennemførtes *naturvidenskabelige undersøgelser*. Det kunne klart påvises, at bygningerne på forborgsområdet blev opført på kunstigt skabte holme ude i sumpen. Her var der banket kraftige piloteringspæle ned i dyndet, hvorefter der var påført store mængder sand, grus og ler. Endvidere kunne overinspektør Bent Aaby fra NNU påvise, at der aldrig har eksisteret en voldgrav omkring selve hovedborgen, således som man hidtil har antaget. Det meget lille indhold af organisk materiale under engtørven vidner om, at der aldrig har stået åbent vand her. Lavningen omkring slottet skyldes, at der ikke her er påført grus og sand. Endvidere blev

der foretaget en *dendrokronologisk datering* af et kraftigt stykke tømmer, der indgik som en del af fundamentet under nordmuren af den store bygning med flisegulvet. Den kunne dateres til 1363 - altså netop de år hvor Valdemar Atterdag udbygger Gurre med ringmuren omkring centraltårnet.

I fortsættelse af udgravningerne gennemførtes en *magnetometrisk opmåling* på dele af forborgsområdet ved Ulrich Schnell fra Nationalmuseets Bevaringsafdeling. Her kunne påvises flere bygninger nord og nordvest for borgen, men de lovende resultater vil først senere kunne efterprøves arkæologisk. Det magnetrometriske billede bliver i nogen grad forstyrret af de mange drænrør, som er nedgravet i området i nyere tid.

Udgravningerne viste med al tydelighed, at forborgsområdet ved Gurre slot er langt større end hidtil antaget. Formodningerne om, at dette område rummer mange bygningslevn, kunne til fulde bekræftes af udgravningen. Fra at blive anset som et mindre jagtslot må Gurre nu betegnes som en egentlig kongelig lensborg. Kommende undersøgelser kan forhåbentlig kaste mere lys over borgens spændende bygningshistorie.

Vivian Etting
 Seniorforsker
 Middelalder og Renæssance

Oversigtsbillede over den nordre del af de udgravede bygninger på forborgsområdet nordøst for hovedborgen. Den store bygning med flisegulv støder op til en treskibet bygning på ikke mindre end 48 m's længde.

Foto: Nationalmuseet/Helsingør Bymuseum

Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur

Kirke, Kristendom & Storbønder i de norrøne bygder i Grønland ca. 1000 – ca. 1450

Som led i SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforsknings feltarbejde i Grønland i sommeren 2001 blev der foretaget mindre arkæologiske undersøgelser på kirkegårde ved tre kirker i den centrale del af den nordiske Østerbygd i Grønland. Den ene kirke ligger i bunden af Igaliku fjord, ti minutters gang fra nordboernes bispesæde Gardar, i dag Igaliku. De to andre kirker ligger i Tunulliarfik fjord, ikke langt fra Erik den Rødes gård Brattahlid i Qassiarsuk. Karakteristisk for de tre kirker er, at kirkebygningerne alle er ganske små – gulvarealet har været mellem 10 og 15 m². Til sammenligning har de fleste andre kirker haft et gulvareal på ca. 50 m² og derover. Bispekirken i Igaliku, der er den absolut største kirke i nordbobygderne i Grønland, har været på ca. 280 m². I alt er der registreret 19 kirker i Grønland.

Hensigten med undersøgelserne er først og fremmest at indkredse tidspunktet, hvor de små kirker var i brug.

Ifølge traditionen var det den norske konge Olaf Tryggvason, der omvendte Erik den Rødes søn Leif til kristendommen og fik ham til at missionere i Grønland. Leifs mor Thjodhilde lod sig omvende, og hun opførte den første kristne kirke i Grønland omkring år 1000. Kirken lod hun bygge i forbindelse med gårdens andre huse, om end et stykke derfra, for ikke at irritere sin mand Erik, der var knapt så tilbøjelig til at opgive den gamle tro. I begyndelsen af 1960'erne udgravede arkæologer fra Nationalmuseet rester af en lille kirke i Qassiarsuk. Kirken kunne henføres til omkring år 1000, og naturligvis har den siden – inspireret af sagaberetningen - båret navnet *Thjodhildes Kirke*.

Traditionen er overleveret i islandske sagaer fra 1200-årene, og om begivenhederne virkelig fandt sted som beskrevet i de mere end 200 år yngre sagaer er der god grund til at forholde sig til med sund skepsis. Det er imidlertid en kendsgerning, at alle nordbokirkerne i Grønland er opført i nær tilknytning til en gård, hvilket giver anledning til at antage, at kirkerne blev opført af bonden på gården – eller måske af hans kone - og at bonden betragtede kirken som sin og sin slægts ejendom. Det var her, afdøde medlemmer af slægten lå begravet. Systemet med privatejede kirker er ikke ukendt i Europa i den tidlige kristne tid, og i Island vedblev kirkerne at være storbøndernes ejendom langt op i middelalderen. Kirken blev en betydeligt magtfaktor i samfundet, og islandske kirkeejere og storbønder og den centraliserede romerske kirke lå i en langvarig strid om rettighederne til kirken og måske især til dens indtægter.

Perioden, i hvilken de grønlandske nordbobygder var beboede, var omvæltningernes tid i Europa. De hedenske guder blev fortrængt af kristendommen, magten i samfundene blev samlet på færre hænder, byerne voksede og handelsmønstre ændredes. Hvordan påvirkede forandringerne i den store verden det lille grønlandske samfund? En angrebsvinkel på det store spørgsmål kan fås ved at belyse religionens og kristendommens betydning for de politiske og sociale magtforhold i den lille grønlandske koloni.

Ruinerne af kirkebygningerne ved nordbogårdene er det materialiserede udtryk for kirkens position i nordbosamfundet, og de store forskelle i kirkernes størrelse springer straks i øjnene. Hvad betinger disse forskelle? En teori er, at kirkerne har haft forskellig funktion. De store kirker har fungeret som

en slags offentlige kirker, mens de mindre har været private kapeller til kirkelig brug. En anden teori er, at kirkerne har været i funktion på forskellige tidspunkter, således at de små kirker er førstegenerationskirker. Hvis det sidste er tilfældet tyder meget på, at kirkernes antal er reduceret med tiden. Færre kirker på færre hænder antyder magtkoncentration.

Undersøgelserne i 2001 var begrænset til mindre felter (ca. 1 x 5 meter) syd for hver af de tre bygninger, men trods deres ringe størrelse er informationsmængden, de afgiver, stor. Udover indsamlingen af daterende materiale fra gravene, giver grøfterne oplysninger om begravelsesskikke. C13 og N15 isotopanalyser af menneskeknoglerne i gravene giver oplysninger om nordboernes føde, mens strontiumisotopanalyser skal afsløre, om de døde i gravene er indvandrere, eller om de er opvokset i Grønland.

Det er endnu for tidligt at konkludere på basis af undersøgelserne, som fortsætter i sommeren 2002. Der er sendt materiale til AMS -datering i Århus, hvor også C13 og N15 analyserne foretages. Strontiumanalyserne foretages ved Laboratory for Archaeological Chemistry ved University of Wisconsin i Madison, USA.

Efter sommerens undersøgelser kan vi dog forsigtigt sige, at gravskikken antyder, at kirkegården ved de tre små kirker kun har været i brug i den tidlige periode af nordbobygdernes historie. Det er altså de første generationer grønlandske nordboer, der ligger begravet på kirkegårdene ved småkirkerne, senere generationer blev tvunget (?) til at begrave døde slægtninge ved de større bønders kirker.

Jette Arneborg

Projektseniorforsker, ph.d.

SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning

Arkæologiske undersøgelser ved kirke i Qorlortup itinnera, nord for Qassiarsuk. Foto: Bjarne Grønnow 2001.

Nyere Tids kulturhistorie og etnologi

Arkitekten Frits Schlegel (1896-1965)

Arkitekten Frits Schlegel hører i dag til gruppen af - på overfladen - velkendte funktionalister fra 1930'erne, men hans samlede virke har hidtil ligget hen i mørke, selvom han på flere felter har ydet væsentlige bidrag til udviklingen af dansk arkitektur.

Efter en hurtig overstået og for tiden typisk nyklassicistisk start i arkitektfaget blev Frits Schlegel fra slutningen af 1920erne og op igennem 1930erne en af funktionalismens pionerer i Danmark. I dette tidsrum byggede Schlegel det, der senere skulle blive kendt som hans hovedværker, fx Mariebjerg Kapel (1937) og Overformynderiet (1937). Karakteristisk for en del af hans bygninger og møbler var de stærkt personlige fortolkninger af tidens strømninger, der gav sig udtryk i originale og overraskende løsninger. Schlegel viste desuden på dette tidlige tidspunkt en større spændvidde i sit valg af inspirationskilder, fx Auguste Perret og Frank Lloyd Wright, end det almindeligvis var forbundet med dansk arkitektur. Samtidig var han i samarbejde med Dansk Cement Central foregangsmand inden for udviklingen af jernbeton i Danmark. I dette tidsrum var Schlegel - hvad der i den hidtidige arkitekturforskning stort set har været overset - en fremtrædende og toneangivende skikkelse i dansk arkitektur.

I efterkrigstiden befandt Schlegel sig i mindre grad i rampelyset. Til gengæld gjorde han den brede udvikling med, hvor elementer fra den tidlige funktionalisme bearbejdedes og bragtes videre ind i den sene eller mere modne modernisme, ofte i samklang med periodens mere regionale eller traditionelle strømninger. For Schlegel betød det dog ikke en afmatning, men et destillat af de hidtidige erfaringer både arkitektonisk og konstruktivt til egenartede løsninger som fx i Tivolis Koncertsal (1956) og fabriksbygninger for De forenede Textilfabrikker (1950'erne).

På tværs af dette kronologiske rids havde Schlegel et fast kendetegn, nemlig viljen til at eksperimentere med nye konstruktioner og materialer. Sammen med Dansk Cement Central slog han i begyndelsen af 1930'erne til lyd for jernbetonens fordele og opførte med dispensation tre forsøgshuse. De nærmere forhold omkring dette på dansk grund banebrydende samarbejde skal nu for første gang belyses og indsættes i en bredere kontekst i en kommende undersøgelse. Også udenfor Cementcentralens regi viste Schlegel denne trang til eksperimenter. I sine sidste leveår deltog han desuden aktivt i udviklingen af byggeriets industrialisering i Danmark. Over en lang årrække bidrog han således til store gennembrud på det byggetekniske og dermed arkitektoniske område.

Da Schlegels byggetekniske eksperimenter både bragte ham i jævnlig konflikt med de betydeligt mere tilbageholdende byggemyndigheder og kastede ham i armene på periodens progressive ingeniører, er en kortlægning af hans aktivitet på området samtidig et billede på arkitektfagets arbejdsvilkår i denne mere end trediveårige periode, der indvarslede og siden realiserede byggeriets industrialisering.

Vibeke Andersson Møller

Seniorforsker

Nyere Tid

Bernstorffsvej 17 i Gentofte er opført i 1931 af arkitekt Frits Schlegel som det første danske enfamiliehus i jernbeton

Klassisk arkæologi og Ægyptologi

Korinthisk keramik, et case-study anvendt til belysning af keramik som arkæologisk kildemateriale.

Et ph.d-projekt

Sfinxer og andre fabeldyr udgør sammen med løver, fugle, harer og planteornamenter dekorationen på en bestemt type keramik fra det 7. årh. f.Kr., og ligesom tekstiler, møbler og metalarbejder var den stærkt inspireret af Den nære Orients rige motivverden. Dekorationen var udført i sort, purpur og hvid på det brændte lers lyse baggrund. I det 7. årh. f.Kr. bredte den nærorientalske motivverden sig til Grækenland i øst og Italien i vest gennem en omfattende kontakt landene imellem.

Keramikken stammer fra byen Korinth, som i dag er en støvet græsk provinsby, men som i oldtiden var et betydeligt politisk og handelsmæssigt magtcentrum. Den lå ideelt placeret for handel mellem øst og vest ved den smalle landtange Isthmus, som i dag gennemskæres af den korinthiske kanal. Her kontrollerede byen den mest direkte østvest-gående rute for handelsskibe, idet man allerede i oldtiden havde mulighed for at flytte skibe over Isthmus.

Korinths egne interesser koncentrerede sig fortrinsvis om Sicilien og Syditalien, hvortil der i perioden fra det 8. til 6. årh. f.Kr. blev fragtet meget store mængder korinthisk keramik.

Keramikken blev handlet sammen med andre produkter såsom korn, olie og vin, men da kun keramikken er bevaret, udgør den vores eneste kilde til denne handel. Dette giver os et forvrænget billede af forholdene, og korinthisk keramiks rolle som evidens for handel er derfor stærkt omdiskuteret, ligesom Korinths betydning endnu ikke er fuldt klarlagt. Et af formålene med projektet er at kaste lys over dette spørgsmål. For der er ikke tvivl om, at korintherne spillede en vigtig rolle i det vestlige Middelhavsområde. Derom vidner deres grundlæggelse af Syrakus på Sicilien i 733 f.Kr., den første af en lang række af græske kolonier på Sicilien og i Syditalien.

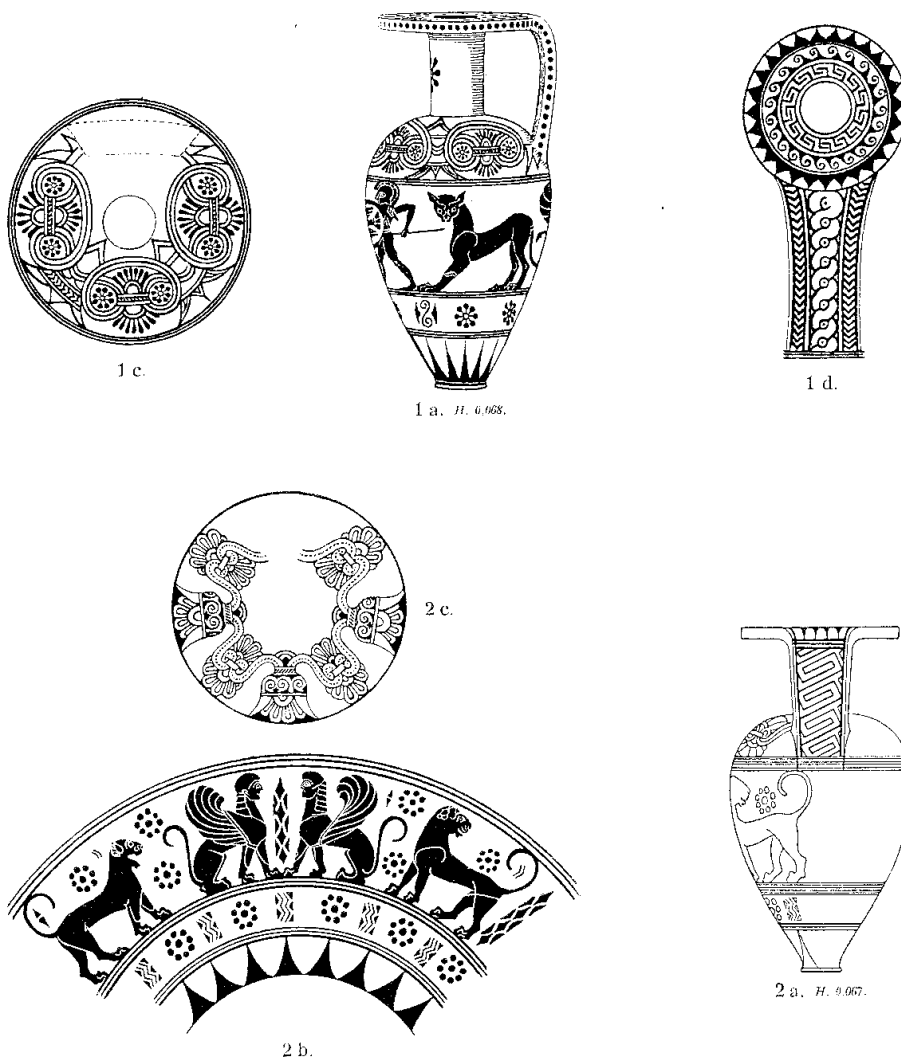
Professor Knud Friis Johansen (leder af Antiksamlingen 1922-1926) opstillede allerede i 1918 en kronologi for korinthisk keramik, og efterfølgende studier har videreudviklet typologier og kronologier således, at man i visse tilfælde er i stand til at bestemme de forskellige pottemagerværksteders stil, sågar de enkelte vasemalers hænder. Der er således skabt grundlag for nu at forsøge en ny tilgangsvinkel til materialet, og ph.d-studiet sigter mod at analysere keramikens fundomstændigheder og disses betydning for dens fortolkning. Det er studiets grundlæggende ide, at en detaljeret undersøgelse af korinthisk keramik baseret på dens anvendelse i forskellige sammenhænge vil give nye muligheder for at placere byen Korinth og dens keramikproduktion i et større kulturhistorisk perspektiv.

Konkret udmønter dette sig i et case-study af tre vigtige fundsteder: Korinth, hvor keramikken blev produceret. Athen, hvor der er fundet korinthisk keramik, og som overtog Korinths rolle som førende keramikproducent omkring 550 f.Kr. Og endelig Pithekoussai som eksempel på en vestlig aftager, idet Pithekoussai var en græsk handelsstation på øen Ischia i Napolibugten, i hvilken der er fundet store mængder korinthisk keramik. Keramikens anvendelse på henholdsvis gravpladser, i helligdomme, beboelser eller andre fundkontekster er blevet undersøgt i Korinth, Athen og Pithekoussai.

De foreløbige resultater tyder på, at keramikken blev udvalgt på baggrund af bestemte former, hvorimod dekorationen synes at have spillet en mindre rolle. Dette tyder på en funktionsbestemt udvælgelse af keramikken. Ph.d.-studiets resultater bliver således et nyt element i en perspektiveret

diskussion om karakteren af den vest-østgående handel. Resultaterne peger på mulighederne for, at handelen har været bestemt af mere nuancerede faktorer end blot udbuddet fra Korinths side, en teori, som hidtil har været dominerende. Behovet synes snarere at have været bestemt af samfundsmæssige, religiøse og kulturelle forhold, der var fremherskende de steder, hvor man aftog denne fantasifulde og farverige keramik.

Hanne Thomasen
Ph.d.-studerende
Antiksamlingen

Eksempler på dekoration og former. Den lille parfumeflaske, en såkaldt arybal, er en af de hyppigst forekommende i det vestlige Middelhavsområde. (Efter K. Friis Johansen: *Les vases sicyniens*, København 1923.)

Klassisk arkæologi og Ægyptologi

Genstandenes skjulte side - om museumshistorisk forskning

Det er en del af Antiksamlingens målsætning at tilvejebringe nye bidrag til den danske og internationale museumshistoriske forskning. Et forskningsfelt, som siden 1980'erne har fået voksende opmærksomhed og aktualitet. Antiksamlingens tilblivelse spænder over 400 års Danmarkshistorie, og samlingens potentiale inden for området er stort og mangesidet.

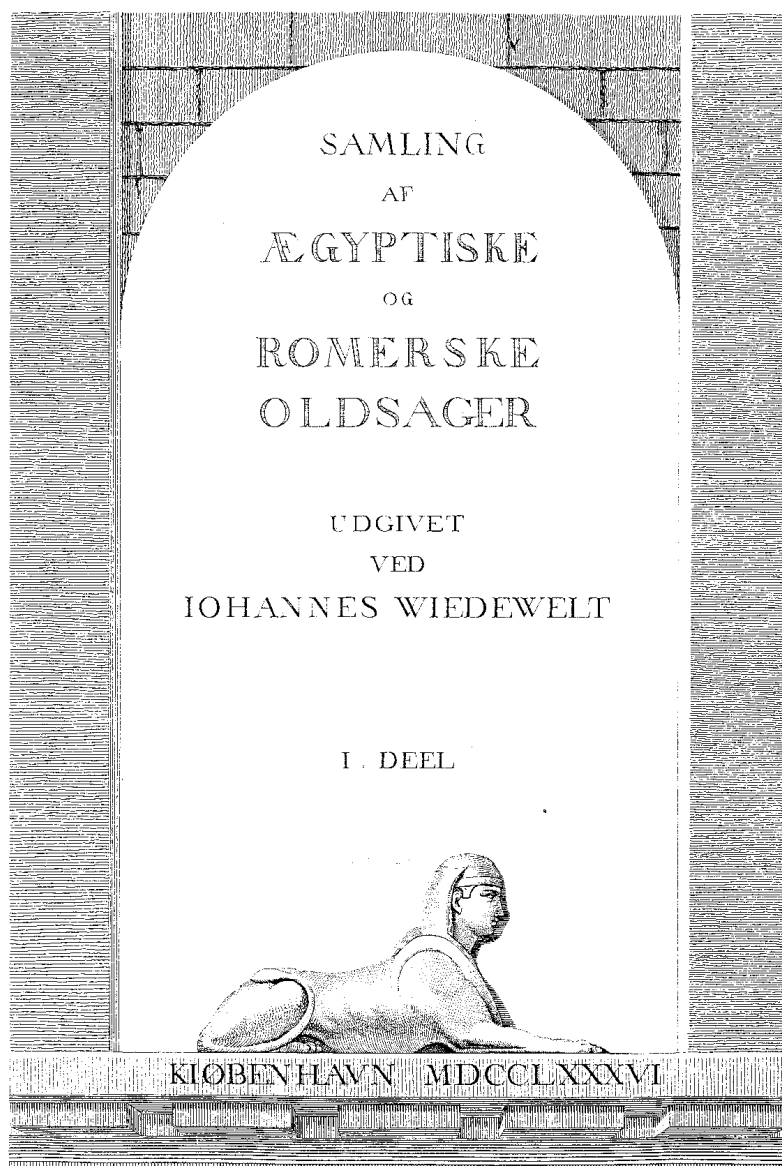
Museumshistoriens omdrejningspunkt er, selvsagt, genstandene. For Antiksamlingens vedkommende især genstande fra oldtidens Ægypten, Grækenland og Romerriget. Det er netop i samspillet mellem genstandene og de rammer de har indgået i, at den museumshistoriske disciplin finder sine problematikker. Foruden aspekter som erhvervelshistorie og skiftende fortolkninger omfatter disse rammer også bredere kulturhistoriske og samfundsmæssige overvejelser. Museumshistorien indbefatter således en række humanistiske discipliner, herunder især videnskabshistorie. Den museumshistoriske forskning fokuserer altså ikke på genstandene som sådan, men på de skiftende sammenhænge de er blevet brugt i. Erhvervelsen og brugen af historiske genstande foregår ikke isoleret og uden målsætning. Historiske levn er siden 1600-tallet i vidt omfang blevet anvendt som et identitetsskabende redskab. Dette både inden for specielle grupper, som for eksempel kulturteoretikere eller kunstnere, og inden for særlige interesseområder, i særdeleshed af national og politisk karakter.

Den museumshistoriske forskning og formidling sigter både på den grundlæggende tilgængeliggørelse af primærkilder, så som registranter og genstandskataloger, og på den synteseorienterede kulturhistoriske fremlægning. I den brede offentlighed har den museumshistoriske formidling fået øget aktualitet. Der er en stigende interesse for den historiske baggrund for museernes erhvervelser. Dette skyldes blandt andet forestillingen om en direkte binding mellem fortid og nutid baseret på geografiske, fremfor kulturelle forhold. Herved kan genstandene risikere at blive frataget deres rette kulturelle sammenhæng. Museumshistorien vidner dog om århundreders tro på netop sådanne sammenhænge på tværs af landkortets snævre rammer. Yderligere kan museumshistorien bidrage til at synliggøre fortidens vigtige og almenyldige plads i forståelsen af samtidige forhold.

To aktuelle projekter på Antiksamlingen peger på to meget forskellige anvendelser af de antikke genstande. Projektet *Oldsagerne fra Frederik V's videnskabelige ekspedition til Arabien, 1761-67* omfatter en undersøgelse af ekspeditionens indsamling og den senere behandling af oldsagerne. Her særligt i forhold til ekspeditionens videnskabelige målsætning. De foreløbige undersøgelser tyder på, at indsamlingen var langt mere omfattende og mere vidt forgrenet end hidtil antaget. Projektet er finansieret af Kulturministeriets Forskningspulje. Et andet projekt sigter på en kommenteret genudgivelse af den klassicistiske billedhugger Johannes Wiedewelts publikation *Ægyptiske og Romerske Oldsager* fra 1786. Værket, som er det første af sin art i dansk historie, er et ræsonneret katalog over statsminister Ove Høegh-Guldbergs samling. Denne samling omfattede såvel ægyptiske som græsk-romerske genstande. To genstandsgrupper, som i 1700-tallet anså sig til en lang række komparative studier. Værket udgør en vigtig kilde til samtidens kunstopfattelse og anvendelsen af antikke levn blandt samtidens kunstnere. Projektet udføres i samarbejde med

Antikmuseet i Århus, og støttes af Novo Nordisk Fonden.

Anne Haslund Hansen
Projektansat, cand.mag.
Antiksamlingen

Numismatik

C. J. Thomsen og klipfisken

For en forsker findes der intet mere spændende end at læse korrektur og lave index'er. Det er næppe et udsagn alle husets forskere vil underskrive, men undertegnede mener det alvorligt.

Når man efter et halvt års tid vender tilbage til en (alt for!) velkendt tekst, sker det at man ser nye sammenhænge og nye logiske følgeslutninger. Så må man nære sig, hvis man kan, ellers bliver der problemer med redaktøren eller forlaget.

Det er spændende at arbejde med programmeret forskning, hvor en opdragsgiver ønsker et emne undersøgt, og hvor det udfordrende så ligger i at dreje en opgaves løsning, og forfatteren derefter - med et glimt i øjet! - får sagt lidt mere end der måske ventedes.

Men endnu mere spændende er det vel at falde over en - i overført forstand - skatkiste, som giver en nok at bestille et par år ud i fremtiden.

Sådan gik det mig en aprilformiddag for et par år siden på Eremitagen i Skt. Petersborg, hvor en overset gammel papæske viste sig at indeholde et halvt hundrede breve fra Nationalmuseets grundlægger C.J.Thomsen (1788-1865) til russeren Jakob Reichel (1778-1856). Begge var møntsamlere og numismatikere, og begge møntsamlinger indgik som afgørende dele i de nationale samlinger. Thomsens middelaldermønter i København (købt efter hans død af 25 storgodsejere og skænket den danske stat.dvs til Den kgl. Mønt- og Medaillesamling). Reichels nyere tids mønter, dalere m.v., findes på Eremitagen, hvortil de blev købt af de to tsarer Nikolaj I og Aleksander II.

Det blev hurtigt oplagt at søge at få den svært tilgængelige brevsamling udgivet. Redaktionen af "Danske Magazin" (landets ældste tidsskrift, udkommet siden 1745) viste sig interesseret, og de 37 første breve ventes at foreligge trykt ved påsketid - et for undertegnede morsomt og afvekslende arbejde udført som basisforskning har fået en foreløbig afslutning. RETTELSE: De 37 første breve forelå trykt ved påsketid forsynet med en udførlig indledning, noter etc.

På et tidligt tidspunkt studsede jeg over et mærkeligt ord i et af brevene [nr. 18, 15.maj 1828], hvor Thomsen sammenligner en tysk privat møntsamling, som han kender fra et auktionskatalog, og som han tidligere RETTET: Ved anden anledning har kaldt en rigtig spidsborgersamling. Nu kaldes samlingen (brevene er på tysk) "eine ekelhafte Paccalaus von in ein Provinz zusammengebrachte Thaler etc." - en ækel labskaus (?) af dalere, som er samlede i provinsen.

Meningen var klar nok, men ordet *Paccalaus* lå stadig og summede i bevidstheden. Måske var det slet ikke labskaus, der tænkes på? Ordet kendes tilsyneladende ikke så tidligt som i begyndelsen af 1800-tallet. Ved den vistnok syvende - og endelige! - korrekturlæsning, som foregik en søndag her i februar, omtalte jeg sagen for min kone, der er filolog. Hun bemærkede, at "p" og "b" jævnlig er ombyttelige. Læser man nu "baccalaus". ja, så får man en ret, der er velkendt i de vestlige middelhavslande. På portugisisk betyder *bacalhau*, torsk eller (som jeg husker fra butiksskilte) klipfisk. Det spanske ord *bacalao* har samme betydning. Men fra min barndom i 1950'erne husker jeg, at man i min spanskinteresserede familie lejlighedsvis serverede en sammenkogt ris- og skaldyrsret med samme navn. Et opslag i husets spanske kokebog bekræftede, at der faktisk findes

en del sammenkogte bacalao-retter, hvis grundsubstans er saltet torsk eller - som vi normalt siger - klipfisk.

Vi må altså regne med, at Thomsens tanker gik i de ovenfor antydede baner. Men hvordan kom Thomsen overhovedet til at tænke på middelhavslanternes køkkenskultur, mens han læste nabolandenes auktionskataloger? Jo, Thomsen var jo egentlig storkøbmand, men om arten af hans virksomhed vides kun lidet, for købmandshusets arkiv er - ligesom alle andre af tidens købmandsarkiver - for længst gået til grunde.

Men netop korrespondancen med Reichel viser, hvor hjemmevant Thomsen færdes i tidens børsmiljø, håndterer vekslere og vekselkurser, tager hensyn til aktuelle og langsigtede kursforskelle etc., alt beherskes let og elegant, som næppe nogen anden dansk museumsmand siden har gjort det. Og *bacalao*, ja, det importeredes især fra Norden til den pyrenæiske halvø. I dag går det vel direkte fra Island og Færøerne, men i 1800-tallets begyndelse, hvor det lokale handelsliv i de to lande næppe var så udviklet, da spillede København nok en rolle som stabelstad. Og måske har en af Thomsens skippere underholdt ham om, at husets varer kunne ende i Sydeuropa for der at indgå i en ækel sammenkogt ret, bacalao. Thomsen kom i øvrigt til at rejse meget, men aldrig nogensinde så langt som til Den pyrenæiske halvø.

Hvorom alting er, så giver det lille brev os et glimt af Thomsens kulinariske horisont. Så vidt vides er der intet som tyder på, at Thomsen i den henseende udmærkede sig specielt. Retten *bacalao* findes således ikke i den skrivende stund tilgængelige udgave af Madam Mangors kogebog for mindre husholdninger. Her kendes kun klipfisk, tilberedt på den facon, som det har været brugeligt i generationer af danske familier, og som den endnu serveres i enkelte københavnske kælderbeværtninger.

Jørgen Steen Jensen

Enhedsleder, seniorforsker

Den kgl. Mønt- og Medaillesamling

Det "store rigsvåben" eller kongevåbnet som det fremtrådte på en species eller 2 rigsbankdaler fra Christian VIII., 1840. Den islandske klipfisk – kaldet stokfisk – ses i et af de nederste hjørner (kaldet "heraldiske højre hjørne"). I det sidste hundredår har Islands våben været den hvide falk, som på mange måder må siges at være et mere passende symbol for landet.

Etnografi

Kisan-projektet – spiren til et internationalt forskningsnetværk.

Medens kinesisk og japansk kunst er vel repræsenteret i Vestens museumssamlinger, er de koreanske samlinger typisk meget små eller ikke-eksisterende. I en årrække har Sydkoreas regering derfor arbejdet målrettet på at udbrede kendskabet til koreansk kulturs egenart og landets betydning som kulturbro mellem Kina og Japan. Som et led heri har Korea Foundation og Nationalmuseet i Seoul i de sidste tre år arrangeret konferencer med deltagelse af omkring 35 museumsfolk fra hele verden, der i det daglige arbejder med koreanske samlinger. Som ansvarlig for en af de største koreanske samling i Vesten, som findes på det danske Nationalmuseum, har jeg deltaget i disse konferencer.

Den første konference fandt sted i 1999 og formede sig som en generel introduktion til koreansk arkæologi, historie, religion og arkitektur samt kunst og kunsthåndværk. Ved de følgende årlige konferencer har emnerne været mere specifikke, bl.a. koreansk maleri, keramik og i 2002 vil der blive fokuseret på buddhistisk kunst. Konferencerne har været en kombination af fremlæggelse af de nyeste forskningsresultater og præsentation af de koreanske samlinger på deltagernes respektive museer og rundrejse i landet med besøg ved udgravninger og historiske mindesmærker.

Disse konferencer har været fagligt – og socialt - meget berigende og skabt nyttige museale og forskningsmæssige netværk. Som eksempel på et netværk, der nu er ved at tage form, kan nævnes samarbejdet om *den koreanske genremaler Kisan* (alias Kim Chun-gun), som var aktiv i 1880erne og 1890erne og som i sine malerier illustrerede sin samtids dagligliv og traditionelle skikke.

Allerede under den første konference stod det klart, at Kisans akvareller har været et yndet samlerobjekt blandt de få vesterlændinge, der i slutningen af 1800-tallet opholdt sig i Korea. Et stort antal befinder sig i dag på institutioner i Vesten, og foreløbig er der lokaliseret cirka 500 af Kisans malerier på museer og arkiver i henholdsvis Boston, Washington D. C., London, Paris, Berlin, Hamburg, München, Leiden, Wien, Prag, Moskva, Skt. Petersborg og København. Hertil kommer en eller måske flere samlinger i Korea.

Alene på Nationalmuseet i København findes der næsten 100 af Kisans akvareller på Etnografisk Samling. De er alle hjembragt af toldkommissær og senere dansk gesandt og befuldmægtiget minister i Peking, Janus F. Oisen (1857-1928). Oisen var oprindelig landmandssøn fra Rønne-egnen, men allerede i en ung alder udvandrede han sammen med sin familie til USA. Herfra drog han som 20-årig til Kina og blev ansat i toldvæsenet, der på det tidspunkt blev administreret af englænderne. I perioden 1889-1900 var han udstationeret som toldinspektør i Korea, hvor han desuden fungerede som engelsk prokonsul og endvidere blev rådgiver for den koreanske konge, især i spørgsmål vedrørende landbrug, mejeridrift og skovbrug. Under opholdet i Korea blev Oisen hædret med en koreansk adelstitel, og det kan ikke udelukkes, at han - ligesom det var tilfældet med den tyske rådgiver Paul Georg von Moellendorf – fik akvarellerne foræret af den koreanske konge. Mere nærliggende er det imidlertid, at han selv bestilte malerierne hos kunstneren, da de begge i 1890erne var bosat i havnebyen Wonson i det nuværende Nordkorea. Efter opholdet i Korea vendte Oisen tilbage til Peking, hvor han fortsatte sin karriere, indtil han 1923 trak sig tilbage og levede resten af livet i USA og Danmark. Hans samling af Kisans malerier blev i 1941 erhvervet til Nationalmuseet fra en af hans barndomsvenner fra Bornholm, medens flere af hans ejendele og breve i dag befinder sig på Bornholms Museum.

Det er endnu begrænset, hvad vi ved om kunstneren Kisan. Som kristen havde han nære relationer til de fremmede missionærer. Blandt andet malede han på bestilling illustrationer til den koreanske udgave af John Bunyans ”Pilgrim’s Progress”, som blev oversat til koreansk af den canadiske missionær James S. Gale. Kisan var en særdeles habil maler, som synes inspireret af 1700-tallets store koreanske genremalere, som f. eks. Kim Hong-do og Sin Yun-bok. Kunstnerisk set kan han dog ikke måle sig med disse. Ganske vist har hans malerier en egen charme, men de har især værdi som dokumentariske skildringer. Som sådan har de givetvis haft appel til de udlændinge, der opholdt sig i landet, og også i dag må de betragtes som en vigtig kilde til forståelsen for det koreanske samfund i slutningen af 1800-tallet.

Hensigten med Kisan-netværket er i første omgang at få identificeret og registreret så mange af kunstnerens værker som muligt. Til hjælp for denne kortlægning blev der i 2001 i samarbejde med Nationalmuseets Dokumentationsgruppe udarbejdet en database, i hvilken oplysninger om Kisan-malerierne på de enkelte museer og arkiver nu kan indføres. For at lette dette arbejde bør det overvejes at gøre databasen web-baseret, således at den kan lægges ud på Nationalmuseets hjemmeside.

Når registreringen er sket, kan man mere systematisk begynde at sammenligne de mange malerier og sideløbende søge oplysninger om Kisans liv og virke i koreanske kilder, museernes arkiver, missionsarkiver, rejseberetninger og lignende.

Resultaterne af sådanne undersøgelser vil tillige kunne give et nærmere – og højst ønskeligt – kendskab til hvem de forskellige indsamlerne var, hvorfor de opholdt sig i Korea på dette tidlige tidspunkt, og hvordan deres indbyrdes relationer kan have været.

Joan Hornby
Seniorforsker
Etnografisk Samling

En højstående embedsmand i en karakteristisk koreansk bærestol. Maleri på silke af kunstneren Kisan. Slutningen af 1800.tallet. 29x33cm

Bevaring

In situ bevaring af oldsager – et glimt fra arbejdet i Nydam mose

Nydam mose er berømt for sine flotte våbenofre fra jernalderen. Våbnene blev opdaget i forbindelse med tørvegravning i 1800 tallet, og siden har de været genstand for arkæologiske udgravninger i flere omgange, senest i perioden 1989 til 1997. I 1997 besluttede Nationalmuseet at stoppe for større udgravninger i mosen på ubestemt tid, selvom der utvivlsomt stadig ligger store mængder arkæologisk materiale tilbage. Baggrunden lå dels i kapacitetsproblemer med at konservere og behandle de udgravede genstande, dels i et ønske om at efterlade uberørte gravefelter til fremtidige arkæologer.

En sådan beslutning kræver naturligvis, at genstandene ligger sikkert og godt i mosen og ikke er under hastig nedbrydning. *In situ* gruppen ved Bevaringsafdelingen og det Marinarkæologiske Forskningscenter har derfor siden 1997 udført en lang række målinger på genstande og miljøparametre i Nydam mose, for at kunne vurdere tingenes tilstand. Målingerne har indeholdt et stort element af metodeudvikling og er under stadig forbedring.

I 2001 er de forskellige resultater blevet samlet i et Geografisk Informations System (MapInfo). Det har været en betydelig hjælp ved tolkningen af data, idet det er blevet nemmere at koble de arkæologiske data med miljømålingerne. Blandt de spændende resultater herfra er korrosionsmålinger på moderne jernkupper. Kupperne er små jernplader (35 x 10 x 0,5 mm), som er sat ned i mosen af flere omgange. De er indsamlet igen efter 1-2 år, og ved vejning er det blevet bestemt hvor meget jern, der er forsvundet. Det er så omregnet til en korrosionshastighed i μm pr. år ($1 \mu\text{m} = 1/1000 \text{ mm}$), så det kan vurderes, hvor "aggressivt" miljøet er mod jern.

Nydam mose er særdeles våd med et grundvandsspejl, som ligger blot 0-30 cm under mosens overflade. Den høje vandstand er vigtig for bevaringen af det arkæologiske materiale, herunder jern, idet vandet virker som en barriere mod luftens nedbrydende ilt. I forbindelse med arkæologiske udgravninger er det imidlertid nødvendigt at sænke vandspejlet i området ved pumpning. Pumpningen foregår i selve udgravningshullet, men vore undersøgelser har vist, at det godt kan påvirke vandspejlet i mosen i op til 30 meters afstand fra hullet. Det er et åbent spørgsmål, hvor meget en sådan vandstandssænkning påvirker de omgivende oldsager.

I figur a er vist resultater fra jernkupper, som er nedsat i mosen efter den sidste større udgravning i 1997. Figuren viser, at der er øgede korrosionshastigheder i nærheden af udgravningen og nede ved kanalen. Det er ikke overraskende, hvis korrosionshastigheden stiger for jernkupper, som ligger over det sænkede vandspejl og som derfor udsættes for luftens ilt – det har andre vist før os. Vores kupper er imidlertid først sat ned i mosen efter den arkæologiske udgravning var færdig og vandspejlet var tilbage til det normale niveau. De har således ikke på noget tidspunkt været direkte udsat for luftens ilt. Det betyder, at de mulige effekter af en vandstandssænkning varer længere end hidtil antaget, og noget tyder endog på, at effekterne på metalkupper går dybere i mosen end selv det laveste vandspejl. Billedet er siden blevet bekræftet i forbindelse med en mindre udgravning i 1999 (figur b).

Den øgede korrosionshastighed forklares med, at selv en kortvarig vandstandssænkning kan give længerevarende effekter på kemien i området. Miljømålingerne har således dokumenteret, at udgravningen i 1997 påvirkede mosevandets sammensætning omkring udgravningsområdet i

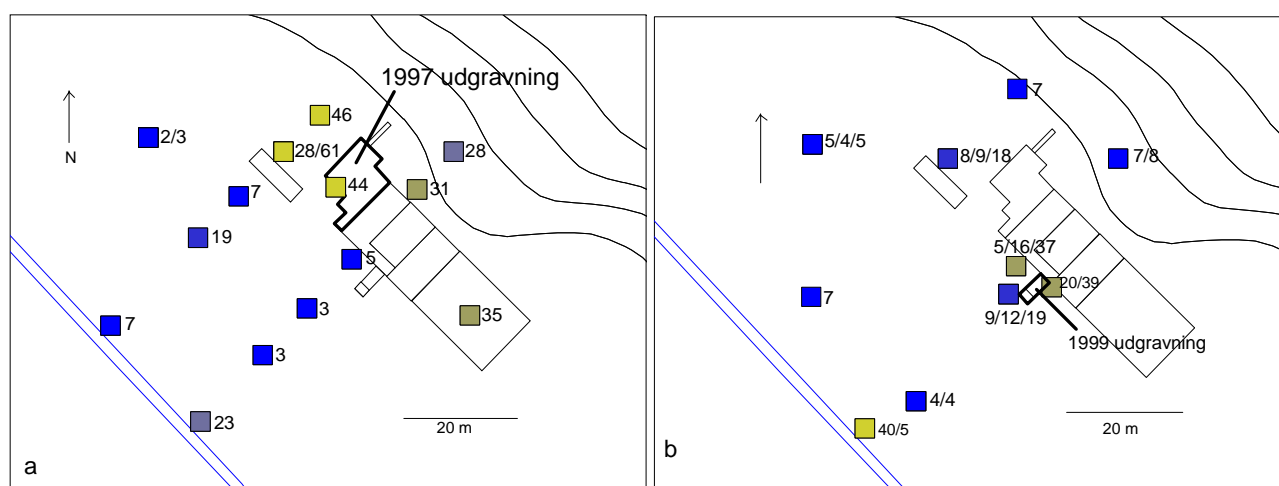
mindst et år. Yderligere undersøgelser i 2002 skal nærmere afdække sammenhængen mellem de kemiske ændringer og korrosionshastigheden, ligesom effekten på andre materialer skal undersøges.

Det skal understreges, at de nedsatte jernkupper formentlig korroderer væsentligt hurtigere end oldsager, der er beskyttede af et tykt korrosionslag. Det er således ikke sikkert, at de kortvarige arkæologiske udgravninger i Nydam har haft nogen målbar effekt på de omkringliggende oldsager – det må komme an på yderligere undersøgelser. Resultaterne viser dog, at man skal være særdeles varsom med vandstandsændringer i arkæologiske vådbundsområder: Selv beskedne sænkninger af vandstanden for eksempel i forbindelse med dræning kan gøre miljøet betydeligt mere aggressivt for oldsagerne.

Henning Matthiesen

Forsker, ph.d.

Bevaringsafdelingen, Metalsektionen

Korrosionsrater i $\mu\text{m}/\text{år}$ for moderne jernkupper i Nydam mose. Flere værdier for samme punkt refererer til dobbeltforsøg. Gule nuancer viser høje korrosionsrater, blå nuancer lave rater. På figurerne er angivet udgravningsfelter for arkæologiske udgravninger i 1990'erne, med 1997 og 1999 gravningerne særligt fremhævet. I nederste venstre hjørne er vist en kanal, som løber midt gennem Nydam mose, og i øverste højre hjørne er mosens udkant antydnet ved topografiske højdekurver.

Kupperne i figur a er nedsat i 80 cm dybde i oktober 1997, 3 måneder efter afslutning af sommerens store udgravning, og optaget igen i maj 1999. Kupperne i figur b er nedsat i 100 cm dybde i november 1999, 5 måneder efter afslutningen af den mindre 1999 gravning, og optaget igen i juni og oktober 2001.

Bevaring

Dynamiske LV-SEM analyser af frysetørningsprocessen i vanddrøkket arkæologisk træ

Lav Vakuum Scanning Elektron Mikroskopi (LV-SEM) er benyttet til statiske og dynamiske studier af udfrysning og frysetørring af vanddrøkket arkæologisk træ imprægneret med vandige høj- og lavmolekylære opløsninger af polyethylenglykol (PEG). Ved at kombinere resultaterne fra LV-SEM-studiet med traditionelle udfrysningforsøg udført på de samme polyethylenglykol-opløsninger har det været muligt at opstille modeller for *udfrysning* og *frysetørring* af rene polyethylenglykol-opløsninger og vanddrøkket arkæologisk træ imprægneret med vandige polyethylenglykol-opløsninger.

Modellerne forklarer den uensartede og lamellare fordeling af polyethylenglykol i de frysetørrede prøver gennem en dybere forståelse af de krystallisationskinetiske og termodynamiske processer der styrer udfrysning- og frysetørningsprocessen.

Lav Vakuum Scanning Elektron Mikroskopi

Det primære mål med studiet har været at undersøge de faktorer, der bestemmer fordelingen af polyethylenglykol i frysetørret vanddrøkket arkæologisk træ. For at opnå dette har det været nødvendigt at finde en metode til at følge processen på et mikroskopisk niveau, mens den foregår i det våde nedbrudte træ. Tidligere undersøgelser af fugtige og vanddrøkkne organiske materialer i LV-SEM har vist, at LV-SEM er en oplagt metode til sådanne studier.

LV-SEM har den fordel frem for konventionel SEM, at det tryk man anvender i prøvechamberet kan øges betydeligt. Derudover kan forpræparation af prøverne helt undgås og prøverne kan også indeholde flygtige væsker som vand.

I konserveringssammenhæng åbner det for en lang række muligheder. Muligheden for at arbejde med ikke forpræparerede våde og frosne prøver sikrer at vi får et retvisende billede af det nedbrudte træ. Derudover er det muligt at arbejde ved tryk og temperaturer, som svarer til dem, der benyttes ved traditionel frysetørring af vanddrøkket arkæologisk træ.

Alt i alt er det med LV-SEM muligt at se frysetørringen ved store forstørrelser, mens den foregår og med den store dybdeskarphed, som er karakteristisk for elektronmikroskoper. Undersøgelse af frosne eller fugtige prøver foretages ved at indsætte prøverne på normal vis og derpå starte udpumpning af SEM-kammeret. Når trykket sænkes i SEM-kammeret, sænkes temperaturen i den våde prøve som følge af fordampning og sublimation af vanddamp fra prøven. Temperaturen i prøven følger gas-væskefaselinien for tryk over vands tripelpunkt og gas-fastfase-linien i vands fasediagram under tripelpunktet. Optimale forhold for iagttagelse af fugtige og frosne prøver opnås ved tryk mellem 100 og 23 Pa (Tryk enheden Pascal 100000 Pa = 1 atmosfære) i SEM-kammeret. Sublimationstemperaturen og dermed temperaturen i prøven er -20 °C ved 100 Pa og -35 °C ved 23 Pa. Energien, der driver sublimationen, leveres af temperaturforskellen mellem genstanden og kammervæggen, hvis temperatur normalt ligger omkring rumtemperaturen.

LV-SEM-teknikken blev benyttet til statiske studier af allerede frysetørrede polyethylenglykol-vandprøver, dynamiske studier af frysetørningsprocessen i rene polyethylenglykol vandprøver og

polyethylenglykol-imprægneret arkæologisk træ, samt undersøgelser af fordelingen af polyethylenglykol i frysetørrede arkæologiske træprøver. LV-SEM-analyserne blev suppleret med udfrysningforsøg for vandige polyethylenglykol-blandinger, herunder bestemmelse af eutektiske (laveste smeltepunkt for en given sammensætning af faste faser) temperaturer og koncentrationer, samt opstilling af teoretiske modeller for udfrysning og frysetørring af vandige polyethylenglykol-opløsninger.

Udfrysning af vandige polyethylenglykol-blandinger

Makroskopiske og fysiske undersøgelser af udfrysningen for vandige polyethylenglykol - opløsninger viser, at polyethylenglykol, uafhængig af molekylvægten, har en eutektisk koncentration på cirka 0.55 g/g, og at fasediagrammet for polyethylenglykol er et simpelt 2-fasediagram med et eutektikum. Den eutektiske temperatur for polyethylenglykol er faldende med faldende molekylvægt.

Udfrysnings- og sublimationsprocessen dynamisk betragtet i LV-SEM

Der blev foretaget eksperimenter med vandige blandinger af polyethylenglykol med koncentrationer under den eutektiske sammensætning. Under afkøling blev der dannet is, når den for opløsningen gældende sænkning af frysepunktet blev nået. Isen i denne primære fase består af store heksagonale krystaller. Ved yderligere afkøling fortsætter dannelsen af primære iskrystaller. Ved isdannelsen koncentrerer restopløsningen således, at dens koncentration nærmer sig den eutektiske sammensætning. Restopløsningen isoleres ved denne proces i mellemrummet mellem de dannede iskrystaller. Når den eutektiske sammensætning nås, fryser is og polyethylenglykol samtidigt i et forgrenet iskrystalmønster. Is er således helt bestemmende for strukturen, idet det er den krystalline fase. Den eutektiske fase består af lamellar polyethylenglykol, afskilt af sekundært udkrystalliseret is.

Den efterfølgende sublimation foregår stort set udelukkende fra iskrystallernes prismatiske flader (Figur 1). Sublimation foregår på såvel de primære iskrystaller dannet over eutektikum som fra de sekundære iskrystaller, dannet i eutektikum. Fordelingen mellem primært dannet is og udfrosset eutektisk blanding ses efterfølgende som områder med polyethylenglykol i form af lameller, adskilt af hulrum, hvor den primære is oprindeligt blev udkrystalliseret (Figur 2). Ved koncentrationer nær den eutektiske blanding ses polyethylenglykolen efter sublimation af isen som en labyrint af mere eller mindre heksagonale rosetter. De primært dannede iskrystaller kan blive flere centimeter lange, og i arkæologisk træ kan de vokse på tværs gennem cellevæggene med uændret krystalstruktur. Den primære krystaldannelse kan således helt tømme områder for polyethylenglykol.

Det strukturelle resultat af frysning og sublimation i arkæologisk træ

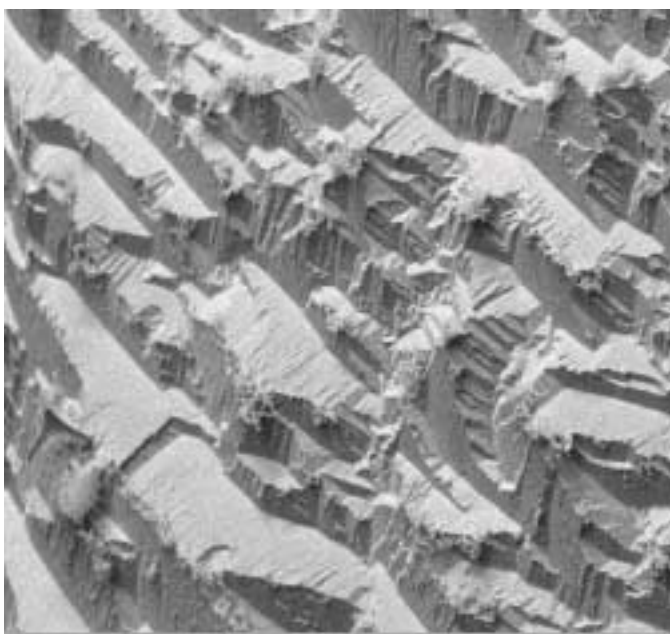
Til studiet blev udvalgt stager af ask fra Nydam Mose på grund af deres ensartede nedbrydningsgrad. Træet er en del af et offerfund fra perioden 200 til 600 AD. Det viste sig, at høj molekylær polyethylenglykol, trods en ensartet fordeling før udfrysning og frysetørring, fordeler sig ujævnt efter endt frysetørring (Figur 3). Årsagen til denne meget ujævne fordeling skyldes de primært dannede store iskrystaller, som har efterladt områder med udfrosset eutektisk blanding. Den eutektiske blanding ses efter frysetørringen som lamellare ansamlinger af polyethylenglykol i cellelumen (Figur 4). Endvidere viste forsøg, at polyethylenglykol, som efter normal frysetørring blot ligger som lamellare strukturer i cellelumen, kunne bringes ud i og på cellevæggen ved en efterfølgende opvarmning til 60 °C, hvorved en forbedret styrke og stabilitet af det frysetørrede træ blev opnået.

Undersøgelsens konklusioner og videre perspektiv

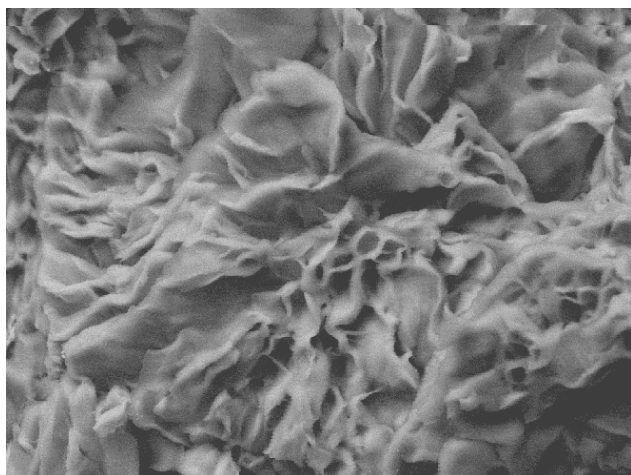
LV-SEM-undersøgelserne giver en plausibel forklaring på en række af de problemer, der observeres i det daglige arbejde med konserveringen af vanddrukket arkæologisk træ. Undersøgelsen viser først og fremmest, at der ikke er overensstemmelse mellem den idealiserede forestilling om en jævn fordeling af stabiliserende polyethylenglykol i genstandene og de faktiske forhold med spredte områder med lamellar polyethylenglykol. Med baggrund i undersøgelsesresultaterne er det muligt at målrette forskningen med det formål at opnå en ensartet fordeling af polyethylenglykol, undgå kollaps, modvirke skrumpning samtidig med at volumenudvidelsen af vandige opløsninger under frysning kompenseres.

Den fremtidige forskning bør koncentreres inden for tre områder. For det *første* bør man fastlægge parametrene for de ternære fasediagrammer for langkædede polyethylenglykol, kortkædede polyethylenglykol og vand. For det andet bør man undersøge muligheden for at introducere nukleerende stoffer, så der kan opnås en ensartet fordeling af eutektisk polyethylenglykol i det arkæologiske træ. Sluttelig bør, på baggrund af iagttagelserne over polyethylenglykols manglende indtrængen i cellevæggen, muligheden undersøges for at bruge helt andre kemikalier i arbejdet med konservering af vanddrukkent træ.

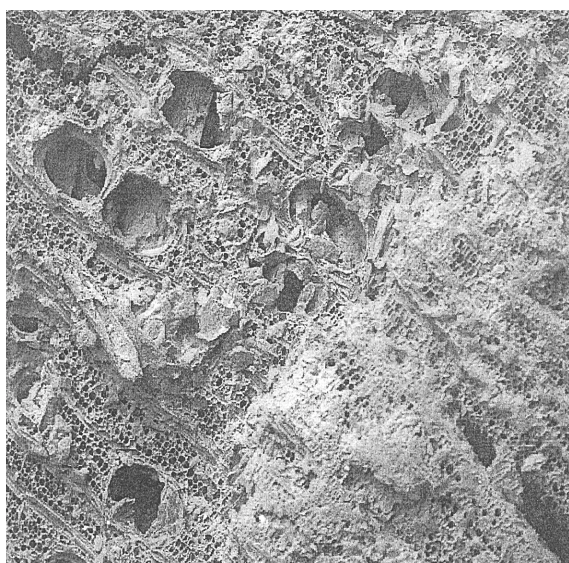
Poul Jensen, seniorforsker, ph.d
Ulrich Schnell, forsker
Bevaringsafdelingen, Laboratoriet

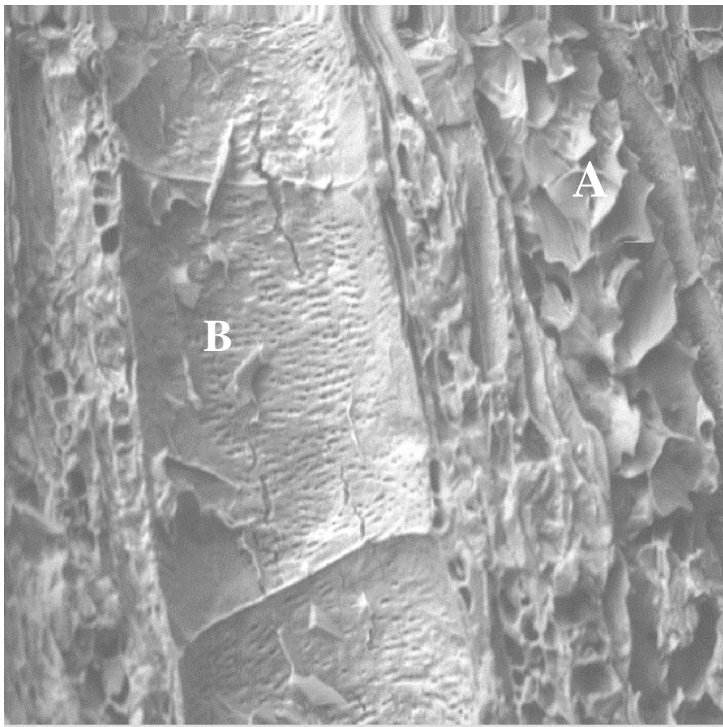
Figur 1 Nærbillede af prisme-fladerne på en iskrystal hvorfra sublimationen foregår.

Figur 2 Billede af frysetørret eutektisk PEG-vand blanding der viser den lamellare struktur i den efterladte PEG.

Figur 3 Tværsnit af en frysetørret vandtrukken askestage imprægneret med 0.3 g/g PEG 2000. Der er en uensartet fordeling af PEG. Man ser både tomme og PEG fyldte kar.

Figur 4 I et længdesnit af en askestage som i figur 3 ser man et vårvedskar fyldt med lamellar PEG (A) og et tomt vårvedskar (B).

III. FORSKNINGSAKTIVITETER

I dette afsnit fremlægges alle forskningsaktiviteterne under de respektive forskningsområder. Det drejer sig om basisaktiviteter og projektaktiviteter som der er arbejdet på under 4 uger og bedømmelses- censor- og redaktørvirksomhed.

Projekter

Dernæst er titlerne på de *projekter*, der er beskrevet i det særskilte Projektkatalog til denne beretning, opregnet. Den fulde beskrivelse af de enkelte projekter findes ligeledes i Projektkataloget. Projekterne er opgjort under hvert af de 10 forskningsområder som *afsluttede, stadig løbende og igangsatte* i 2001 under den forudsætning at der er brugt forskningstid på 4 uger eller derover på det pågældende projekt. Det skal bemærkes at for afsluttede og igangsatte projekter er 4-ugers grænsen ikke opretholdt.

Det samlede antal projekter og deres relationer med eksterne og interne samarbejdspartnere, deres fordeling på de 10 forskningsområder findes behandlet i tabelform i afsnit I.

Publikationer

Efter projekttitlerne er forskningsområdets *publikationsliste* indføjet. Publikationerne er inddelt i tre hovedkategorier: *Videnskabelige publikationer, konferencebidrag og generel formidling, herunder populærvidenskab*. Desuden er kategorien Videnskabelige publikationer underopdelt i:

- 1.1 *Monografier, bøger og afhandlinger*
- 1.2 *Artikler i nationale tidsskrifter*
- 1.3 *Artikler i internationale tidsskrifter og antologier*
- 1.4 *Artikler i egne serier*
- 1.5 *Anmeldelser i faglige tidsskrifter*
- 1.6 *Videnskabeligt redaktionsarbejde*

Som bilag til denne beretning findes desuden den samlede Publikationsliste, hvor alle publikationer fra de 10 forskningsområder er opregnet. Det samlede antal publikationer og deres fordeling på forskningsområder findes behandlet i tabelfrom i afsnit I.

De 10 forskningsområder:

1. Forhistorisk arkæologi, 2. Kulturhistorisk relateret naturvidenskab, 3. Marinarkæologi,
4. Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur, 5. Nyere tids kulturhistorie og etnologi, 6. Klassisk arkæologi og ægyptologi, 7. Numismatik, 8. Etnografi, 9. Bevaring,
10. Museal formidling/dokumentation.

Forhistorisk Arkæologi

Forskningsområdet Forhistorisk Arkæologi varetages primært af enheden Danmarks Oldtid samt Rigsantikvaren/Direktøren fra 1. januar 2002 og en del af forskningsaktiviteterne i Grønlandscentret "Sila".

Forskningsaktiviteter i Danmarks Oldtid

Ældre stenalder

Udforskningen af landets ældste bebyggelse og de første indbyggeres levevilkår giver stadig nye resultater. Undersøgelserne af senistidens aflejringer i dødishullet ved *Slotseng* i Sønderjylland blev fortsat i 2001 af Jørgen Holm i samarbejde med Charlie Christensen, NNU, og Kim Aaris-Sørensen, Zoologisk Museum. Der blev fuldført frilægning og opmåling af et profil gennem en lagserie, der i tid rækker fra Bølling til op i postglacial tid. I Bølling-laget fandtes knogler og takker af rensdyr samt flintredskaber m.m. fra Hamburgkulturen. Projektet 'De første danskere og deres naturmiljø' modtog i 2001 støtte fra Augustinus Fond og Elisabeth og Alfred Thomsens Fond.

Kongemosekulturen eksisterede i tidlig atlantisk tid, ca. 6400-5400 f.Kr., og er opkaldt efter en boplads i Kongemosen, som er en del af den vestsjællandske *Store Åmose*. Peter Vang Petersen har i 2001 fortsat bearbejdet fundene fra denne boplads, som blev udgravet 1954-57, m.h.p. publicering. Til dette projekt 'Kongemosen - settlement, technology and art' bevilgede SHF i 2001 108.000 kr. til AMS C-14 dateringer, dels af prøver fra Kongemosen, dels af enkeltfundne ornamenterede bensager fra kongemosekulturen.

Neolitikum

Eva Koch har i 2001 med støtte fra SHF bearbejdet materiale fra en anden udgravning i *Store Åmose*, Storelyng VI, som blev udgravet af J. Troels-Smith 1944-51. Det drejer sig om en jagtboplads fra tiden omkring 3400 f.Kr., med særlig gode bevaringsforhold. Det er planen, at denne undersøgelse skal publiceres i en monografi, der også vil indeholde bidrag med resultater af naturvidenskabelige undersøgelser.

Ved en af årets nøddugravninger, der fandt sted ved herregården *Kærup* nordøst for Ringsted blev der fundet kulturlag, gruber og stolpehuller fra tidlig neolitikum. Det hjembragte fundmateriale tilhører 'Svaleklint-fasen' og kan give grundlag for en nærmere undersøgelse af dette hidtil kun sparsomt belyste stadium af udviklingen i tidlig neolitikum.

Danmarks Oldtid har i 2001 ladet sig involvere i to lokalmuseers arkæologiske udgravninger, i begge tilfælde på foranledning af nye, forskningsmæssige perspektiver på allerede kendte lokaliteter: På området med flintminer ved *Hov* i Thy blev der i samarbejde med Museet for Thy og Vester Hanherred foretaget prøvegravninger til kontrol af magnetometermålinger, hvormed der er konstateret mineskakter over et langt større område, end det hidtil har været påvist. På den grubekeramiske boplads ved *Kainsbakke* på Djursland blev der i samarbejde med Djurslands Museum foretaget prøvegravninger m.h.p. fastlæggelse af bopladsens udstrækning og bevaringsforhold. Desuden var det hensigten at tilvejebringe grundlag for formodningen om, at den grubekeramiske boplads kan være anlagt oven i et sarupanlæg.

Bronzealder

I 2001 udkom *Die Funde der älteren Bronzezeit in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen, Band 11, Thisted Amt*. Udgivelsen af værket bliver fra og med 2001 videreført med

støtte fra Deutsche Forschungsgemeinschaft, Carlsbergfondet og Nationalmuseet. Der blev i 2001 arbejdet med fremstilling af illustrationer til bind XII om Viborg Amt.

Flemming Kaul, der ved årsskiftet 2000-01 afsluttede manuskriptet til en større afhandling om bronzealderens religion, påbegyndte i 2001 et nyt projekt, der omhandler skibsafbildninger i form af helleristninger, med støtte fra NM's Marinarkæologiske Forskningscenter. Flemming Kaul har i 2001 desuden udgivet flere artikler om bronzealderens ikonografi og religion, bl.a. artiklen om kultøksen fra Bredebækgård i Nordsjælland i *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2001. I bronzealderens billedverden forekommer religiøse symboler, der genfindes inden for andre, samtidige kulturer i Europa og i Den Nære Orient. Erkendelsen af, at der herskede fælles eller beslægtede trosforestillinger over så store områder, stiller den nordiske bronzealderkultur i et nyt lys.

Jernalder

Flemming Kaul kunne i de første måneder af 2001 afslutte manuskriptet til en afhandling om jernalderbyhøjen ved *Vestervig* i Thy, udgravet af C.L. Vebæk. I maj 2001 færdiggjorde Flemming Kaul desuden et manuskript til et afsnit i en kommende publikation om *Hjortspringbåden*, der ventes udgivet af Marinarkæologisk Forskningscenter.

Medarbejdere ved Danmarks Oldtid deltog i efteråret 2001 i Lolland-Falsters Stiftsmuseums prøvegravninger ved *Hoby*, Sydjylland, hvor der få hundrede meter fra det berømte gravfund fra ældre romersk jernalder var fundet rester af samtidig bebyggelse. Der stilles store forventninger til denne nye plads, der rummer muligheder for belysning af den samfundsmæssige baggrund for den rigest udstyrede grav fra Danmarks jernalder.

Morten Axboe har i 2001 fortsat sit arbejde med guldbrakteaternes fremstilling og kronologi m.h.p. publicering i bind 4 af værket *Die Goldbrakteaten der Völkerwanderungszeit*. I 2001 fremkom der to vigtige nyfund af guldbrakteater ved *Sorte Muld* på Bornholm. De blev præsenteret på NM's hjemmeside og i *NYT* af Morten Axboe, der forbereder yderligere artikler derom i *Skalk* og *PNM Studies in Archaeology and History* nr. 6.

Krigen, forsvaret og aristokratiet

I 2001 afsluttedes Danmarks Oldtids bidrag til det tværfaglige forskningsprojekt 'Krigen, forsvaret og aristokratiet - faktorer bag udviklingen af de europæiske samfund i forhistorisk og historisk tid, 1500 f.Kr. - 1500 e.Kr.', som er et projekt under SHF's satsningsområde 'Civilisation og krig'. Lars Jørgensen har virket som projektleder og har desuden belyst aristokratiets rolle i samfundsudviklingen i den sene oldtid ud fra sine undersøgelser af bebyggelseskomplekset ved *Tissø* (se 'Glimt' side 26 i denne beretning). De hidtidige resultater af Tissø-udgravningerne blev formidlet i en udstilling, der åbnede i Oldtidens rum 1a d. 25. september 2001. Ph.d. Birger Storgaard har indtil 31. oktober 2001 arbejdet med sit projekt "*Romere og germanere*", der handler om udviklingen af det militær-aristokratiske samfund i Barbaricum i romersk jernalder og tidlig folkevandringstid. Med en militærhistorisk indfaldsvinkel til forholdet mellem det romerske imperium og dets germanske naboer argumenteres der for, at kontakterne afspejler romernes politiske og strategiske overvejelser.

I 2001 udkom beretningen om et seminar afholdt på NM i 1999 i forbindelse med projektet 'Krigen, forsvaret og aristokratiet': *Military Aspects of the Aristocracy in Barbaricum in the Roman and Early Migration Periods*, redigeret af B. Storgaard.

Tværgående, formidling

I 2000 udkom første bind af Jørgen Jensens oversigtsværk *Danmarks Oldtid* om ældre og yngre stenalder på forlaget Gyldendal. Værket vil omfatte 4 bind i alt. I 2001 afsluttede Jørgen Jensen

manuskriptet til bind 2 om bronzealderen. Bøgerne viderefører en tradition for formidling af forskningsresultater i en form, der henvender sig til den brede offentlighed.

Til den populærvidenskabelige genre hører også serien *Oldtiden i Danmark*, der udkom i 2001 i form af en revideret genudgivelse af forlaget Sesams *Danmarkshistorie, Oldtiden*. Søren H.

Andersen har forfattet bind 1, *Jægerstenalderen*, P.O. Nielsen bind 2, *Bondestenalderen*, og Jørgen Jensen har stået for bind 3, *Bronzealderen*.

Forhistorisk kunst som udtryk for trosforestillinger og ritualer var et emne, der kom i fokus, da museet viste særudstillingen 'På sporet af mennesket - Dawn of the Human Spirit' i Egmonthallen fra 20. april 2001. I museets kvartalsprogram 'NYT' nr. 90 gav hver af oldtidens fagspektører deres bud på fortolkningen af kunsten i oldtidens hovedafsnit. Omend det var populær formidling, var der blandt de korte bidrag tale om tilgængeliggørelse af både egne og andres forskningsresultater inden for dette område.

Møder og seminarer, forelæsninger m.m.

P.O. Nielsen og Lars Jørgensen deltog i et internt seminar d. 6. november 2001 om etablering af et fremtidigt center for 'Kyst- og vådbundsarkæologi' i Brede, arrangeret af Forskningsafdelingen.

De videnskabelige medarbejdere har i 2001 deltaget i 22 indenlandske og udenlandske møder og seminarer og har i den forbindelse holdt 16 indlæg. Der blev desuden holdt 10 forelæsninger ved danske og udenlandske universiteter, givet 50 forelæsninger/lektioner ved Folkeuniversitetet og afholdt 32 populærvidenskabelige foredrag i andre fora.

Bedømmelsesarbejde, censorvirksomhed m.m.

Morten Axboe

Medlem af det koordinerende udvalg for de internationale Sachsersymposier.

Lars Jørgensen

Medlem af Kaupang Excavation Advisory Committee, Universitetet i Oslo.

Medlem af referencegruppen for Uppåkra projektet, Lunds Universitet.

Flemming Kaul

Medlem af censorkorpset i faget forhistorisk arkæologi ved universiteterne i København og Aarhus.

Projekter afsluttet i år 2001

3243 Vestervig og jernalderens byhøje i Thy

3255 Guldbrakteaterne fra folkevandringstid

Projekter der stadig løber i år 2001

3222 Kongemosen

3241 Megalitprojektet

3244, 3257 Stenalderhuse ved Limensgård, Bornholm. Datering af bopladser med hustomter fra neolitikum

3245 Tissøkomplekset. En bebyggelse fra yngre jernalder til tidlig middelalder

3247 Krigen forsvaret og aristokratiet

3248 Danmarks Oldtid – oversigtsværk over Danmarks oldtidshistorie fra Istiden til Vikingetiden

3249 Gudme/Lundeborg-projektet. Undersøgelse af en tidlig centerdannelse og dens udvikling 200-1100 e.Kr.

3254 De første danskere og deres kulturmiljø
 3256 Die Funde der älteren Bronzezeit

Projekter der er igangsat i år 2001

3221 Bronzealderens skibe på sten
 3264 Storelyng VI – en jagtboplads fra yngre stenalder

1. Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Aner, E, Kersten, K. & Willroth, K.-H. 2001: Die Funde der älteren Bronzezeit in Dänemark, Schleswig-Holstein und Niedersachsen Band 11, Thisted Amt. Bearbejdet von Karl Kersten, Eva Koch und Karl-Heinz Willroth. Neumünster 2001. 249 s., 278 tavler.

Jensen, J. 2001: Danmarks Oldtid, Stenalder, 13.000-2.000 f.Kr. Gyldendal, København, 2001. 620 s.

Kaul, F. 2001: Afsnit om keltisk religion i Morten Warmind: Keltiske guder og helte. Politikens håndbøger, København 2001. 255 s.

Storgaard, B. (red.) 2001: Military Aspects of the Aristocracy in Barbaricum in the Roman and Early Migration Periods. Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 10-11 December 1999. PNM Studies in Archaeology & History vol. 5, Copenhagen 2001. 118 s., ill.

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Jensen, J. 2001: Dansk arkæologi – tilbageblik og udblik. I Anne Nørgård Jørgensen & John Pind (red.): *Før landskabets erindring slukkes – Status og fremtid for dansk arkæologi*. Udgivet af rigsantikvaren og Det Arkæologiske Nævn, København 2001, 19-24.

Jørgensen, L. 2001: En tabt fortid eller beskyttet kulturarv? – de truede bebyggelsesspor fra jernalder og vikingetid, 500 f.Kr. – 1000 e.Kr. I Anne Nørgård Jørgensen & John Pind (red.): *Før landskabets erindring slukkes. Status og fremtid for dansk arkæologi*. Udgivet af rigsantikvaren og Det Arkæologiske Nævn, København 2001, 65-74.

Nielsen, P.O. 2001: Neolitikum. *Arkæologiske Udgravninger i Danmark 2000* (2001), 51-56.

Petersen, P.V. 2001: Kildekritik, terminologi og rekognosceringsmetodik. I J. Skaarup (red.): *Stenalderboplads på havbunden - status og fremtid*. Udgivet af Det Arkæologiske Nævn, København 2001, 21-25.

Petersen, P.V. 2001: Danefæ 2000. Oldtid. *Arkæologiske Udgravninger i Danmark 2000* (2001), 265-279.

Sørensen, P.Ø. 2001: Bebyggelsen på Gudme III – Tre skattefund og en langvarig historie. *Årbog for Svendborg & Omegns Museum 2000* (2001), 24-35.

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Axboe, M. 2001: En C-brakteat fra Uppåkra. I Birgitta Hårdh (red.): *Uppåkra. Centrum och sammanhang*. Uppåkrastudier 3. Acta Archaeologica Lundensia Series in 8°, No.34, Lund 2001, 169-174.

Axboe, M., Lamm, J.P., Hydman, H., Hauck, K., Beck, H., Behr, Ch. & Pesch, A. 2001: "Der Brakteat des Jahrhunderts". *Frühmittelalterliche Studien. Jahrbuch des Instituts für Frühmittelalterforschung der Universität Münster*, 34. Band, 2000 (2001), 1-93.

Axboe, M. 2001: Om forholdet mellem medaillonefterligninger og brakteater, eller: Hvad var der i Gudmes guldrum? I *Vi får tacka Lamm*. Statens historiska museum, Studies 10. Stockholm 2001, 39-46.

Jørgensen, L. 2001: Loftsgård. *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* Band 18, Berlin/New York 2001, 569-570.

Kaul, F. 2001: Kultwagen, Scandinavia. a. Bronze Age, b. Late Pre-Roman Iron Age. *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* Band 17, Berlin/New York 2001, 470-478.

1.4. Artikler i egne serier

Kaul, F. 2001: En sjælden kultøkse fra bronzealderen. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2001, 50-69.

Smekalova, T. & Voss, O. 2001: Magnetisk kortlægning af arkæologiske anlæg i Danmark 1992-2000. *Nationalmuseets Arbejdsmark* 2001, 148-161.

2. Konferencebidrag

Axboe, M. 2001: Amulet Pendants and a Darkened Sun. On the Function of the Gold Bracteates and a Possible Motivation for the Large Gold Hoards. In Bente Magnus (ed.): *Roman Gold and the Development of the Early Germanic Kingdoms. Aspects of technical, socio-political, socio-economic, artistic and intellectual development, A.D. 1-550. - Symposium in Stockholm 14-16 November 1997*. Kungl. Vitterhets Historie och Antikvitets Akademien, Konferenser 51, Stockholm 2001, 119-136.

Jørgensen, L. 2001: The "Warriors, Soldiers and Conscripts" of the Anthropology in Late Roman and Migration Period Archaeology. I B. Storgaard (red.): *Military Aspects of the Aristocracy in Barbaricum in the Roman and Early Migration Periods. Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 10-11 December 1999*. PNM Studies in Archaeology & History vol. 5, Copenhagen 2001, 9-19.

Jørgensen, L. 2001: From tribute to the estate system, 3rd-12th century. I: *Kingdoms and Regionality. Transactions from the 49th Sachsensymposium 1998 in Uppsala*. Stockholm 2001, 73-82.

Petersen, P.V. 2001: Indsamling af flint – nogle metodeproblemer. I: Ingrid Bergenstråhle & Sven Hellerström (red.): *Stenåldersforskning i fokus. Inblickar och utblickar i sydsnkandinavisk stenåldersarkeologi*. Riksantikvarieämbetet arkeologiska undersökningar, Skrifter 39 / University of Lund, Institute of Archaeology, Report Series 77. Malmö 2001, 61-72.

Petersen, P.V. 2001: Grisby – en fangstboplads fra Ertebølletid på Bornholm. I O. Lass Jensen, S.A. Sørensen & K. Møller Hansen (red.): *Danmarks Jægerstenalder – status og perspektiver. Beretning fra symposiet "Status og perspektiver inden for dansk mesolitikum" afholdt i Vordingborg, september 1998*. Hørsholm Egns Museum 2001, 161-174.

Storgaard, B. 2001: Himlingøje. Barbarian Empire or Roman implantation? In B. Storgaard (red.): *Military Aspects of the Aristocracy in Barbaricum in the Roman and Early Migration Periods. Papers from an International Research Seminar at the Danish National Museum, Copenhagen, 10-11 December 1999*. PNM Studies in Archaeology & History vol. 5, Copenhagen 2001, 95-111.

3. Generel formidling, herunder populærvidevidenskab

Axboe, M. 2001: Året 536. *Skalk* nr. 4, 2001, 28-32.

Axboe, M. 2001: Guldbrakteaten – det magiske smykke. *NYT fra Nationalmuseet* nr. 92, 2001, 26-27.

Axboe, M. 2001: *Årets fund?* Nationalmuseets hjemmeside.

Jensen, J. 2001: Oldtiden i Danmark, Bronzealderen. Med tegninger af Flemming Bau. Forlaget Sesam, København 2001. 205 s.

Jørgensen, L. 2001: Odin – gud og shaman. *NYT fra Nationalmuseet* nr. 90, 2001, 18-19.

Jørgensen, L. 2001: Mennesker ved en sø. *NYT fra Nationalmuseet* nr. 92, 2001, 28-29.

Kaul, F. 2001: Bondestenalderens kunst. *NYT fra Nationalmuseet* nr. 90, 2001, 13.

Kaul, F. 2001: Bronzealderens klippekunst – helleristningerne. *NYT fra Nationalmuseet* nr. 90, 2001, 14-17.

Kaul, F. 2001: Til midsommerfest i Solens Rige. *Illustreret Videnskab* nr. 2/2001, 76-83.

Kaul, F. 2001: Artikler om Tjekkiet (forhist.), Ungarn (forhist.) og Østrig (forhist.) samt 17 usignede artikler i *Den Store Danske Encyklopædi* bd. 19-20.

Nielsen, P.O. 2001: Oldtiden i Danmark. Bondestenalderen. Forlaget SESAM, København 2001, 159 s.

Nielsen, P.O. 2001: Den ældste billedkunst. *NYT fra Nationalmuseet* nr. 90, 2001, 4-9.

Nielsen, P.O. 2001: Artikler om tragtbægerkultur, typologi, økse (forhist.) og Åmosen samt 7 usignede artikler i *Den Store Danske Encyklopædi* bd. 19-20.

Nielsen, P.O., Damm, A. & Petersen, P.V. 2001: Faglig bearbejdelse af *På Sporet af Mennesket* (oversættelse af *Dawn of the Human Spirit*). Katalog udgivet i forbindelse med udstillingen *På Sporet af Mennesket* på Nationalmuseet 21. april - 9. september 2001. United Exhibits Group 2001, 95 s.

Petersen, P.V. 2001: Jægerstenalderens kunst i Danmark. *NYT fra Nationalmuseet* nr. 90, 2001, 10-12.

Petersen, P.V. 2001: Oversættelse af Laura Trenter: *Grav efter spor*. Høst & Søn, København 2001. Med tegninger af Erika Kovanen. 53 s.

Petersen, P.V., Damm, A. & Nielsen, P.O. 2001: Faglig bearbejdelse af *På Sporet af Mennesket* (oversættelse af *Dawn of the Human Spirit*). Katalog udgivet i forbindelse med udstillingen *På Sporet af Mennesket* på Nationalmuseet 21. april-9. september 2001. United Exhibits Group 2001, 95 s.

Slumstrup, L. 2001: Artikel om Åkirkeby Kommune (forhist.) i *Den Store Danske Encyklopædi* bd. 20.

SILA Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning

SILA- Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning blev etableret gennem en særlig bevilling fra Forskningsministeriet (nu: Ministeriet for Videnskab, Teknologi og Udvikling) i 2000. Centrets formål er – med udgangspunkt i de museale samlinger og arkivalier i Danmark og Grønland – at gennemføre forskning af højeste kvalitet, at udbygge og koordinere forskningsmiljøet indenfor arktisk og nordatlantisk arkæologi samt at sikre kontinuiteten indenfor disse forskningsgrene, der er et af Nationalmuseets styrkeområder også i international sammenhæng.

Forskningsaktiviteter

Centrets stab består af 2 seniorforskere, 1 post.doc., to kandidatstipendiater samt en forskningsstipendiat. Til centret er også knyttet en forskningsprofessor.

2001 har været et særdeles aktivt år, hvor 14 forskningsprojekter indenfor eskimoisk arkæologi og etnohistorie og 5 projekter med fokus på nordboerne blev udført i centrets regi.

En del af disse projekter udføres af udenlandske gæsteforskere (USA, Canada, Grønland), der har opholdt sig ved centret i 2 – 3 måneder op til 1 år.

SILA udførte i samarbejde de grønlandske museer et omfattende arkæologisk feltarbejde i Grønland, sommeren 2001: fire hold foretog i Sydgrønland rekognosceringer og udgravninger, der primært belyser nordboernes handel og maritime aspekter, nordboernes kirkeorganisation samt kulturmødet mellem Thule-kulturens inuit og nordboerne i Østerbygd-området. I det centrale Vestgrønland kortlagde et hold bopladser i indlandsområderne med henblik på studier af bosættelsesmønstrenes udvikling. Endeligt samarbejdede centret med Det kongelige Geografiske Selskab om undersøgelser af verdens nordligst beliggende bopladser i Pearyland.

Indenfor forskeruddannelse har SILA igangsat to ud af tre egenfinansierede planlagte Ph.d.-forløb, og centrets stab har ydet undervisning, vejledning og censur ved danske og udenlandske universiteter, ligesom centret har forestået en uddannelsesudgravning i Qoorloortup Itinnera (Ø34) for grønlandske 'forskerspiser'. SILA samarbejder med Ilisimatusarfik (Grønlands Universitet) og Universitet i Tromsø om en forskerskole indenfor emnet 'Kulturkontakter i Arktis og Nordatlanten'

I SILA's internationale serie 'Jæger-/samler-samfund: teori, arkæologi og etnohistorie' er afholdt velbesøgte forelæsninger ved følgende forskere:

professor Ernest S. Burch (Arctic Studies Center, Smithsonian Institution, USA)

research associate Patricia D. Sutherland (Museum of Civilization, Canada)

professor Clive Gamble (University of Southampton, UK)

professor Yvon Csonka (Ilisimatusarfik, Grønland)

professor Lewis R. Binford (Southern Methodist University, USA)

professor Bjørnar Olsen (Universitet i Tromsø, Norge)

professor Herbert Maschner (Idaho State University, USA)

Der har været afholdt en række workshops og seminarer for specialister indenfor særlige forskningsområder.

Bedømmelsesvirksomhed m.v.

Bjarne Grønnow:

Formand for censorkorpset ved Forhistorisk Arkæologi og Humanistisk Informatik og har i 2001 været censor og rådgiver ved Københavns Universitet, Aarhus Universitet og Syddansk Universitet.

H.C. Gulløv:

Censor indenfor Forhistorisk Arkæologi ved Københavns og Aarhus universiteter og Eskimologi ved Københavns Universitet og ved Ilisimatusarfik samt censor ved Grønlands Universitet, institut for Kultur og Samfund.

Faglig redaktør i monografiserien ' Meddelelser om Grønland, Man & Society.

Arkæologisk og etnohistorisk forskning ved SILA; fagredaktør Meddelelser om Grønland, Man & Society, ved Dansk Polarcenter; medlem af udvalget for det dansk-grønlandske museumssamarbejde, ved Etnografisk Samling (indtil 1. marts 2001); medlem af bestyrelsen for Arktisk Institut; medlem af bestyrelse for Qilakitsoq Fonden; formand for Det grønlandske Selskab.

Projekter, der er afsluttet i 2001

U. nr.: From Greenland to Nunavik – A comparative Study of Early Paleo-Eskimo Occupations in the Eastern Arctic.

U. nr.: Igloolik – de palæo-eskimoiske grave.

Projekter der stadig løber i 2001

U. nr.: 'Den sene Dorsetkulturs kommunikation og kulturmøder'

U. nr.: Grønlands forhistorie et bogprojekt.

U. nr.: Kyst-, fjord- og indlandsboer: Bosættelsesmønstre i det centrale Vestgrønland

U. nr.: Qeqertasussuk – Analyser af en Saqqaq-boplads i Disko Bugt

U. nr.: Saqqaq-bopladsen Nipisat, Sisimiut, Vestgrønland

U. nr.: Fra Saqqaq til Dorset i Disko Bugt

U. nr.: Mobilitet og Æstetik - Palæoeskimoiske kulturer i Nuuk-fjorden

U. nr.: Pearylands forhistorie – Publikation af Eigil Knuth's arkæologiske arkivalier

U. nr.: Eigil Knuth Site – Palæoeskimoiske kulturer i Nordøstgrønland

Øvrige projekter fra SILA kan findes under henholdsvis forskningsområderne Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur og Etnografi.

1. Videnskabelige publikationer

1.4. Artikler i egne serier

Appelt, M., Hans Kapel & Marit Zimmermann 2001. Arkæologisk rekognoscering i Thule kommune, sommeren 1998 – Bosætning og ressourceudnyttelse i forhistorisk tid på den nordlige del af Kap York halvøen: 62 pages. Sila & Nationalmuseet.

Øvrige publikationer fra SILA kan findes under henholdsvis forskningsområderne Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur og Etnografi.

Kulturhistorisk relateret naturvidenskab

Forskningsområdet varetages af Nationalmuseets Naturvidenskabelige Undersøgelser, NNU, som er en enhed under Forskningsafdelingen.

NNU samarbejder med museets øvrige enheder men udøver tillige en centralmuseumsfunktion overfor Danmarks øvrige kulturhistoriske museer. Enhedens egen forskning tager ofte udgangspunkt i sådanne rekvirerede opgaver.

Forskningsaktiviteter

Feltarbejde

NNU forestod det geologiske feltarbejde på den forskningsrådsfinansierede udgravning på den senglaciale lokalitet *Slotseng*. Endvidere undersøgte bevaringsforholdene på to lokaliteter i *St. Åmose* i samarbejde med "in situ-gruppen" på Bevaringssektionen. Geobotanisk feltarbejde udførtes i mose ved nordbotomt Ø 34 i Sydgrønland. Flere medarbejdere deltog i Viborg *Søndersø-udgravningen* samt en række kortere undersøgelser på diverse lokaliteter.

Kulstof 14-laboratoriet

Der er udført langt færre dateringer end normalt, da laboratoriet er under afvikling med ophør ved udgangen af 2001. En laborant fortsætter nedlukningen gennem hele 2002 og færdiggør databasen med de i laboratoriets 50-årige levetid udførte 7200 dateringer. Der har været arbejdet på flere projekter omfattende materialeanalyse (magnetisk susceptibilitet og termoluminiscens).

Dendrokronologisk laboratorium

Af større dateringsopgaver kan nævnes handelspladsen *Kaupang* i Norge, bro over *Skjern Å*, *Stegeborg* på Møn samt bolværkstømmer fra *Susåen*, Næstved. Laboratoriet havde et længere studiebesøg af O. Tarabardina fra Novgorod med henblik på oprettelse af dendrolaboratorium der.

Makrofossilanalytisk laboratorium

Laboratoriet udførte en lidt usædvanlig opgave, nemlig bestemmelse af blomster og urter nedlagt i renæssance-, barok- og rokokkobegravelser i Helsingør Domkirke. Der er analyseret materiale fra 25 lokaliteter, og flere manuskripter afleveret til publikation. Der er fortsat indtastning i den arkæobotaniske database ARBOREG. Tanja Märkle, Universität Tübingen, arbejdede på laboratoriet i 5 mdr.

Geologisk-pollenanalytisk laboratorium

Tælling og udarbejdelse af pollendiagram fra *Dalby Sø* på Midtsjælland i forlængelse af projekt Fortid og Nutid. Assistance til specialestuderende vedr. Ertebøllebopladsen *Præstelyngen*, *St. Åmose* samt til publicering af den neolitiske jagtboplads *St. Lyng VI* ligeledes i *St. Åmose*. Desuden er der udarbejdet en publikation af Charlie Christensen om havniveauændringer og kystbosættelse i stenalderen. Ligeledes er der af Charlie Christensen arbejdet på en publikation af de geobotaniske undersøgelser i Nydam Mose i samarbejde med Else Kolstrup, Uppsala.

Ved anatomisk laboratorium

Største enkelt-sag har været træteknologisk undersøgelse af genstande fra middelaldervoldstedet *Boringholm*. Der har været anvendt betydelig tid på Xyloreg-databasen (en database over vedbestemte prøver).

NNU-rapporter

Der er udfærdiget 31 rapporter, som er udsendt til kunder, biblioteker samt interesserede lokalmuseer og enkeltpersoner.

Ansøgninger

Der er, oftest i samarbejde med andre institutioner eller enheder på Nationalmuseet, udarbejdet ansøgninger til følgende: Statens Museumsnævn (projekt Grauballemanden), Nationalmuseets frikøbspulje for forskere (ved database XYLOREG), Kulturministeriets forskningspulje (projekt Kost og Kultur), Det humanistiske Forskningsråd (Slotseng), Augustinius-fondet (Slotseng), Nordisk Ministerråd (Hansa-projektet) samt Carlsbergfondet (The Mesolithic-Neolithic transition).

Medarbejdernes deltagelse i vigtigere konferencer m.v.

Med indlæg:

Bonde, N. 2001. Wood as an archaeological source: new possibilities. Foredrag, Den XXI Nordiska Arkeologkongres 2001, Akureyri, Island.

Bonde, N. & Daly, A. 2001. Made in? Tree-ring studies enhance the story behind ancient shipwrecks. Poster, 7th Annual Meeting - European Association of Archaeologists, sept. 2001, Esslingen am Neckar, Germany.

Christensen, C. 2001. Post Glacial sea-level changes in southern Denmark: a threshold area for the Ancylus and Littorina Sea. Foredrag, workshop: "Climate and Environment during the Last Deglaciation and Holocene in NW Russia and around the Baltic", april 2001, St. Petersburg.

Christensen, C. 2001. Postglaciale transgressioner og kystlinier. Foredrag, Geologisk Forenings Årsmøde. Tema: "Senkvartær geologi og klima i Danmark og Nordatlanten", nov. 2001.

Henriksen, P.S. & Karg, S. 2001. Preliminary results from the project "Kost og Kultur": Iron Age economy in southern Jutland. Foredrag, 11. Jahrestreffen des Arbeitskreises Vegetationsgeschichte der Reinhold-Tuxen-Gesellschaft, Wilhelmshaven, Tyskland, 26.-28. okt. 2001.

Karg, S. 2001. Environmental Archaeology in an Urban Context. Foredrag på det byarkæologiske møde, Ribe, maj 2001.

Karg S. 2001. The Hansa-network – eine Zusammenarbeit zwischen Archäobotanikern in Nordeuropa. Foredrag, Jahrestreffen Arbeitskreis Unterwasserarchäologie in Wismar.

Karg, S. 2001. Pflanzliche Ernährung von Mensch und Haustier in der Bronzezeit am Beispiel der Fundstelle Fiave-Carea, Trentino, Italien. Kollokvium på Botanisk Institut, Innsbruck, Østrig.

Karg, S. & Märkle T. 2001. Continuity and change in plant resources during the Neolithic in Switzerland. Foredrag, 12th Symposium of the International Work Group for Palaeoethnobotany, juni 2001, Sheffield, UK.

Malmros, C. 2001. Analysis of local and exotic wood species in the Viking and early Medieval Ages on the Faroe and Shetland Islands. Foredrag, AEA & NABO Conference: Atlantic Connections & Adaptions, Glasgow, 29.-31. marts, 2001.

Robinson, D.E. 2001. Danish medieval monastery gardens - the archaeobotanical evidence. Foredrag, Hansa-network meeting, Orø, dec. 2001.

Robinson, D.E. & Mikkelsen, P.H. 2001. AGRAR 2000: Danish agrarian landscapes from the birth of Christ to the year 2000. The agrarian economy in prehistoric and early historic times as revealed by archaeobotanical data. Foredrag, 12th Symposium of The International Workgroup for Palaeoethnobotany (IWGP), juni 2001, Sheffield, UK.

Uden indlæg:

Niels Bonde deltog i konferencen: 'Eurodendro 2001'. Gozd Martuljek, Slovenien, juni 2001.
Sabine Karg var arrangør af den første workshop i "Hansa-Network" på Orø, Danmark.
David Robinson deltog i Memorial for Peter J. Reynolds på Butser Farm, England, okt. 2001.

Projektaktiviteter under 4 uger (ikke medtaget i det særskilte Projektkatalog)

4003 Arkæometriske analyser.

4119 Havniveauændringer og kystbosættelse i stenalderen.

4121 Nydam Mose - geobotaniske undersøgelser.

Bedømmelsesarbejde, censorvirksomhed, videnskabelige tillidshverv m.m.

Bent Aaby:

Censor i biologi ved Aarhus og Københavns Universitet samt Kgl. Veterinær og Landbohøjskole.
Ajungeret professor ved Botanisk Institut, Københavns Universitet. Vismand i Naturrådet. Medlem af Wilhjelm-udvalget, Kulturhistorisk Råd (Miljø- og Energiministeriet) samt Naturforvaltningsudvalget (Skov- og Naturstyrelsen).

Charlie Christensen:

Medlem af nationalkomiteerne for INQUA (International Association for Quaternary Research) og IUGS (International Union of Geological Sciences).

Sabine Karg:

Medlem af bestyrelsen for The Association for Environmental Archaeology.

Kaare Lund Rasmussen:

Censor i fysik ved Københavns og Roskilde Universiteter. Medlem af Videnskabernes Selskab.

David Robinson:

Skandinavisk repræsentant for International Workgroup for Palaeoethnobotany.

NNU-medarbejdere har fungeret som referee ved følgende tidsskrifter: Acta Archaeologica, Dendrochronologica, Vegetation History and Palaeobotany samt proceedings af NAG-møde.

Projekter afsluttet i 2001

4123 Bestemmelse af proxydata for atmosfærens indhold af kuldioxid.

4131 Fortid og Flora - et Forskningsrådsprojekt.

U.nr.: Arkæobotanisk undersøgelse af dolktids- og bronzealder-hustomter i Nordvestjylland.

U.nr.: Tybrind Vig. Træressourcernes anvendelse i Ertebølle-kulturen.

Projekter der stadig løber i 2001

4121 Viborg Sønderø. - Forskning og metodeudvikling i dansk byarkæologi.

4135 Opbygning af databasen XYLOREG med vedbestemmelser af arkæologisk træ fra Danmark.

4136 Agrar 2000 - Det agrare landskab fra Kristi fødsel til det 21. århundrede.

4143 Kongemosen, St. Åmose - publikation af geobotaniske undersøgelser.

4162 Kulturlandskab og samfund i Sønderjylland belyst gennem arkæobotaniske analyser.

4171 Peatland Protection and Management in Central and Eastern Europe - PEP.

4173 Slotseng. Geobotanisk undersøgelse af senglacial lagserie i dødishul i Sønderjylland.

Projekter igangsat i 2001

4163 Kost og kultur. Jernalderens landbrugsformer i Sønderjylland.

4164 The Hansa-Network. Medieval food habits in Northern Europe.

U.nr.: Boringholm. Træsager og træhåndværk på Boringholm voldsted fra sidste del af 1300-årene.

1. Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger, afhandlinger

Aaby, B. 2001. Hedens bebyggelsehistorie og udnyttelse i en østdansk landsdel: Bornholm. I Den danske Hede. Skov- og Naturstyrelsen.

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og analogier

Bonde, N. 2001. Dendrokronologiske undersøgelser, Nationalmuseet 2000. I Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat (red.) Arkæologiske udgravninger i Danmark 2000, 333-356. Det Arkæologiske Nævn.

Bonde, N., Daly, A & Rasmussen, K.L. 2001. Nyborg i nyt lys. Naturvidenskab og bygningsarkæologi. Aarbøger for Nordisk Oldkyndighed og Historie 2000, 137-154.

Christensen, C. 2001. Kystbosættelse og havniveauændringer i stenalderen. I Jensen, O.L., Sørensen, S.A. & Hansen, K.M. (red.). Danmarks jægerstenalder - status og perspektiver, 183-193. Hørsholm Egns Museum.

Hald-Mortensen, P. & Aaby, B. 2001. Sammenfattende bemærkninger om sårbarheden hos Høstemarks flora og fauna. I Hald-Mortensen, P. (red.). Høstemark – Status 2001, 294-305. Aage V. Jensens Fonde.

Malmros, C. 2001. Vedbestemmelser, Nationalmuseet 2000. I Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat (red.). Arkæologiske udgravninger i Danmark 2000, 357-367. Det Arkæologiske Nævn.

Robinson, D.E. 2001. Charred plant remains in two pottery vessels from the Late Roman Iron Age at Præstestien. I Siemen, P. (red.). Præstestien. Arkæologiske Rapporter nr. 3, Esbjerg Museum, 143- 151. Esbjerg.

Robinson D.E. & S. Karg. Arkæobotaniske analyser, Nationalmuseet 2000. I Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat (red.). Arkæologiske udgravninger i Danmark 2000, 369-380. Det Arkæologiske Nævn.

1.3 Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Daly, A. 2001. The dendrochronological datings of the barrages in Haderslev fjord, Nakkebølle Fjord and Jungshoved Cove. In Storgaard, B.(ed.) Military Aspects of the Aristocracy in Barbaricum in the Roman and Early Migration Periods. PNM Studies in Archaeology & History, Vol 5, 83-85.

Lovett, J.C., Hansen, J.R. & Hørlyck, V. 2001. Comparision of Coastal Forests with Eastern Arc Forests. In Burgess, N.D. & Clark, G.P. (eds.) Coastal Forests of Eastern Africa, 115-125. IUCN, Cambridge, UK.

Rasmussen, K.L. 2001. Provenance of ceramics revealed by magnetic susceptibility and thermoluminescence. Journal of Archaeological Science, vol 28, 451-456.

Rasmussen, K.L., van der Plicht, J., Cryer, F.H., Doudna, G., Cross, F.M. & Strugnell, J. 2001. The effects of possible contamination on the radiocarbon dating of the Dead Sea Scrolls I: Castor oil. Radiocarbon, vol 43, 127-132.

3. Generel formidling, herunder populærvitenskaber

Aaby, B. 2001. Mere plads til naturen på landet. Kronik i Jyllandsposten, 25 sept. 2001

Aaby, B. 2001. La Flora. I Gottlieb, T. (red.). Dinamarca. Udenrigsministeriet & Danmarks Nationalleksikon, 411-417.

Aaby, B. 2001. Flere bidrag til Den store danske Encyklopædi.

Christensen, C. 2001. Bondens landskab gennem 6000 år. I Nyt, Nationalmuseet, nr. 91, 32-33.

Daly, A. 2001. Træer lyver ikke - Dendrokronologiske dateringer. I Vejhistorie (Tidskrift fra Dansk Vejhistorisk Selskab). nr. 2, s.10.

Hansen, J.R. 2001. Planter fortæller om fortidens klima. KlimaNyt, Nyhedsbrev fra Danmarks Klimacenter, Nr. 11, DMI.

Holm, J., Christensen, C. & Nielsen, P.O. 2001. De første danskere og deres naturmiljø - udgravningerne ved Slotseng. Glimt fra forskningsområderne, Nationalmuseets Forskning 2000, 14-15.

Karg S. 2001. Blomster til de døde. Urter og blomster fra 14 renæssance-, barok- og rokokobegravelser i Helsingør Domkirke. Skt. Olai Kirke. Restaureringen af Helsingør Domkirke 2000-2001 og undersøgelserne af de borgerlige begravelse, 133-142. Helsingør Kommunes Museer, Helsingør, 2001.

Kristensen, H.K. & Rasmussen, K.L. 2001. Sct. Nicolai Kirkes bygnings_historie. Årbog 2000 for Svendborg og Omegns Museum, 70-86.

Rasmussen, K.L. 2001. Tunguska Mysteriet. Malling Beck, København. 41 pp.

Rasmussen, K.L. 2001. Flere artikler i Den Store Danske Encyclopædi.

Robinson, D.E., Karg, S. & Eriksen, O.H. 2001: NNU-makrolab – Hjemmeside:
<http://www.natmus.dk/nnu/>.

Marinarkæologi

Forskningsaktiviteterne i marinarkæologi varetages af Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter og Nationalmuseets Marinarkæologiske Undersøgelser. Det Marinarkæologiske Forskningscenter er et tidsbegrænset center, finansieret af Grundforskningsfonden siden 1993, og afsluttes med udgangen af august 2003.

Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter skal ved en forskningsindsats på internationalt niveau inden for emnekredsen "Mennesket og havet i oldtid, middelalder og renaissance" bidrage til at inddrage det maritime perspektiv i bredeste forstand i den kulturhistoriske forskning. Centret beskæftiger sig primært med arkæologiske kilder vedrørende forholdene i Danmark og Nordeuropa samt med forskeruddannelse og udvikling af redskaber for denne forskning.

Forskningsaktiviteterne koncentrerer sig om følgende hovedområder: 1) Mennesket og havet i sten- og bronzealder, 2) Søfart og samfund i jernalder, vikingetid og middelalder, 3) Skib og båd fra forhistorisk tid til renessancen og 4) Marinarkæologisk metode og hjælpevidenskaber samt udbygning af Det marine register.

Centrets forskning publiceres primært i de to engelsksprogede skriftserier "Publications of the National Museum. Studies in Archaeology & History", udgivet af Nationalmuseet, og "Ships & Boats of the North", der udgives af Vikingeskibsmuseet i Roskilde i samarbejde med andre museer. Herudover udgives der monografier på dansk i Vikingeskibsmuseets og diverse forlags regi, samt artikler i danske og internationale tidsskrifter. En løbende foreløbig afrapportering finder sted i "Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde", der udsendes to gange årligt i dansk og engelsk udgave.

Projekter afsluttet i år 2001

7245 Ladby-fundet

Projekter der stadig løber i år 2001

4306 /4367 Roskildeskibene

7211 Mennesket og havet i stenalderen

7213 Danske bronzealder-helleristninger

7223 Middelalderbyens havn

7224 Søforsvar og militær organisation i Danmark 200-1300 e.Kr.

7228 Lundeberg

7232 Vendisk søfart

7234 Fiskeri i den vestlige Østersø i vikingetid og middelalder

7235 Dania Slavica

7242 Skuldelev-skibene

7244 Nydam mosefund

7247 Small-Scale Seafaring in Danish Waters, 1000-1600

7249 Large Cargo Vessels in Danish Waters, AD 1000-1250

7250 Scandinavian Cog Finds
7251 Arkitekturen i 1500- og 1600-tallets skibsbyggeri
7256 Hjortspring
7271 3-D- opmåling
7273 Rekognoscering og seismik
7275 In situ preservation studies
7276 NAVIS I + II
7277 Handbook of Archaeological Ship Documentation and Analysis (HASDA)
7278 AUV

Projekter igangsat 2001

7212 Mennesket og havet i bronzealderen

1. Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Englert, A., 2000: Large Cargo Vessels in Danish Waters AD 1000-1250. Dissertation. Universität Kiel.

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Andersen, S. H., 2001: „Køkkenmøddinger“ – ældre stenalders kystboplads. I: Jørgensen, A. N. og J. Pind (red.): Før landskabets erindring slukkes – status og fremtid for dansk arkæologi. Det arkæologiske Nævn 2001, pp. 25 - 40.

Andersen, S. H., 2001: Stenalderboplads på havbunden – status og fremtid. Det arkæologiske Nævn, 2001, pp.6 – 10.

Andersen, S. H., 2001: Danske køkkenmøddinger anno 2000. I: Jensen O. L., S. A. Sørensen og K. M. Hansen (red.): Danmarks jægerstenalder – status og perspektiver, pp. 21 - 42.

Bischoff, V., 2001: ”The Ladbyship, a ship grave from the Viking Age”. Bidrag i: Anne C. Sørensen, Ladbyskibet.

Crumlin-Pedersen, O., 2001: Introduction. In A.C. Sørensen et al.: Ladby. A Danish Ship-Grave from the Viking Age. Ships & Boats of the North 3: . Roskilde.

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Dix, J.K., Arnott, S., Best, A.I. and Gregory, D., 2001: The acoustic characteristics of marine archaeological wood, in Leighton, T.G., Heald, G.J., Griffiths, H.D. and Griffiths, G., (eds.), Acoustical Oceanography, Proceedings of the Institute of Acoustics 23(2): 299-305.

Englert, A., 2001: The Dating and Origin of the "Big Ship" from Bergen. In: Øye, I. (Ed.) Ships and Commodities. The Bryggen Papers. Supplementary Series 7. Bergen, 43-49.

Englert, A., 2001: Large cargo vessels in Danish waters AD 1000-1250 (Große Lastschiffe in dänischen Gewässern von 1000 bis 1250). Archäologisches Nachrichtenblatt 6, 354-357.

Englert, A., J. Fischer, S. Hartz, H. J. Kühn & O. Nakoinz, 2001: Ein nordisches Frachtschiff des 12. Jahrhunderts in Schleswig-Holstein. Archäologisches Korrespondenzblatt 31, 141-154.

Englert, A., J. Fischer, H. J. Kühn & O. Nakoinz, 2001: Die Ausgrabung des nordischen Lastschiffs aus dem 12. Jahrhundert bei Karschau. NAU Nachrichtenblatt Arbeitskreis Unterwasserarchäologie

Gøthche, M. 2001: A new life for Ruth. Maritime Life and Traditions nr. 11.

Hocker, F., (with Y. Kahanov and E. Rieth) 2001: "Report on a study visit to the excavation at San Marco in Boccalama (Veneto) and recommendations for the future of the project." Report to the District Archaeological Authority in Venice.

1.4. Artikler i egne serier

Andersen, S. H., 2001: Krabbesholm – udgravning i en fredet køkkenmødding. Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde. Nr. 16. Juni 2001, pp. 8 – 10.

Berntsson, A., 2001: Nyt ph.d-projekt: People and the Sea in the Bronze Age (1800-500 BC). Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde. Nr. 16. Juni 2001, p. 30.

Bill, J., 2001: Undersøgelser i Lomma, Skåne. Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde. Nr. 17. December 2001, pp. 39.

Hocker, F., (with David Gregory) 2001: "Marine Archaeological Reconnaissance and site Mapping Using an AUV." Report to Erhvervsfremme Styrelsen on funded development project.

Lemée, C., 2001: Bredfjedskibet genskabes (3), Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde. Nr.16. Juni 2001, pp.18-21. (også i engelsk version).

Uldum, O.C., 2001: "Skibsgraffiti på mursten – fra Karmeliterklosteret i Helsingør", Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde. Nr. 16. Juni 2001, pp. 4 (også i engelsk version).

1.5. Anmeldelse i faglige tidsskrifter.

Crumlin-Pedersen, O., 2001: Review of S. McGrail: Ancient Boats in North-West Europe. The Archaeology of Water Transport to AD 1500. Early Medieval Europe 2001, 10: 140-141.

2. Konferencebidrag.

Arnott, S., Dix, J.K., Gregory, D. and Best, A.I., in press. The acoustic characteristics of archaeological wood, in proceedings of the 2nd conference on Preserving Archaeological Remains In Situ (PARIS2).

Arnott, S., Dix, J.K., Best, A.I. and Gregory, D., submitted. Acoustical properties of waterlogged wood, abstract submitted to the 6th European Conference on Underwater Acoustics (ECUA 2002).

Arnott, S., Dix, J.K., Gregory, D, and Best A., 2001: The Acoustic Characteristics of Archaeological Wood. In press: Proceedings of the 2nd Preservation of Archaeological Remains in situ conference. Eds. M. Corfield, T. Nixon and M. Pollard. Museum of London.

Bischoff, V., 2001: "The reconstruction of the Ladbyship – using a working spline model and computer.

Dix, J.K., Arnott, S., Best, A. and Gregory, D.J, 2001: The acoustic characteristics of marine archaeological wood. In Proceedings of the Institute of Acoustics. Ed. T. Leighton. Volume 23:2, Southampton, pages 299 –306.

Gregory, D.J., 2001: The Danish Experience. In proceedings of the Severn Estuary Levels Committee 11th Annual conference, The Severn and Beyond. (Ed.) S. Rippon, Exeter University Press

Gregory, D., Matthiesen, H. and Björdal, C., 2001: *In situ* preservation of artefacts in Nydam Mose: Studies into environmental monitoring and the deterioration of wooden artefacts. In press: Proceedings of the 8th ICOM group on Wet Organic Archaeological Materials Conference, Stockholm. Eds. P.Hoffman, T.Grant, J.Spriggs. Bremerhaven

Matthiesen, H., Gregory, D., Sørensen, B., Alstrøm, T. and Jensen, P., 2001: Monitoring methods in mires and meadows: five years of studies at Nydam mose, Denmark. In press: Proceedings of the 2nd Preservation of Archaeological Remains in situ conference. Eds. M. Corfield, T. Nixon and M. Pollard. Museum of London.

3. Generel formidling, herunder populærvidevidenskab.

Andersen, S.H., 2001: Forskning i køkkenmøddinger. HUMANIORA Nr. 1, 16 årg. Marts 2001, pp. 7 – 12.

Andersen, S. H., 2001: På sporet af mennesket.- Dawn of the human spirit, pp. 5.

Andersen, S. H., 2001: Jægerstenalderen. Oldtiden i Danmark. Sesam, pp. 1 – 198.

Andersen, S. H., 2001: Undersøiske stenalderboplads ved de danske kyster. Rigsantikvaren. Nr. 11, juli 2001.

Andersson, N. P., Ettrup, M., Floris, L., Gøthche, M.: Lodsåden – et museumsskib til Holbæk. Museum.Holbæk Amt 2001.

Arnott, S., 2001: Annual Progress Report for the Faculty of Arts, University of Southampton.

Arnott, S., Dix, J.K., Best, A.I. and Gregory, D., 2001: Acoustic evaluation of archaeological wooden artefacts, poster to be presented at Presentations in 2001 by Britain's Younger Engineers at the House of Commons, London.

Bischoff, V., 2001: "Skibsgraven fra Ladby". Nationalmuseets Arbejdsmark 2001, pp. 14-35.

Crumlin-Pedersen, O., 2001: - en rejse værd. Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde. Nr. 16. Juni 2001, pp. 2-3 (også engelsk udgave).

Crumlin-Pedersen, O., 2001: Status undervejs. Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde. Nr.17. December 2001, pp. 2-3 (også engelsk udgave).

Crumlin-Pedersen, O., 2001: Skibsarkæologiske projekter ved Marinarkæologisk Forskningscenter. Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde. Nr. 17. December 2001, pp. 5-15 (også engelsk udgave).

Dokkedal, L., 2001: "Kolding-Koggen." *Skalk* 2001.5, pp. 9-12.

Dokkedal, L., 2001: "Hvad fjordbunden gemte – om koggen fra Kolding." *Koldingbogen* 2001, pp. 5-13.

Dokkedal, L., (med Fred Hocker and Brian Jordan) 2001: "Beretning for marinarkæologisk udgravning af kogge i Kolding fjord. Upubliceret forskningsrapport, NMF.

Englert, A., 2001: Mulighedernes hav. Erfaringer som ph.d.-stipendiat på Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter. NATMUS. Nationalmuseets personaleblad 2001 (april).

Englert, A., 2001: Mulighedernes hav. *Kronik. Magisterbladet* 2000 (8), 24-25. 8, 55-58.

Gregory, D.J. and Hocker, F.M., 2001: Marine Archaeological Reconnaissance and Site Mapping using an Autonomous Underwater Vehicle. Internal report to Ehrvervsfremmestyrelsen.

Gøthche, M. 2001: Umistelig – Skonnerten "Bonavista" Nyt fra Nationalmuseet nr. 93.

Jensen, A.E., 2001: Under projektet "Venner og fjender" blev der i september 2000 afholdt et tværvideenskabeligt seminar under titlen De dansk-vendiske forbindelser i vikingetid og tidlig middelalder. De fleste indlæg er tilgængelige på hjemmesiden www.aabne-samlinger.dk/venderprojekt/index.htm.

Jordan, B., Dokkedal, L., Hocker, F., 2001: "Beretning for Marinarkæologisk Udgravning af Kogge I Kolding Fjord," Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter: NMU j.nr: 82, Marin-nr: 321323, 2001.

Lemée, C., 2001: Roskilde's Port Museum, Maritime Life and Tradition nr 11, p.28-36.

Lemée, C., 2001: Reconstruction d'un Skude au Danemark. Chasse-Marée nr. 145, p.66.

Rieck, F., 2001: Status over dansk marinarkæologi. Östersjöns Skatter. Det dolda kulturlandskapet. Sjöhistoriska Museet. s. 54-67. 2001

Rieck, F., 2001: Das Marinarchäologische Institut des Nationalmuseums in Roskilde. Schiffahrt und Kunst aus Dänemark. Udstillingskatalog til Art Maritim 2001 i Hamburg. s. 15-16. 2001.

Rieck, F., 2001: Skibsvrag, sejlspærringer og havneanlæg i danske farvande. Rigsantikvaren, juli 2001, s. 3. 2001.

Rieck, F., 2001: Naust og smedie på Herjolfsnæs, Sydgrønland. Marinarkæologisk Nyhedsbrev fra Roskilde, nr. 17, 2001, s. 41-43. 2001.

Trakadas, A., 2001: "On the Shores of the Maghreb-el-Asqa: The 1999 Survey of Tangier Bay, Morocco," (with S. Claesson) INA Quarterly 28.3 (2001) 3-15.

Trakadas, A., 2001: Morocco Underwater: The 1999 Survey of Tangier Bay and Environs (with S. Claesson) Survey report presented to the Kingdom of Morocco's Institute National des Sciences d'Archéologie et du Patrimoine (INSAP) Rabat, Morocco (June, 2001).

Middelalderens og renæssancens arkæologi, historie og kultur

Perioden omfatter i Nationalmuseets danske sammenhæng tiden fra vikingetidens slutning i starten af 1000-årene og frem til Enevældens indførelse i 1660. I praksis rækker flere af basisaktiviteterne dog væsentligt ud over denne ramme. Runologien arbejder med indskrifter allerede fra romersk jernalder. Også de undersøgelser, der beskæftiger sig med våben og krigskunst samt magtens fremtræden tager udgangspunkt før år 1000, men i kraft af sammenhængen med de middelalderlige borge og voldsteder samt renæssancens bygningskunst udgør de en vigtig del af basis. Dette gælder i høj grad også arbejdet med de danske kirker og med kristendommens forskellige kulturpåvirkninger. Enhedens varetagelse af den antikvarisk-historiske rådgivningsforpligtelse vedrørende folkekirkens bygninger og kirkegårde m.v. inddrager tillige tiden helt frem til i dag. Samlingspunktet for den viden, der opbygges på disse og flere andre områder, er Antikvarisk-Topografisk Arkiv, som også danner udgangspunkt for udviklingen af bygningsantikvarisk forskning og rådgivning uden for det rent kirkelige område. Potentialet i Antikvarisk-Topografisk Arkiv i tilknytning til den arkitekturhistoriske forskning illustreres af det igangværende projekt om en betydelig dansk 1700-tals arkitekt.

Enheden har tradition for at integrere de arkæologiske, historiske, kunsthistoriske, arkitektoniske og filologiske problemstillinger, som varetages af de videnskabelige medarbejdere. Dette sker på baggrund af museets samlinger og under anlæggelse af et såvel nationalt som internationalt perspektiv. Overordnet set vedrører arbejdet kulturlandskabet og dets organisering i tid og rum. Et fremstående eksempel herpå er den løbende forskning, som ligger til grund for udarbejdelsen af værket Danmarks Kirker.

Forskningsaktiviteter

I det forløbne år er der bl.a. gennem en udstrakt undersøgelses- og publikationsvirksomhed arbejdet hen mod en afrunding af den runologiske forskning, der dog for fortsat at kunne fastholdes fremover, bør sikres en tilfredsstillende organisering og ressourcebaggrund. Udforskningen af den materielle kultur på overgangen mellem vikingetid og middelalder er videreført, og på borgforskningsområdet er der fortsatte undersøgelser både af selve anlæggene og af den materielle kultur, som knytter sig til de kredse, som stod bag borgene. Konsekvensen heraf bør være et forskningsbaseret registreringsprojekt for voldsteder og borge i det middelalderlige Danmark. Grundlaget for disse aktiviteter udgøres i stor udstrækning af ældre fund i museets samling, som belyses yderligere ved gennemførelse af nye punktundersøgelser. Andre aktiviteter med udgangspunkt i samlingen er undersøgelser af teknik og billedbrug på de gyldne altre, ligesom der er færdiggjort manuskripter til et værk om Danmarks middelalderlige gulvfliser og om Nationalmuseets samling af fingerringe fra middelalder og renæssance. En publicering af danske middelalderlige gravpotter fra bl.a. museets egen samling er under udgivelse. Disse samlingsbaserede emner har tilknytning til det overordnede mål om at fremme den tværgående udforskning på Nationalmuseet af det aristokratiske miljø.

Hertil bidrager også en række af de emner, som er taget op af medarbejdere med tilknytning til Danmarks Kirker og til det kirkeantikvariske arbejde i øvrigt – såsom belysning af fyrstelig begravelseskultur ved middelalderens slutning og af renæssancetidens arkitektur og billedskærerkunst. Registrering af bevaringsværdige gravminder ligger bag en kommende bog om

Vestre Kirkegård – og endelig bør nævnes bogværket ”Danmarks Kirkers” løbende publicering af landets kirker, deres inventar og gravminder. Hele Danmark øst for Storebælt blev afsluttet i 2001 med registerbindet om Holbæk amt. Desuden er Odense by afsluttet, og der er udsendt et hefte om Ringkøbing amt.

Marie Stoklund:

Runologisk Laboratorium er et af de fem eksisterende internationale Centre for Runic Research. Nyfundne runeindskrifter fra hele det gamle danske område samt Færøerne og Grønland har gennem årene i stor udstrækning været behandlet i København. Den primære videnskabelige undersøgelse, registrering og præsentation af nyfund udføres som basisarbejde. I det omfang, det har været muligt i en halvtidsstilling, har der fortsat været arbejdet med at tilvejebringe ajourførte oversigter over runeindskrifterne fra de forskellige områder, bl.a. med henblik på en opdatering af den fællesnordiske runedatase.

I 2001 har der desuden været arbejdet med en ansøgning til Grundforskningsfonden om oprettelsen af et runologisk forskningscenter i et samarbejde mellem Nationalmuseet og Institut for Navneforskning. Ansøgningen gav desværre intet resultat.

Birgitte Bøggild Johannsen:

1. Fyrstelig begravelseskultur i senmiddelalderen og nyere tid, belyst med udgangspunkt i det kongelige gravkor i Odense Gråbrødre kirke.
2. Memoria maiorum. Om renoveringen af de middelalderlige kongegravminder under Frederik II som bidrag til kongelig selvscenesættelse og magtrepræsentation

Hugo Johannsen:

Gravmonumenter over Frederik I, Christian III og Frederik II. Bidrag til værk om danske kongegrave.

Basisaktiviteter:

Marie Stoklund:

Danske nyfund

Projektbeskrivelse: Læsning og -tolkning af diverse nye runefund, bl.a. en blypind fra Hedegade i Roskilde, en blyamulet fra Jættebrovej, Østermarie Sogn (danefæ) samt en række runemønter fra Freerslev.

Præsentation eller rapportering: Archaeological Excavations in Denmark/Arkæologiske udgravninger i Danmark; Nytt om runer; Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad.

Samarbejdspartnere: Bl. a. Jens Chr. Moesgaard, Michael Lerche Nielsen.

Birgitte Bøggild Johannsen:

- 1) Foredrag ved international kongres, "Care for the Here and the Hereafter. Function of Art in the Medieval Commemoration of the Dead", afholdt af Utrechts universitet, maj 2001. Titel: "Splendent dum funeris armae". Dynastic Commemoration and Heraldic Display in the Royal Funerary Complex at Odense Greyfriar's Church.
- 2) Foredrag ved skandinavisk kongres, "Portrait and Self-Representation in the Nordic Renaissance", arrangeret af Forum for Renæssancestudier, afholdt ved Åbo universitet oktober 2001. Titel: "Memoria maiorum. The renovation of the royal medieval funeral monuments during the reign of Frederick II as expression of the dynastic and political self-representation of the king". Foredraget blev også forelagt ved seminar på Københavns Universitet november 2001.

Hugo Johannsen:

Foredrag ved skandinavisk kongres, "Portrait and Self-Representation in the Nordic renaissance", arrangeret af Forum for Renæssancestudier og afholdt ved Åbo Universitet, oktober 2001: "Dignity and Power of the King and Nation: Portrait and Self-Representation in the Royal Funerary Monuments for Christian III, Frederick II and Christian IV in the Cathedral of Roskilde". Foredraget blev efterfølgende forelagt ved et seminar på Københavns Universitet, november 2001.

Projektaktiviteter under 4 uger, medtages ikke i det særskilte Projektkatalog.

Marie Stoklund:

3328 Danmarks runeindskrifter

Projektbeskrivelse: Fortsat arbejde med revision og genudgivelse af "Danmarks Runeindskrifter". Foredraget "Chronology and Typology of The Danish Runic Inscriptions" fra The Fifth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions i august 2000 er videre bearbejdet og afsluttet efter sproglig revision. Opdatering med henblik på den samnordiske database er fortsat.

3329 Runes and Runic Inscriptions

Projektbeskrivelse: The Fifth International Symposium on Runes and Runic Inscriptions blev afholdt 16/8-20/8 2000. Redaktionsarbejdet i forbindelse med udgivelsen af Proceedings er fortsat.

3335 Runeindskrifterne fra Lund

Projektbeskrivelse: Jvf. forskningsberetning 2000. Årets feltrunologmøde blev afholdt i Lund 16-22 april.

U. nr.: To fingerringe med runer

Projektbeskrivelse: Sammenstilling af runerne på "Absalons ring" og et brudstykke af en ravring fra Slesvig. Tidsfæstelse og typologi.

Birgitte Bøggild Johannsen:

I relation til 3322 *Ars moriendi more regio*. Fyrstelig begravelseskultur og fromhedsliv i senmiddelalderen, belyst med udgangspunkt i det kongelige gravkompleks i Odense Gråbrødre kirke. Forberedelse til foredrag (jfr. b,1)

Hugo Johannsen:

I relation til 3336 *Frederiksborg Slotskirke (1608-17) og de evangelisk-lutherske slotskapeller*. Studierejse til Tyskland (Winsen, Gifhorn, Halle og Mansfeld). Forberedelse til foredrag.

Bedømmelsesaktiviteter m.m.

Marie Stoklund:

Vejledning af ph.d.-projekt ved Aarhus Universitet (Gunhild Øeby Nielsen: Runesten - magt og mentalitet, kontinuitet og brud i tiden for tros- og kulturskiftet ca. 900-1200 belyst ud fra runesten og deres fundforhold).

Birgitte Bøggild Johannsen:

Censor i kunsthistorie ved universiteterne i Århus og København
Medlem af repræsentantskabet for Kunst og kristendom

Medlem af Redaktionen for Transfiguration. Nordisk Tidsskrift for Kunst og kristendom
Medlem af bestyrelsen for Selskabet for Københavns Historie
Leder af forskningsudvalg ved Middelalder- og renæssanceenheden.

Hugo Johannsen:

Censor i middelalderarkæologi. Afdeling for middelalderarkæologi. Aarhus Universitet.
Medlem af udvalg til bedømmelse af ansøgere til lektorat i kunsthistorie ved Århus Universitet

Ebbe Nyborg:

Censor i middelalderarkæologi. Afdeling for middelalderarkæologi. Aarhus Universitet.

Mogens Vedsø:

Censor i middelalderarkæologi. Afdeling for middelalderarkæologi. Århus Universitet.
Bygningsarkæologiske Studier. Redaktør.

Poul Grinder-Hansen:

Censor i historie ved universiteterne i Danmark.
Bestyrelsesmedlem i Middelaldercentret, Nykøbing Falster.

Per Kristian Madsen:

Censor i middelalder-arkæologi ved Aarhus Universitet
Vejleder for ph.d. studerende ved Nationalmuseet.
Vejleder for kandidatstipendiat ved NM.
Eksternt medlem af bedømmelsesudvalg for doktorafhandling ved Lunds Universitet.
Medlem af Nationalmuseets interne Forskningsudvalg.

Michael Andersen:

Censor i middelalder-arkæologi ved Aarhus Universitet

Nils Engberg:

President for Castella Maris Baltici
Medlem i Repræsentantskabet for Ole Rømer Museet
Medlem af bestyrelserne for:
 Byarkæologisk Forum
 Landsbypuljen
 Borgforskerforum
Valgt som medlem af styregrupperne for:
 De arkæologiske undersøgelser på Vordingborg Slot,
 De arkæologiske undersøgelser på Hjelm,

Vivian Etting:

Koordinator og projektansvarlig i forbindelse med databaseprojektet for Middelalderens borge og voldsteder
Medlem af forskerevalueringsgruppe

Projekter afsluttet i år 2001

- 3316 Bevaringsværdige gravminder på Vestre Kirkegård i København
- 3338 Rovfugle eller duer - Fugleformede fibler fra den tidlige middelalder
- 3345 Castella Maris Baltici V.

Projekter der stadig løber i år 2001

- 3322 Aggersborg-udgravningerne 1945-1952
- 3327 100 års billedskæreri
- 3330 De gyldne altre
- 3331 Arkitektur og arkitekturtegninger. Arkitekten Nicolas Henri Jardin
- 3333 Krigerudrustning og standssymboler i tiden ca. 800-1200 e.Kr. - våben og rideudstyrets betydning i praksis og som led i rang- og magtsymbolikken i det danske samfund i vikingetiden og den tidlige middelalder.
- 3336 Frederiksborg Slotskirke (1608-17) og de evangelisk –lutherske slotskapeller.
- 3339 Anglo-Danish contact in the Viking Age - the material evidence
Sammenlignende studier af engelske og danske fund, der vidner om contact mellem England og Danmark i perioden ca. 900-1100.
- 3341 Gurre slot - et kongeligt borganlæg fra middelalderen
- 3343 Gård, kirke og voldsted i middelalderen
- 3351 Middelalderens borge og voldsteder - et databaseprojekt
- 3352 Ødekirkerne i det åbne land – status og fremtid

Projekter der er igangsat i år 2001

- 3353 De færøske runeindskrifter

SILA Nationalmuseets center for Grønlandsforskning

Projekter der stadig løber i 2001

- U. nr.: Kirker, kristendom og storbønder - et delprojekt under 'Inuit og Nordboer i Sydgrønland'
- U. nr.: Nordboernes handel og kommunikation
- U. nr.: Gården under Sandet.
- U. nr.: Gården under Sandet: Gårdens økonomi belyst gennem faunamaterialet.
- U. nr.: Zooarkæologisk undersøgelse af Ø-34 i Qoorlortup Itinnera
- U. nr.: Greenland Isotopes

1. Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

- Kjær, U., Gravgaard, A.-M. og Christensen, H. 2001. Storbyens virkeliggjorte længsler. Kirkerne i København og på Frederiksberg 1860-1940. Udgivet af Foreningen til gamle Bygningers Bevaring 2001.

Pedersen, E. de la F. og Marianne Linnée Nielsen. 2001. Skriften på Stenen. Vestre Kirkegårds Bevaringsværdige Gravminder, pp. 1-688. København.

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Andersen, M. 2001. Andreas Olufsens seglstampe fra gråbrødrenes kirkegård i Svendborg. Årbog for Svendborg & Omegns Museum 2000, pp. 36-41.

Andersen, M. 2001. Priorinden Christines seglstampe og andre fund fra Vrejlev klosterkirkes losseplads. Vendsyssel Nu & Da 2001, pp. 22-27.

Arneborg, J. 2001. Kirke, Kristendom og Storbønder I Grønland. Forthcoming *Mindre Skrifter* Syddansk Universitet, Centre for Medieval Studies.

Arneborg, J. 2001. Bidrag til Den Danske Encyclopædi. Gyldendal og Politiken.

Engberg, N. 2001. Højt at ligge, dybt der skæres – Om middelalderens borgruiner og ødekirker i dyrkningslandskabet. Før landskabets erindring slukkes – Status og fremtid for dansk arkæologi, 2001, pp. 91-98.

Engberg, N. 2001. Middle Ages and Recent Times, the open countryside. Arkæologiske udgravninger i Danmark 2000. 2001, pp. 114-18.

Kjær, U. 2001. Nationalmuseets konsulenter. Nyhedsbrev, Haderslev stift, marts 2001, 3-4 [gentaget med mindre ændringer i Viborg Stiftsavis samt på Kirkeministeriets webside]

Kjær, U. 2001. Selskabet for Kirkelig Kunst 1927-2002. Selskabet for Kirkelig Kunst, brochure udgivet af sm. 2001

Madsen, P.Kr. 2001. Nu brænder arkivet – om byarkæologiens betrængte tilstand. Før landskabets erindring slukkes – Status og fremtid for dansk arkæologi, 2001, pp. 99-103.

Pedersen, A. 2001. Danefæbegrebet inden for Middelalder og Renæssance – permanent eller foranderlig størrelse? In Henriksen, M.B. (ed.). Detektorfund - hvad skal vi med dem. Dokumentation og registrering af bopladser med detektorfund fra jernalder og middelalder. Rapport fra et bebyggelseshistorisk seminar på Hollufgård den 26. oktober 1998. Skrifter fra Odense Bys Museer vol. 5, pp. 113-122. Odense.

Pedersen, E.de la F. 2001. Et mesterværk fra den sjællandske barok. Lorentz Jørgensens altertavle i Skt. Olai kirke i Helsingør, pp. 145-154. Håndværk i 2000 år. Det Kongelige Danske Kunstakademi. Konservatorskolen. København.

Stoklund, M. og Nielsen, M.L. und Düwel, K. 2001. Neue Runenfunde aus Schleswig und Starigard/Oldenburg. Mit archäologischen Beiträgen von Gabriel, I. & Vogel, V. Von Thorsberg nach Schleswig. Sprache und Schriftlichkeit eines Grenzgebietes im Wandel eines Jahrtausends. Internationales Kolloquium im Wikinger Museum Haithabu vom 29. September - 3. Oktober 1994.

Hrsg. Düwel, K. & Marold, E. & Zimmermann, Ch. (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, Band 25) pp. 201-280. Berlin - New York, Walter de Gruyter.

Wolsgård, L. og Agger, J.S. 2001. Den størst mulige fleksibilitet. Dansk atomvåbenpolitik 1956-60. *Historisk Tidsskrift*, 101, 1, 2001, pp. 76-110

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Andersen, M. 2001. Slawen in Roskilde. Harck, O. und Lübke, Chr. (eds.). Zwischen Reric und Bornhöved. Die Beziehungen zwischen den Dänen und ihren slawischen Nachbarn vom 9. bis ins 13. Jahrhundert, pp. 131-143. Stuttgart.

Engberg, N. 2001. The nobleman's estate in Denmark in the period 300-1500 AD. *Castella Maris Baltici V*, 2001, pp. 31-42.

Etting, V. 2001. The royal castles of Denmark as centers of regional administration, tax collection and mobilization in the late Middle Ages. *Castella Maris V*, 2001, pp. 43-50

Madsen, P. Kr. 2001. Referenzfundorte Visby, Lund, Viborg, Århus, Ribe u. Svendborg. Lüdtkke, H. und Schietzel, K. (udg.): *Handbuch zur mittelalterlichen Keramik in Nordeuropa*, Schriften des Archäologischen Landesmuseums, Bd. 6, 2, 2001, pp. 706ff., 710-721.

Madsen, P. Kr. und Stilke, H. 2001. Bleiglierte Irdenware. Lüdtkke, H. und Schietzel, K. (udg.): *Handbuch zur mittelalterlichen Keramik in Nordeuropa*, Schriften des Archäologischen Landesmuseums, Bd. 6, 1, 2001, pp. 539-612.

Pedersen, A. 2001. A Striding Man from Tissø – a rare imitation of Charlemagne's Dorestad Coinage. *Nordisk numismatisk årsskrift 1994-96*, pp. 22-40.

Pedersen, A. 2001. Kummet. *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde (HOOPS)* Bd. 17, pp. 483-486.

Stoklund, M. 2001. Kragehul. §6 Runologisches. *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 17, pp. 279-281. Berlin, New York.

Stoklund, M. 2001. Lindholmen. §2. Archäologische-Runologisches. *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde* 18, pp. 463-464. Berlin, New York.

Stoklund, M. 2001. Loftsgård. §2. Runologisches. *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*², 18, pp. 570-571. Berlin, New York.

Stoklund, M. 2001. Lund. §2. Archäologisch-Runologisches. *Reallexikon der Germanischen Altertumskunde*² 19, pp. 39-41. Berlin New York.

Stoklund, M. 2001. Arbejdet ved Runologisk Laboratorium, København. *Nytt om runer*, 15, 2000 (2001), pp. 4-9.

Stoklund, M. & Düwel, K. 2001. Die Runeninschriften aus Schleswiger Grabungen. Ausgrabungen in Schleswig. Berichte und Studien 15. Red. Vogel, V., pp. 141-180. Neumünster, Wachholtz Verlag.

1.4. Artikler i egne serier

Andersen, M. 2001. Beseglet. Middelalderens Seglstamper. Nationalmuseets Arbejdsmark 2001, pp. 170-185.

Etting, V. 2001. De tabte kronjuveler - Rigsregalier og kongelige klenodier fra Danmarks middelalder. Nationalmuseets Arbejdsmark, 2001, pp. 106-123

Etting, V. 2001. Valdemar Atterdags borg i Gurre - nye udgravninger afdækker store bygninger på forborgen. NYT fra Nationalmuseet, 2001, 93, pp. 30-31.

Pedersen, A. 2001. Danefæ 2000 – Middelalder og Renæssance. Arkæologiske Udgravninger i Danmark 2000, pp. 279-288. København.

Stoklund, M. 2001. Runer 2000. Arkæologiske udgravninger i Danmark 2000. Archaeological excavations in Denmark 2000. Red. Rigsantikvarens Arkæologiske Sekretariat. Det arkæologiske Nævn, 2001, pp. 307-308.

1.5. Anmeldelse i faglige tidsskrifter

Nyborg, E. 2001. Anmeldelse af Herman Bengtson: Den höviska kulturen i Norden. En konsthistorisk undersökning, Stockholm 1999. Historisk Tidsskrift bd. 101, 2001, pp. 608-9.

Nyborg, E. 2001. Anmeldelse af Martin Blindheim: Painted Wooden Sculpture in Norway c. 1100-1250, Oslo, Stockholm, Oxford, Boston 1998. Aarbok for Foreningen til Norske Fortids Mindesmærkers Bevaring 2001, pp. 161-168.

1.6. Videnskabeligt redaktionsarbejde

Eliassen, K. & Johannsen, B.B. & Johannsen, H. & Vedsø, M. (eds.) 2001. Forsvundne middelalderkirker. Danmarks Kirker. Odense amt, 18-19, Herning.

Johannsen, H. & Møller D.F. & Olesen, A. & Vedsø, M. (eds.) 2001. Genstande i museer. Tilføjelser og rettelser. Sagregistre. Navnregistre. Danmarks Kirker. Holbæk amt, 33-35, Herning.

Nyborg, E. & Poulsen, N.J. (eds.) 2001. Nørlem, Nørre Nisum, Tørring, Heldum. Danmarks Kirker. Ringkøbing amt, 8, Herning.

2. Konferencebidrag

Pedersen, A. 2001. Settlements and Single finds from Viking Age Denmark. In Giuzelev, V. et al. (eds.). The Vikings - Navigators, Discoverers, Creators. Papers from an International Conference held at "St. Kliment Ohridski" University of Sofia (May 15th – 17th 2000), pp. 221-235. Sofia.

Stoklund, M. 2001. Die Inschriften von Ribe, Hedeby und Schleswig und die Bedeutung der Schwedenherrschaft. Von Thorsberg nach Schleswig. Sprache und Schriftlichkeit eines Grenzgebietes im Wandel eines Jahrtausends. Internationales Kolloquium im Wikinger Museum Haithabu vom 29. September - 3. Oktober 1994. Hrsg. Düwel, K. & Marold, E. & Zimmermann, Ch. (Ergänzungsbände zum Reallexikon der Germanischen Altertumskunde, Band 25) pp. 111-126. Berlin - New York, Walter de Gruyter.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Andersen, M. 2001. Truso, Vender & Wolin. Den Store Danske Encyklopædi bd. 19 & 20, 2001.

Etting, V. 2001. I byen var en smed. SKALK nr. 2, 2001, pp. 26-32.

Etting, V. 2001. Valdemar Atterdag. Den Store Danske Encyklopædi bd. 19, 2001.

Grinder Hansen, P. 2001, Neger. SKALK nr. 4, 2001, pp. 10-12.

Johannsen, B.B. og Johannsen, H. (med et bidrag af Olesen, O.) 2001. Sct. Knuds Kirke. Otte kapitler af Odense Domkirkes historie, Odense 2001 (176 s.).

Kruse, A. 2001. Roskilde Domkirke, vejledning for besøgende, Udgivet af Roskilde Domkirkes Salgsfond.

Kruse, A. 2001. Vor Frue Kirke. Roskilde Domsogns kirkeblad nr. 3, 2001.

Kruse, A. 2001. Hyrdernes tilbedelse. Roskilde Domsogns kirkeblad nr. 4, 2001.

Kruse, A. 2001. Roskilde domkirke som jordbesidder. Jul i Roskilde 2001.

Kjær, U. Thisted k., Thorsager k., Tikøb k., Tilst k., Tingsted k., Tirsted k., Toreby k., Torum k., Tranebjerg k., Trans k., Trinitatis k., Træskomaleren, Tuse k., Tved k., Tveje-Merløse k., tværskib, Tybjerg k., Tyvelse k., Tømmerby k., Tønder Krist k., Tågerup k., Tårnborg k., Tårnby k., Uby k., Udbyneder k., Ulkebøl k., Ulm (by og domkirke), Undløse k., Unionsmesteren, Uvelse k., Valby k., Vallensved k., Valløby k., Varnæs k., Vartov k., Vejby k., Vejerslev k., Vejerslev k., Vejlbj k., Venge k., Vester Broby k., Viborg Domkirke, Viborg Søndre Sogns k., Vigersted k., Vilslev k., Vinderslev k., Virring k., Viskinge k., Volsted k., Vordingborg Vor Frue k., Vor Frelers k., Vrangstrup k., Vrå k., Vä k., Værløse k., våbenhus, Helgo Zettervall, Ørridslev k., Ørslev k., Ørsted k., Øsby k., Østerlars k., Øster Starup k., Østofte k., Aabenraa S. Nikolai k., Ågerup k., Aa k., Ålborg Budolfi k., Ålborg Helligåndskloster, Ålborg Vor Frue k., Ål k., Ålum k., Århus Ellevang k., Århus Gellerup k., Århus Vor Frue k., Århus domkirke, Åsted k., Åstrup k. Den store danske Encyklopædi, red. Jørn Lund m.fl., bd. 19 & 20, 2001.

Pedersen, A. 2001. Terslevfundet; Tissøfundene (sign.); Visby-gravene (sign.). Den Store Danske Encyklopædi bd. 19 & 20, 2001.

Poulsen, N.J. 2001. Om Præstegårdshaver og deres bevaring. Århus Stift, 2001, pp. 110-18.

Sieben, M.W-S. 2001. Tielcke, Joachim. Timbales. Tourte, Francois. Triangel. Tromme (sign.). Trommesæt. Trommestik. Tsuzumi. Ukulele. Vaskebræt. Vibrafon. Vihuela. Whiskers. Xylofon (sign.). Yamaha. Yue kin. Zumare. Zurna. Æolsharpe. Den Store Danske Encyklopædi bd. 19 og 20, 2001.

Stoklund, M. 2001. Tillitsestenen. Tirstedstenen. Tryggevældestenen. Tunestenen. Turingestenen. Tårnborgstenen. Vedelspangstenene. Vordingborgstenen. Århustenene. Den Store Danske Encyklopædi bd. 19 og 20, 2001.

Nyere Tids kulturhistorie og etnologi

Nyere Tids Samling

Nyere Tids Samling omfatter perioden ca. 1660 til nutiden. Samlingen rummer landets største samlinger fra perioden og omfattende centrale arkiver. Samlingen er landets hovedmuseum på en række områder. Det drejer sig først og fremmest om de nationale genstandssamlinger, de landsdækkende arkiver samt et koordinerende arbejde på landsplan. Forskningen inden for Nyere Tid knytter sig til fagdisciplinerne: europæisk etnologi, historie og kunsthistorie. Forskningen omfatter såvel grundforskning, strategisk- og anvendt forskning samt reflekteret dataindsamling. Nationalmuseets etnologiske undersøgelser (NEU) vil som hidtil spille en vigtig rolle for indsamling af data gennem udsendte spørgelister om udvalgte emner.

Nyere Tids Samling fokuserer i sin forsknings- og indsamlingspolitik især på de 6 kerneområder: bygningskultur, herunder design og interiørkunst, boligkultur og familieliv, dragt- og kropskultur, produktions- og arbejdsliv, fritidsliv samt offentligt liv, med henblik på at dokumentere, udforske og formidle varierende og kontrasterende kultur- og livsformer ud fra et komparativt perspektiv. Der skal dog gøres opmærksom på, at området dragt- og kropskultur har stået ubemanded siden 1998.

Enheden har omfattende arkivfonde hvoraf et af arkiverne: Nationalmuseets etnologiske undersøgelser (NEU), er aktivt med hensyn til indsamling af erindringer etc. gennem spørgelister. Forskerne indgår i en række forskellige netværk struktureret omkring ad hoc projekter, koordineret gennem museernes samarbejdspuljer og/eller gennem det nordiske/europæiske netværkssamarbejde.

Forskningsaktiviteter

I 2001 har enhedens forskningsmedarbejdere været fuldtidsbeskæftiget med opbygningen af den kulturhistoriske oversigtsudstilling: *Danmarkshistorier 1660-2000*, der åbnede 30. november. Til udstillingsarbejdet vedr. den nyeste tid har der været tilknyttet et par mindre forskningsaktiviteter. 1) en dokumentation af fredsgruppen Krig og Fred i forbindelse med erhvervelsen af et stort genstandsmateriale til udstillingsafsnittet om fredsbevægelsen. 2) Til det sidste afsnit om nutidens danskere er 11 personer af forskellig herkomst og fra forskellige miljøer blevet udvalgt og interviewet.

En forskningsmedarbejder har været frikøbt til fortsættelse af sit delprojekt under projektet Dansk Boligkultur i det 20. århundrede.

For de kommende år er det enhedens ønske, at der udarbejdes forskningsforløb for de enkelte forskningsmedarbejdere.

Bedømmelsesvirksomhed, censorvirksomhed m.v.

Annette Vasström

Har formandsskabet for censorkorpset i almen og europæisk etnologi ved Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet.

Vibeke Andersson Møller

Er censor ved Institut for Kunsthistorie ved universiteterne i København og Århus.

Lykke Pedersen

Er blevet censor på museologiuddannelsen ved Århus Universitet.

Har desuden været vejleder for to specialestuderende på Institut for Arkæologi og Etnologi, Københavns Universitet.

Projekter der er afsluttet i 2001

U. nr.: Den faste industrikulturarv

Projekter der stadig løber i år 2001

U. nr.: Dansk Boligkultur i det 20. Århundrede

U. nr.: Ordrupbanen

U. nr.: Ålholm-samlingen

1. Videnskabelige publikationer

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Andersson Møller, V. Thomsen, Schlegel og dyrene. *Architectura* 23, 7-43

Andersson Møller, V. Fragmenter fra storkøbmand Peter v.Hemert. *Personalhistorisk Tidsskrift* 2001:1, 1-13

1.5. Anmeldelse i faglige tidsskrifter

Andersson Møller, V. Bodil Busk Laursen og Steen Nottelmann (red): *Dansk porcelæn 1775-2000. Design i 225 år. Folk og Kultur Årbog for Dansk Etnologi og folkemindevidenskab*, 2001, 120-121

Andersson Møller, V. Leif Bering Mikkelsen: *Aluminia Fajance 1862-1969. Folk og Kultur Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab*, 2001, 121-122.

K.,Christensen, L. Eske K. Mathiesen: *En arbejdsdag i tørvemosen*, 2000. *Folk og Kultur Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab*, 2001, 158-159.

Pedersen, L. Jørgen Jensen: *Rav. Nordens guld*, 2000. Mariann Ploug (red): *Rav*, 2000. *Folk og Kultur, Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab*, 2001, 165-166.

Pedersen, L. Reidar Bakken: *Snikkaren Aslak Olsen Lie*, 2000. *Folk og Kultur, Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidenskab*, 2001, 166-167.

Vasström, A. Tine Damsholt & Frederik Nilsson (red): Tas fan i båten. 2000. Folk og Kultur, Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidevidenskab, 2001, 170-173.

Vorre, B. Peter Meilstrup: Danmarksting 1945-2000, 2000. Folk og Kultur Årbog for Dansk Etnologi og Folkemindevidevidenskab, 2001, 109-111.

3. Generel formidling, herunder populærvidevidenskab

Skodborg, L., I år 2000 blev Ordrupbanens sidste sæson skudt af. Danske Museer (maj), 35-38, 2001.

Forskningsaktiviteter på Frilandsmuseet

Præsentation af forskningsområdet og basisaktiviteter

Frilandsmuseet er et bygnings- og landskabsmuseum. Samlingerne rummer overvejende bygninger, interiørgenstande samt redskaber knyttet til landbrugs- og skovdrift og de forskellige bygningshåndværk. Dertil kommer de genskabte landskaber i sig selv, broer, veje m.m. Som en del af Frilandsmuseet indgår det fredede fabriksanlæg i Brede samt en formidling af Mølleådalens kulturlandskab. Frilandsmuseet er Danmarks centrale bygningsmuseum for landbygningskulturen og har hovedvægt fra Renaissanceen til ca. 1900. Museet arbejder i disse år på en kronologisk udvidelse til at omfatte det 20. århundrede til ca. 1950. Udover samlingerne har Frilandsmuseet væsentlige arkiver knyttet til samlingens bygninger, genstande og landskaber.

I 2001 fejrede Frilandsmuseet 100-års dagen for placeringen i Sorgenfri. I den forbindelse deltog samtlige medarbejdere i en stort anlagt pressesatsning, herunder formidling af projekter og museets planer.

Frilandsmuseets forskning tager overvejende udgangspunkt i dels museets bygninger og landskabstyper, dels i en række nationale og internationale netværk, puljer og samarbejdsgrupper, som museets videnskabelige personale deltager i. Det er Frilandsmuseets formål at forske i og formidle den ældre danske bondekultur, dagligt liv og bondesamfundets organisering inklusive de til bondesamfundet relaterede sociale grupper, bygningskultur og kulturlandskab samt den ældre danske industrikultur i tilknytning til Brede Værk og Mølleådal. Frilandsmuseet relaterer sig således i sin forskning også umiddelbart til Nyere Tids Samling og Samlingen for Middelalder og Renaissance.

Frilandsmuseets forskning knytter sig primært til disciplinerne Historie, Europæisk Etnologi, arkitekturhistorie og bygningsbevaring. I forbindelse med den såkaldte repræsentationsdebat i de fleste humanistiske discipliner i disse år ligger Frilandsmuseet med sin levende museumsform og sit totalkoncept uhyre centralt. Det er således et kendetegn for forskningen på museet, at den, både i sine temaer, metoder og inspireret af den internationale videnskabelige debat, søger at forene traditionelle og nye kulturhistoriske tilgange.

Efter mange år med meget lav akademisk bemanding har Frilandsmuseet fra 2000 haft en medarbejder under den videnskabelige stillingsstruktur (forsker), samt to museumsinspektører knyttet til samlingen og en enhedsleder. Der udspringer endvidere forskningsrelateret formidling gennem arbejdet med samlingerne og i kontraktperioden 2000-03 indgår etablering af hovedgården fra Fjellerup og Brugsen fra Stadager til åbning for publikum. Ligeledes arbejdes med Bredeområdet, herunder parken. For disse projekter, se Nationalmuseets Samlingsrapport og Nationalmuseets Arbejdsplan 2000-03.

Det er Frilandsmuseets ønske at kunne vinde større frihed til friere netværks- og individuelle projekter med udgangspunkt i overordnede temaer. Samme frihed ønskes i retning af at kunne styrke Frilandsmuseets forskningsprofil, både hvad angår publicering, deltagelse i netværk og samarbejde med andre institutioner. De nedenfor under c) og d) nævnte aktiviteter udspringer af dette ønske, ligeså projekt 3720.

Projektaktiviteter under 4 uger

Mikkel Venborg Pedersen

Deltager som eksternt medlem i den under Lunds Universitet Historisk Institut af lektor Kerstin Sundberg ledede forskergruppe om baltiske godsmiljøer: Skånskt Gods.
Deltager i planlægning af den 29. Nordiske Etnolog- og Folkloristkongres 2003.

Bedømmelsesvirksomhed m.m.

Inger Tolstrup

Medlem af komiteen for Dansk Jagt- og Skovbrugsmuseum.
Medlem af komiteen for Dansk Landbrugsmuseum.

Mikkel Venborg Pedersen

Vejleder for specialer for cand.mag. graden, Københavns Institut for Arkæologi & Etnologi (emner: Andelstiden, Kulturlandskab og Fattige Omvandrende på Landet).
Gæstelærer på grunduddannelsen og overbygningsuddannelsen, Københavns Universitets Institut for Arkæologi & Etnologi.
Vejleder for praktikanter i Museums- og Arkivkundskab på Københavns Universitets Institut for Historie.
Medvejleder for speciale for cand.mag.-graden på Københavns Universitets Institut for Historie (emne: Hegn og Gærder).

Projekter der løber i 2001

U.nr.: Nationalmuseets Kulturlandskabsforskning

Projekter igangsat 2001

3720 Ejdersted. En kulturhistorisk studie af landskab, mennesker og kultur i marsklandet med udgangspunkt i Frilandsmuseets gård fra Ejdersted.

1. Videnskabelige publikationer

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Venborg Pedersen, M. 2001. At Synes og at Være – Aspekter af adelig kultur i Augustenborg. *Laboratorium för Folk och Kultur* (1), 3-8.

Venborg Pedersen, M. 2001. Cultural Landscapes. Spatial Aspects of Power and Authority in the Duchy of Augustenborg. *Ethnologia Europaea. Journal of Nordic Ethnology* 31 (1), 5-20.

1.5. Anmeldelse i faglige tidsskrifter

Vensild, H. 2001. Anmeldelse af: Det Svenska Jordbruks Historie bd. 1 og 2. Fortid og Nutid. Tidsskrift for kulturhistorie og lokalhistorie (1), 80-84.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Jensen, N.E. 2001. Frilandsmuseets bygninger. NYT 91, 12-15.

Jensen, N.E. 2001. Byggeskik på landet. In Venborg Pedersen, M.: Landskab – Bygning – Menneske. Guide. Frilandsmuseet, 60-64.

Tolstrup, I. 2001. Nationalmuseets Kommandørgård på Rømø. 24 s., ill.

Tolstrup, I. 2001. Frilandsmuseet – før, nu og i fremtiden. NYT 91, 4-11.

Venborg Pedersen, M. 2001. Frilandsmuseets landskaber og haver. NYT 91, 18-21.

Venborg Pedersen, M. 2001. Landskab – Bygning – Menneske. Guide. Frilandsmuseet. 72 s. ill.

Venborg Pedersen, M. 2001. Videoproduktion sammen med Lyngby-Taarbæk Handelsstandsforening og Turistkontor. Titel: 12 minutter fra Rådhuspladsen.

Venborg Pedersen, M. 2001. Indslag i Radio Mølleå om Frilandsmuseets landskaber og haver (45 min). samt om hovedgården fra Fjellerup og dens anlæg (45 min).

Vensild, H. 2001. Den levende kulturarv – landbrug og husdyr. NYT 91, 21-25.

Vensild, H. 2001. Landbrug og husdyr. In Venborg Pedersen, M.: Landskab – Bygning – Menneske. Guide. Frilandsmuseet, 68-69.

Vensild, H. 2001. 1701-kården. Et 300 årigt våbenjubilæum. Våbenhistorisk Tidsskrift 34 (8), 290-293.

Vensild, H. 2001. Kaptajn Lassens Sabel. Våbenhistorisk Tidsskrift 35 (5), 175-180.

Vensild, H. 2001. Kongens Æressabel til J. O. Donner. Våbenhistorisk Tidsskrift 35 (5), 197-203.

Forskningsaktiviteter på Museet for Danmarks Frihedskamp og Frøslevlejrens museum

Forskningsaktiviteterne på *Museet for Danmarks Frihedskamp* har været koncentreret om forskning af perioden under den nazistiske besættelse af Danmark, herunder at dokumentere modstandskampen og alle forhold med forbindelse til besættelsen 1940-1945.

Projekter afsluttet i 2001

3767 Partiet Dansk Samlings ideologiske og politiske udvikling 1936-1947 anskuet i et sammenlignende europæisk perspektiv

U.nr.: British Air Raids in Denmark during the Second World War.

Projekter igangsat i 2001

U.nr.: Dansk-tyske kilder til belysning af forholdene i Syd- og Nordslesvig 1933-1945.

U.nr.: Horserød-lejren 1940-1945. Opbygning af en permanent udstilling i tilknytning til Horserøddlejren.

1. Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Lundbak, H. 2001: Staten stærk og folket frit. Dansk Samling mellem fascisme og modstandskamp 1936-47, 1-728. København.

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Henrik Skov Kristensen 2001. Vom Fröslee-Lager zum Faarhuslager. In Bohn Robert, Danker Uwe & Kühl Jørgen (Hg). Zwischen Hoffnung, Anpassung und Bedrängnis. Minderheiten im deutsch-dänischen Grenzraum in der NS-Zeit, 147-161. Bielefeld 2001.

Henrik Skov Kristensen 2001. Das Schicksal der dänischen Grenzgendarmen in deutschen Konzentrationslagern 1944-45. Grenzfriedenshefte Heft 1, März, 35-49.

Henrik Skov Kristensen 2001. Frøslevlejren – fangelejr, museum, mindesmærke, efterskole og Foreningen af danske Eksportvognmænd. Sønderjyske Almanak 2002, 106-116. (publiceret forelæsning, som Henrik Skov Kristensen gav på tema-dag om historieformidling på Odense Universitet, november 2000)

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Henrik Skov Kristensen 2001. Etablering af national mindepark i Frøslevlejren. Sønderjyske Månedsskrift 2/3, s. 60-61.

Klassisk arkæologi og ægyptologi

Forskningsområdet klassisk arkæologi og ægyptologi varetages af Antiksamlingen og museumschefen for Udenlandske Afdeling.

Forskningsaktiviteter i Antiksamlingen

Antiksamlingens forskningsområde omfatter de materielle levn fra Middelhavslandenes oldtidskulturer, repræsenteret ved fagene klassisk arkæologi og ægyptologi, fra de ældste tider frem til ca. 700 e.Kr.

Antiksamlingen opfatter enhedens basis- og projektrelaterede forskning som to sider af samme sag. I begge tilfælde er det overordnede sigte at tilvejebringe ny viden om - og forståelse for - de pågældende kulturer som led i Nationalmuseets lovbundne forpligtelse til ”at belyse Danmarks kultur og verdens kulturer og deres indbyrdes afhængighed”.

Samlingens egne genstande udgør basisforskningens selvfølgelige udgangspunkt – et stort og udtømmeligt arbejdsfelt. Samlingens rødder rækker tilbage til Det kongelige Kunstskammer, der blev oprettet af Frederik III ca. 1650. Genstanden herfra indgik i begyndelsen af 1800-tallet i Kunstmuseet i Dronningens Tværgade. De blev i midten af 1800-tallet forenet med Christian VIII's antikcabinet, der efter kongens død kom i offentlig eje. Samlingen er senere forøget med et stort materiale fra danske udgravninger på Rhodos og i Syrien, fra svenske udgravninger på Cypern og engelske udgravninger i Ægypten.

Forskning indgår desuden i mange forskellige sammenhænge i enhedens daglige arbejde: tilrettelæggelse af udstillinger, besvarelse af forespørgsler fra ind- og udland, udlån af genstande til internationale udstillinger, undersøgelser i forbindelse med nyerehvervelser og udarbejdelse af indlæg til danske og internationale kongresser mm.

Forskning med udgangspunkt i samlingens genstande

I kraft af Antiksamlingens historie og genstandsmæssige sammensætning arbejder enheden til stadighed med samlingens museumshistoriske og museologiske aspekter.

I anledning af samlingens 150 års jubilæum forestod Bodil Bundgaard Rasmussen, Anne Haslund Hansen, John Lund og Hanne Thomassen en foredragsrække i efteråret 2001, der præsenterede ny viden om udvalgte genstande i samlingen – heraf flere upublicerede fund. Foredragene publiceres på dansk og engelsk i 2002 og afspejler dels et museumshistorisk perspektiv, dels et løbende Ph.D. projekt om keramik fra den græske by Korinth.

Forskning relateret til specielle genstande

Dele af Antiksamlingens genstandsmateriale er upubliceret. Det er derfor et væsentligt element i enhedens løbende forskning at bearbejde udvalgte genstande og genstandsgrupper med henblik på publicering i artikler, monografier og kataloger.

I 2001 har Antiksamlingens medarbejdere udarbejdet tekster til et videnskabeligt katalog over cypriotiske oldsager i København: Vassos Karageorghis, Bodil Bundgaard Rasmussen, Lone Wriedt Sørensen, John Lund, Helle Horsnæs og Anne Marie Nielsen: *Ancient Cypriote Art in Copenhagen*. Nicosia 2001. Enheden har desuden hjulpet professor Paul Åström, Göteborg, der er i gang med at udgive et corpus over alle cypriotiske antikker i Danmark.

I år 2001 er følgende genstandsgrupper blevet bearbejdet

En ægyptisk stele fra Første Mellemtid blev publiceret af Anne Haslund Hansen i en artikel i Nationalmuseets Arbejdsmark: "Generalens monument. En ægyptisk stele i Antiksamlingen".

Christian VIII's vasesamling. Bodil Bundgaard Rasmussen fortsatte bearbejdelsen af Christian VIII's vasesamling med henblik på en nypublicering af samlingen og en udredning af erhvervelshistorien.

I tilknytning til det igangværende projekt "Arkæologi og historie: keramik fra det østlige Middelhavsområde i hellenistisk og romersk tid" har John Lund i Bodrum, Tyrkiet afsluttet studiet af keramisk materiale fundet i en brønd udgravet af danske arkæologer i 1960'erne.

I samarbejde med Antiksamlingen arbejder lektor ved Københavns Universitet Helle Salskov Roberts på et videnskabeligt katalog over etruskiske bronzer.

Museumsinspektør Helle Horsnæs, Den kongelige Mønt- og Medaljesamling, har i *Analecta Romana* publiceret et bronzekar i Antiksamlingen. Det er fundet i Pontecagnano og kan tilskrives Villanovakulturen.

Medarbejdernes deltagelse i konferencer mv.

Bodil Bundgaard Rasmussen og Anne Haslund Hansen deltog fra den 5.-9.9. i det internationale seminar "The role of the artist in the rediscovery of antiquity" inden for rammerne af SHF's netværk "Antikken Genopdaget".

Bodil Bundgaard Rasmussen deltog fra den 12.-20.6. i et internationalt symposium, "Cleopatra reassessed", i British Museum, London.

John Lund deltog i det 7. årsmøde af European Association of Archaeologists ved Esslingen am Neckar i Tyskland, fra den 19.-23. September 2001 med foredraget: "The 3rd c. AD crisis in the Levant: A view from Cyprus".

Bodil Bundgaard Rasmussen deltog fra den 24.-29.9. i et internationalt symposium i Kiel: "Griechische Keramik im kulturellen Kontext".

John Lund deltog efter invitation fra den 14.-16.12 i et workshop ved Catholic University, Leuven, om "The definition of suburbia and the reliability of surface material".

Bedømmelsesarbejde, censorvirksomhed m.m.

Bodil Bundgaard Rasmussen:

Medlem af et "Wissenschaftliches Beirat", der rådgav tilrettelæggerne af et ny museum i Xanten i Nordtyskland.

John Lund:

Deltog i et eksternt udvalg på tre personer, der evaluerede det belgiske Forskningsrådsnetværk "IUAP 4/12: Interdisciplinary research regarding settlement development, palaeoecology and palaeoeconomy in the Roman West and East".

John Lund:

Deltager i tidsskriftet Journal of Mediterranean Archaeologys editorial board og af comité de lecture for tidsskriftet Syria.

Projekter afsluttet i 2001

3980 Keramik fra Mausolæet i Halikarnassos

Projekter der stadig løber i 2001

3981 Arkæologi og historie: Keramik fra det østlige Middelhavsområde i hellenistisk og romersk tid

3983 Korinthisk keramik, et case-study til belysning af keramik som arkæologisk kildemateriale

3984 ROCT, Roman Crafts and Trade

3985 Antikken genopdaget

Projekter igangsat i 2001

3975 Oldsagerne fra Fredrik V's videnskabelige ekspedition til Arabien

3980 Bearbejdning af keramisk materiale fra en brønd i området omkring Mausolæet i Halikarnassos (nutidens Bodrum).

1. Videnskabelige publikationer

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Hansen, A.H. 2001, generalens monument. En ægyptisk stele i Antiksamlingen i Nationalmuseets Arbejdsmark, 100-109.

Lund, J. 2001, "Christian Lamps": Motifs in Context, Acta Hyperborea 8, 199-214.

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Lund, J. 2001, i: Karageorghis, V., Rasmussen, B.B. et al., Ancient Cypriote Art in Copenhagen. The collections of the National Museum of Denmark and the Ny Carlsberg Glyptotek. Nicosia, 46-48 nos. 86-89; 49-52 nos. 91-93.

Lund, J. med Poblome, J. og Lafli, E. 2001, Griechenland und Zypern; Naher Osten, Türkei. Bibliografi i *Rei Cretariae Favtores Communicationes* 43, 25-27; 35-36, 50-52. Bern.

Lund, J. med Rupp, D. og Sprensen, L.W. 2001, Prastio-Agios Savvas tis Karonis Monastery (Pafos District, Cyprus): 1992-1995 Cypro-Archaic ceramics and figurines and Cypro-Classical through Roman ceramics, Report of the Department of Cyprus 2000, 197-220.

Rasmussen, B.B. 2001, i Karageorghis, V., Rasmussen, B.B. et al., Ancient Cypriote Art in Copenhagen. The collections of the National Museum of Denmark and the Ny Carlsberg Glyptotek. Nicosia, 3-5 & 93-98 nos. 178-193.

1.6. Videnskabeligt redaktionsarbejde

Lund, J. med Fleischer, J. og Nielsen, M. 2001. Late Antiquity: Art in Context, *Acta Hyperborea* 8.

2. Konferencebidrag

Lund, John 2001, The 3rd c. AD crisis in the Levant: A view from Cyprus (abstract i konferenceprogrammet, i: 7th Annual Meeting. European Association of Archaeologists. Esslingen am Neckar Germany, 19.-23. September 2001, 139.

Numismatik

Forskningsindsatsen på det numismatiske område varetages af Den kgl. Mønt- og Medaillesamling.

Forskningsaktiviteter

En udgivelse af brevvekslingen mellem Christian Jürgensen Thomsen og den russiske bankmand og numismatiker, Jakob Reichel i Sankt Petersborg har været forberedt i nogle år af Jørgen Steen Jensen efter et heldigt arkivfund på Eremitagen i Petersborg. I foråret 2002 kommer den første halvdel, dækkende perioden 1821-1837. Udgivelsen, der er forsynet med en udførlig indledning, sker i Danmarks ældste tidsskrift, "Danske Magazin" og vil omfatte c. 80 store sider, titel: "Christian Jürgensen Thomsen og Jakob Reichel i Skt. Petersborg. En numismatisk og etnografisk brevveksling 1821-1855". Brevene belyser bl.a. Thomsens meget kontante og forretningsmæssige indstilling til mange af livets forhold, det er en lærd og dannet købmand, som kender København og verden, og ved hvad han har at gøre med. Samtidig med at han var museumsopbygger på Trinitatis kirkeloft, var han også manden bag en række vigtige københavnske møntauktioner. Han sørgede for at udarbejde forsvarlige kataloger, at få dem distribueret og at få indhentet bud, i visse tilfælde skulle Thomsen bagefter distribuere op til 2/3 af auktionsmaterialet til sine bekendte rundt om i Europa. Undertiden kom der strid om det bortauktionerede materiale, men her viser Thomsen sin fabelagtige viden, der røber en ellers glemt mundtlig overleveret materialekundskab, som går tilbage til midten af 1700-tallet. Også hidtil oversete museumsprovenienser, så langt tilbage som fra 1641, - og vel at mærke på endnu bevarede museumsgenstande - sandsynliggøres af Thomsen. Også denne viden har til nu været gemt i Eremitagens arkiver. En fortsættelse af brevudgaven, dækkende perioden 1839-55, vil blive udgivet i et kommende bind.

Bedømmelsesarbejde, censorvirksomhed m.m.

Jørgen Steen Jensen:

Formand for udvalget vedr. museumsinspektør Poul Grinder-Hansens bedømmelse som seniorforsker. Bivejleder ved Houshang Khazaei's erhvervelse af graden master of philosophy ved Oslo Universitet med en afhandling om fund af kufiske mønter fra Vikingetiden i Norge. Optaget som medlem af Det kgl. Danske Videnskabernes Selskab og er blevet formand for dette Selskabs komité vedr. "Sylloge Nummorum Graecorum" samt har modtaget ridderkorset af 1. klasse af den svenske Nordstjerneorden.

Jens Christian Moesgaard:

Er blevet bedømt som seniorforsker.

Projekter afsluttet i 2001

3545 Klargørelse til publikation af ph.d.afhandlingen, The Cultural Development in North-Western Lucania c. 600-273 BC, Analecta Romana Instituti Danici Supplementum, XXVIII, Rom 2002.

Projekter der løber i 2001

3544 Møntomløbet i Normandiet ca. 800-ca.1600

Projekter igangsat i 2001

3524 Danmarks penge 1000-2000

3547 Numismatisk Forskerseminar

1. Videnskabelige publikationer***1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier***

Horsnæs, H.W. 2001. Modet værger - Kongen hædrer - Fædrelandet skiønner. Sejrsmonumenter i lille format, Siden Saxo 1/18, 16-19

Horsnæs, H.W. 2001. Charles Klienes kinesiske mønter. En dansk samlers gave til Danmark, Kinabladet 11, 10-12.

Horsnæs, H.W. 2001. Athena, Alexander og Andreas fra Næstved [Om en italiensk jernbanemedalje med Athena-fremstilling], KAF-Meddelelser, 21-24.

Jensen, J.S. 2001. Årsberetning for Den kongelige Mønt- og Medaillesamling 2000, Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 46-52.

Jensen, J.S. 2001. Danefæ 2000. Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, Arkæologiske Undersøgelser i Danmark 2000. 289-306. Det arkæologiske Nævn. København.

Moesgaard, J.C. 2000. Detektorfundne mønters videnskabelige muligheder. In Henriksen, M.B. (ed). Detektorfund - hvad skal vi med dem? 127-132. Odense Bys Museer.

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Horsnæs, H.W. 2001. Coins. In Karageorghis, V. et al.(eds.). Ancient Cypriote Art in Copenhagen. The Collections of the National Museum of Denmark and the Ny Carlsberg Glyptotek. 99-104. Nicosia.

Horsnæs, H.W. 2001. Et halssmykke fra Bornholm. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 95-98.

Horsnæs, H.W. 2001. A Villanovan "Censer" from Pontecagnano in the Danish National Museum. *Analecta Romana Instituti Danici* 27. 7-36. Rom.

Horsnæs, H.W. 2001. Miniature Pottery and the Question of Domestic Cult in Lucania. In Scheffer, C. (ed.). *Ceramics in Context. Proceedings of the Internordic Colloquium on Ancient Pottery held at Stockholm, 13-15 June 1997.* Stockholm Studies in Classical Archaeology 12. 77-88. Stockholm.

Jensen, J.S. & Westermark, U. 2001. John Kent 1928-2000. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 12.

Jensen, J.S. 2001. Halverede hulpeninge fra Hamborg og Lübeck i Danmark midt i 1300-tallet. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 70-72.

Jensen, J.S. 2001. Carl Johan Becker 3.09.1915-3.06.2001. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 104.

Jensen, J.S. 2001. Christian Frederiks medaljesamling fortæller. Norsk Numismatisk Tidsskrift 2/2001. 3-7.Oslo.

Jensen, J.S. & Berghaus, P. 2001. Flensborg-numismatikeren Erwin Nöbbe, hans arkiv og hans samling. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad. 70-72.

Jensen, J.S. & Smekalova, T. 2001. Jakob Reichel i Skt. Petersborg - en skitse af en matador blandt møntsamlere. *Nulla dies sine linea.* Festskrift till Ian Wiséhn. Numismatiska Meddelanden 41, 153-166. English Summary. Stockholm.

Moesgaard, J.C. 2001. Et offerfund fra en fynsk kirke. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 8-11.

Moesgaard, J.C. 2001. Variante inédite du denier de Penthièvre (XIIe siècle). *Bulletin de la Société française de numismatique* 56. 60-62

Moesgaard, J.C. 2001. Un trésor du XVIe siècle à Harfleur (Seine-Maritime). *Cahiers numismatiques* 148. 39-41.

Moesgaard, J.C. 2001. Un trésor de la Guerre de Cent ans découvert près du Château de Tancarville. *L'écho des Calètes* 127. 8-10. Lillebonne

Moesgaard, J.C. 2001. Las monedas acunadas en Evreux bajo Carlos "el Malo". In Ibáñez, M. (ed.), *La moneda en Navarra.* Museo de Navarra. 157-168. Pamplona

Moesgaard, J.C. & Antérion, D. 2001. Trouvailles monétaires dans l'ancienne collection du Docteur Jean. *Bulletin de la Société française de numismatique*, 56. 135-136.

Moesgaard, J.C., Singer, G.A. & Woodhead, P. 2001. Un lot de deniers normands tardifs. *Bulletin de la Société française de numismatique*, 56. 110-115.

1.4. Artikler i egne serier

Horsnæs, H.W. & Jensen, J.S. 2001. Møntsamlingen. Nationalmuseets Arbejdsmark 2000. 54-59.

1.5. Anmeldelser i faglige tidsskrifter

Horsnæs, H.W. 2001. Anm. af R.Göbl. Moneta Imperii Romani 36,43,44. Österreichische Akademie der Wissenschaften. Phil.-Hist.Klasse Denkschriften 286. Wien 2000. I: Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 55.

Horsnæs, H.W. 2001. Anm. af W.Hahn & M.A.Metlich. Money of the Incipient Byzantine Empire (Anastasius I - Justinian I, 491-565). Wien 2000. I: Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 54-55.

Horsnæs, H.W.2001. Anm. af Comando Tutela Patrimonio Artistico (eds.), La Circolazione Illecita delle Opere d'Arte. Internazionalizzazione del traffico illecito. Atti del 5. Convegno Internazionale, Roma, Scuola Ufficiali Carabinieri 3-6 maggio 1999. Bollettino di Numismatica, Supplemento al n.34-35, 2000. I: KAF-Meddelelser, xxx.

Horsnæs, H.W. 2001. Anm. af Sayles W.G. Classical Deception.Counterfeits, Forgeries and Reproductions of Ancient Coins. Iolo (WI) 2001. I: Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad. 152-153.

Horsnæs, H.W. & Rathje, A. Anm. af Proceedings of the Danish Institute at Athens III, 2000. I: Klassikerforeningens Meddelelser 197.56-59.

Jensen, J.S. 2001. Anm. af M.Golabiewski Lannby. Pengar i folkmun, Stockholm 2000. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad, 35.

Moesgaard, J.C. 2001. Anm. af Volter Vogel (ed.). Ausgrabungen in Schleswig. Berichte und Studien 15. Neumünster 2001. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 155-157.

Moesgaard, J.C. 2001. Anm. af M.Amandry (ed.). Dictionnaire de numismatique, Paris 2001. I: Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 158.

1.6. Videnskabeligt redaktionsarbejde

Gammeltoft, B. & Nordqvist, J. Nationalmuseets Arbejdsmark 2001. 1-203. English summaries.

Jensen, J.S. Nordisk Numismatisk Unions Medlemsblad 1-8/2001, 1-164

Jensen, J.S. Nordisk Numismatisk Årsskrift/Nordic Numismatic Journal 1994-1996 (2001), 1-280.

2. Konferencebidrag

Horsnæs, H.W. 2001. Romerske bronzemønter i Danmark - repræsentativitet og fortolkning.

Abstractes. Nordisk Numismatisk Forskerseminar, 24.-25.november. Nationalmuseet.

Jensen, J.S. 2001. Sølv mønt fra Jaroslav, fundet på Bornholm (russisk titel). IX Vserossijskaja numizmatičeskaja konferencija. Novgorod. Gos. Ermitazh. 109-110. St.Petersburg.

3. Generel formidling, herunder populærvitenskaber

Horsnæs, H.W. 2001. Veje, romerske samt 4 usigtede artikler, Den Store Danske Encyklopædi 19-20.

Jensen, J. S. 2001. C.J.Thomsen som numismatiker, token, tysk møntvæsen, USAs møntvæsen samt 19 usigtede artikler, Den Store Danske Encyklopædi 19-20

Jensen, J.S. 2001. Danske mønter og sedler. Krone og øre fra 1875 til i dag. Aschehoug Dansk Forlag a/s. 72 flerspaltede sider. Gennemillustreret. København.

Jensen, J.S. 2001. Anne Kromann Balling (1936-96). Dansk Kvindebiografisk Leksikon 2. 243

Jensen, J.S. 2001. Rikke Agnete Olsen (f.1939). Dansk Kvindebiografisk Leksikon 3. 42-43.

Etnografi

Etnografisk Samlings ansvarsfelt har en enorm geografisk udbredelse og en betydelig historisk dybde: etnografiske og arkæologiske samlinger og forskning omkring hele den ikke-europæiske verden samt visse områder indenfor Europa (cirkumpolare strøg). Samlingen omfatter over 400.000 etnografiske, arkæologiske genstande og fotografier samt film. Fra 2002 kommer det ikke-europæiske området med i Museumsloven som en del af Nationalmuseets opgaver. Foruden etnografi/socialantropologi har den samlede stab baggrund i musikantropologi, økologi, arkæologi, kunsthistorie og områdefag (Kina, Grønland).

I de sidste to årtier har man set en revitalisering af interessen for forskning om etnografika, samlinger, samlere og indsamling som fænomen samt nye studier af de samfund og aktører som i sin tid har produceret og producerer den type materiel kultur der indsamles. Etnografisk Samling har aktivt engageret sig i denne internationale trend, blandt andet ved de temaer der er valgt at fokusere på i jubilæumssymposiet i 2000 (publiceres i starten af 2002).

Forskningsaktiviteter

Gennem udstrakt internationalt samarbejde, deltagelse i konferencer og netværk samt planlægning af nye projekter forstærkes dette fokus. Etnografisk Samling koncentrerer således sin forskning omkring disse fire prioriterede områder, som alle har afsæt i dagens tendens i museumsantropologi og den særlige internationale betydning af vore forskellige samlinger:

- 1) De ældre samlinger (Kunstkammeret, Thomsen-perioden),
- 2) Ekspeditioner på 1900-tallet,
- 3) De eskimoiske kulturer i Arktis,
- 4) Kulturmødet afspejlet i kulturens kognitive og materielle univers.

På flere områder arbejder Etnografisk Samling tæt sammen med SILA, idet Grønlandsforskningen fortrinsvis sker indenfor rammen af SILA – Nationalmuseets Center for Grønlandsforskning. I 2001 kom Etnografisk Samling med i Den Danske Forskerskole i Antropologi sammen med Moesgård Museum, afdeling for Etnografi, Aarhus Universitet og Universitetet i København. Gennem forskerskolen er der startet et forberedelsesarbejde for at skabe en forbedret Ph.d-uddannelse og vejledning indenfor antropologi.

I 2000/2001 blev der lagt sidste hånd på flere langvarige projekter (Kinesiske aneportrætter, DIVA, Porten til Grønland og andre mindre Grønlandsprojekter, Etnografisk Samlings historie i 150 år og Præcolumbianske tekstiler). Derfor har man arbejdet med flere planlægningsforløb og ansøgninger for fremtidige forskningsprojekter (Kierulffs samling, Kisan - koreansk genremaler - samlinger i arkiver og museer i Asien/Europa/USA, etnografisk dokumentation blandt mongoler i Nordvest-Kina, publicering av Nias foto- og genstandssamlinger, Congo-projekterne og Thomsen-projektet).

For at forberede nye forskningsprojekter er der også gennem de sidste år samarbejdet med eksterne partnere både i Danmark og rundt om i verden. Samtidig fortsætter løbende forskningsaktiviteter i tilknytning til samlingerne på alle de områder Etnografisk Samling har ansvar for. Dette er både en løbende virksomhed og noget som intensiveres i perioder med de mange internationale udlån,

relevante forskningskonferencer hvor samlingerne præsenteres og de relativt hyppige studiebesøg og tilhørende udvekslinger med kollegaer fra andre lande og andre museer.

Konferencebidrag - upubliceret:

Gilberg, R. 2001: Mongolia in Denmark. The Mongolian Society 40 Years Anniversary Symposium, Bloomington, Indiana

Kudsk, F. 2001: Svenske missionærer som etnografer. Paper ved skandinavisk Congoworkshop, Göteborg 31.01-01.02.2001.

Mørk, P. 2001: Samlinger fra Centralafrika på Nationalmuseet i København. Præsentation på skandinavisk Congoworkshop, Göteborg 31.01-01.02.2001.

Wolff B. 2001: Det moderne etnografiske museum i forhold til moderne antropologisk forskning. Summer University of University of Joensuu, Finland.

Wæhle, E. 2001: Centralafrika: Fra samlere, samling og samlinger ved Universitetets Etnografiske Museum, Oslo til ny forståelse af folk og historie i Afrikas hjerte? Præsentation på skandinavisk Congoworkshop, Göteborg 31.01-01.02.2001.

Bedømmelsesarbejde, censorvirksomhed mm.

Christel Braae

Medlem af redaktionen *FOLK, Journal of the Danish Ethnographic Society.*

Medlem af censorkorpset for etnografi ved Aarhus Universitet samt ved Carsten Niebuhr Institutet, København Universitet

Medlem af redaktionen af tidsskriftet *FOLK, Journal of the Danish, Ethnographic Society.*

Annette Erler

Medlem af anmeldelseskorpset i *Dansk Årbog for Musikforskning, København*

Medlem af censorkorpset for etnografi ved Malta Universitet samt Mediterranean Institute, Msida

Bestyrelsesmedlem i *Dansk Selskab for Traditionelle Musik og Dans*

Bestyrelsesmedlem i *International Society of Culture of the Ordos Mongols*

Joan Hornby

Vejleder og censor i et hovedfagsprojekt i formidling af koreansk kunst og kultur ved Asien-institutet, Københavns Universitet.

Censor og opponert ved at afgangsspeciale om japanske lakarbejder (intro) ved Kunstakademiets Konservatorskole.

Inge Schjellerup

Censor for Ph.D. thesis / The Australian National University, Canberra.

Censor for speciale i forhistorisk arkæologi, Københavns Universitet.

Esben Wæhle

Medlem af ”betygsnæmd” for PhD-afhandling: Avdelingen för socialantropologi, Sociologiska Institutionen, Lunds Universitet, Sverige. Ulf Johansson Dahre: Från etnisitet Til suveränitet. Ursprungsfolk och politiska förändringar i Hawai'i.

Projekter afsluttet i 2001

U. nr.: Proceedings vedr. The World Mirrored: The Ethnographic Museum – Past, Present and Future.

U. nr.: Deering – Publikation af Helge Larsens manuskript

U. nr.: A Spatial Analyses of Features and Artifacts from Point Hope, Alaska: An Examination of Contemporaneity and Variability

Projekter der løber i 2001

3900 The Everyday Life of Mongol Pastoralists – En Videnskabelig Bearbejdning af H. Haslund-Christensens Indsamlinger fra Mongoliet (1936-1939).

3901 Musikantropologisk undersøgelse af mongolsk folkemusik fra Henning Haslund-Christensens indsamlingsmateriale (1928-1939)

3903 Dansk nomadeforskning

3904 Kontinuitet og forandring i den materielle kultur på Nias, Indonesien, set i lyset af tværkulturel kontakt

3906 Kierulffs Samling

3908 Dansk Lydhistorie. Henning Haslund Christensen i Mongoliet.

3909 Skandinaverne i Centralafrika fra 1880'erne til ca. 1930

3910 Forberedelse af publicering af Agner Møllers samling fra Nias

3911 Tidlig Thulekultur og det mulige kulturmøde mellem Inuit og Østerbygdens Nordboer

U. nr.: Tidlig Thulekultur og det formodede kulturmøde mellem Inuit og Nordboer i Sydgrønland (et delprojekt under 'Inuit og Nordboer i Sydgrønland')

3912 Tunup Saqqaa - bagsidens forside: kontakter mellem Øst- og Vest-Grønland

U. nr.: Delprojekt: Tunup Saqqaa – 'Bagsidens forside' – kulturkontakter mellem Øst- og Vest-grønland

3915 Mongolernes hverdagskultur

U. nr.: "Changes in the Utilization and Environmental Effects of Humid Eastern Montane Forests in Peru"

Projekter igangsat i år 2001

3914 Thomsen-projektet

U. nr.: Demografi, materiel kultur og subsistensøkonomi i Nuussuaq, Upernavik

1. Videnskabelige Publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Larsen, H. & Appelt, M. (ed.) 2001

Deering – a Men's house from Seward Peninsula, Alaska. Publications of the National Museum. Ethnographical Series, vol. 19: 143 pages. Department of Ethnography & SILA – the Greenland Research Centre. The Danish National Museum.

Schjellerup, I., Achutequi, E. Quipuscoa, V., Fjeldså, J. & Samamé, M. Editores. 2001. Wayko-Lamas- La gente y la biodiversidad. DIVA. Centro para la Investigación sobre la Divesidad Cultural y Biológica de los Bosques Pluviales y Andinos. Bartolomé de las Casas. Lima.

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter

Gulløv, H.C. 2001. "Grønland - Historie". I: Christensen, M., Pallesen, B.R. & Sehested, Th. (red.), Bogen om Danmark, pp. 380-386. Danmarks Nationalleksikon, København.

Gulløv, H.C. 2001. "Inge og Helge Kleivan - eskimologiens faglige integritet", Tidsskriftet Grønland, pp. 133-135.

Wolff, B. 2001: At stjæle gæstens hjerte – Turismens lokale logik på øen Nias, Indonesien. Den ny Verden 2001-4:109-124

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Braae, C. 2001: The Early Museums and the Formation of Their Publics. In Nielsen, H.C. Korsholm & Skovgaard-Petersen, J. (eds.). Middle Eastern Cities 1900-1950. Public Places and Public Spheres in Transformation. Proceedings of Danish Institute in Damascus. I-2001. Aarhus, Aarhus University Press.

Gulløv, H. C. & Appelt, M. 2001. Social Bonding and Shamanism among Late Dorset groups in High Arctic Greenland. In Price, N. (ed.). The Archaeology of Shamanism: 142-162. Routledge.

Gulløv, H.C. 2001. "With archaeology from Bering Strait to Greenland". Yumtzilob - Tijdschrift over de America's 12(3-4): 267-295. Rotterdam

Gulløv, H.C. 2001. "The Eskimo Cultures in Greenland and the Medieval Norse: A Contribution to History and Ethnohistory". In: Sigurdsson, I. & Skaptason, J. (eds.), Aspects of Arctic and Sub-Arctic History. Proceedings of the International Congress on the History of the Arctic and Sub-Arctic Region, Reykjavík, 18-21 June 1998, pp. 184-193. University of Iceland Press, Reykjavík.

Odgaard, U. 2001. Palaeo-Eskimoic Shamanism. In Vestergaard, T.A. (ed.). North Atlantic Studies. Shamanism and Traditional Beliefs. Vol. 4, no. 1 + 2, Aarhus 2001. p. 25 – 30.

Schjellerup, I. 2001. The declining Spirits of the Forest – Colonial use and management of forests in Peru and Ecuador. Så länge skogen växer. En dokumentation från Edbergsseminariet 2000, Karlstad, 25-35.

1.5. Anmeldelser i faglige tidsskrifter

Benwell, A. 2001. Nomader i Mongoliet. IWGIA. 44 p

Erler, A.: 2001 The Musician in Focus. Individual perspectives in Nordic ethnomusicology. Dansk Årborg for musikforskning 2001: 122-124

Gilberg, R. 2001. Nomader i Mongoliet. GER 12 (39): 18-19 – anmeldelse af Ann Fenger

1.6. Videnskabeligt redaktionsarbejde

Brochmann, H. 2001. Detention in Greenland. Night-Time correctional Institutions, Probation and Hostels for Juvenile Offenders as seen by Inmates and Staff. In: Meddelelser om Grønland, Man & Society, vol. 25. Scientific editor: Hans Christian Gulløv.

Buchwald, V. F. 2001. Ancient Iron and Slags in Greenland. In: Meddelelser om Grønland, Man & Society, vol. 26. Scientific editor: Hans Christian Gulløv.

2. Konferencebidrag

Bahnson, A. 2001: British Museum, Arctic Clothing of North America – Alaska, Canada Greenland. Publiceres af British Museum i 2002.

Wolff, B. 2001: EUROSEAS (European association for South East Asian Studies) - Turisme på Nias. Publiceres i The Indonesian and Malay World i 2002

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Due, B. 2001: To bisonkapper. Nyt fra Nationalmuseet 90:34-35

Due, B. 2001: Hvad var Brasilien? Nyt fra Nationalmuseet 93:7:9

Due, B. 2001: Fordømte røde fjer. Nyt fra Nationalmuseet 93:26:28

Due, B. 2001: A. E. Reimanns Indianersamling. Nyt fra Nationalmuseet 93, p.29

Erler, A.: 2001: En mongolsk musiksamling. Nationalmuseets Arbejdsmark 2001, p.162-169

Erler, A.: 2001: Tysk Folkemusik i Dansk Encyclopædi 19. København 2001, p.. 394

Gilberg, R. 2001: Hvad er shamanisme? Nyt fra Nationalmuseet 90:20-23. København

Gilberg, R. 2001: Da tupilakken blev synlig. Polarfronten 1/marts:24. København

Gilberg, R. 2001: Tupilakken – den usynlige dræber og turistfiguren. Grønland 48 (2): 67-79. København

Gilberg, R. 2001: Helte og stednavne. www.koldinghus.dk/dansk/helt

Kudsk, F. og Poul Mørk, 2001: Nyt forskningsprojekt om skandinaver i Congo.

Nyt fra Nationalmuseet 92, p. 32-33

Mørk, P. 2001: Vores kunst, deres kunst og Kunsten. Nyt fra Nationalmuseet 90, p.28-33

Mørk, P. 2001: Nyt forskningsprojekt om skandinaver i Congo. Nyt fra Nationalmuseet 92, p.32-33

Wæhle E. 2001: Følelser, fornuft & formidling. Betragtninger fra en nordisk etnografisk filmfestival på Sardinien. Danske Museer 6, 28-31

Wæhle E. 2001: Billeder fra Den Nye Verden. Nyt fra Nationalmuseet 93, 24-27

Wæhle E. 2001: Congofarerne, X – Tredje Verden Magasinet 2, 6, Kabilas arv, temanummer om Congo

Wæhle E. 2001: Hvad forestiller buskmændenes klippemalerier. Nyt fra Nationalmuseet 90, 4-6

Bevaring

Bevaringsafdelingen varetager den del af museets forskning der orienterer sig mod fysisk bevaring af museets samlinger, såvel som den forskning der koncentrerer sig om alternative bevaringsaspekter.

Tidligere år har forskningsaktiviteterne været spredt over en række individuelle små projekter. I det forløbne har BA i højere grad satset på bredt formulerede projekter med inddragelse af eksterne samarbejdspartnere og det er i nogen grad lykkedes at tiltrække finansiering udefra. Bevaringsafdelingen har givet fire medarbejdere støtte til at færdiggøre deres kandidatuddannelse som konservatorer på Det Kgl. Danske Kunstakademi, Konservatorskolen.

Bevaringsafdelingen prioriterer forskningsmæssigt følgende områder:

In situ bevaring af arkæologiske fund

In situ bevaring af arkæologiske fund er et af Nationalmuseets centrale forskningsområder. Der er konstitueret en tværgående arbejdsgruppe, Nationalmuseets In Situ Gruppe, hvis faste medlemmer kommer fra Bevaringsafdelingen og Nationalmuseets Marinarkæologiske Forskningscenter. Gruppen har til formål at koordinere Nationalmuseets forskning inden for in situ området, og herunder at sikre koordineringen til arkæologer og relevant naturvidenskabelige og naturhistoriske forskningsmiljøer. Gruppen har endvidere været repræsenteret i den tværgående NM-arbejdsgruppe, der har haft til formål at analysere muligheder og behov for etablering af et Kyst- og vådbundscenter.

Povl Jensen, Tanja Alstrøm, Anne Christine Helms, Kristiane Stretkvern, Henning Matthiesen og Ulrich Schnell deltog med indlæg i 8th ICOM-CC group on Wet Organic Archaeological Materials Conference, Stockholm. Juni 2001.

Henning Matthiesen, David Gregory og Tanja Alstrøm har deltaget i konferencen *PARIS2 - Preserving Archaeological Remains In Situ* på Museum of London 12.- 14. september 2001 med foredrag: *Monitoring methods in mires and meadows: five years of studies at Nydam mose, Denmark.*

Henning Matthiesen var inviteret til 6. Nordiske Numismatiske Forskerseminar, Enkeltfundne Mønter, København november 2001

Bygningsantikvarisk arbejde

Bevaring af bygningshelheder og interiører. Dette forskningsområde søges opdyrket i et samarbejde mellem Bevaringsafdelingens sektioner samt bl.a. Danske Afdeling. Hovedformålet er at opnå større kendskab til tidligere tiders materialer og teknikker ved udvikling af nye undersøgelsesmetoder og under brug af bygningsfysiske analyser at kunne styrke kvaliteten i bygningsbevaringsarbejdet.

Isa Brajer og Kirsten Trampedach deltog med (inviterede) foredrag i The International Academic Symposium of the Mural Painting from the Great Tang Dynasty Tombs, Xián, China, October 20-24, 2001.

Tim Padfield var inviteret til: Advisory group meeting: Valletta, Malta 19-20 April, 2001 IMPACT (EU 5th framework project) Modelling air pollution levels in museums. Project leader: Tadj Oreszczyn, London University.

Verner Thomsen og Tim Padfield deltog som inviterede i: The ceiling painting of Oslo Cathedral, Expert group meeting to discuss treatment. Projektleder: Iver Schonhowd, Riksantikvaren, Norge Oslo, 3-5 december 2001.

Bevaring af den industrielle kulturarv

Med henblik på at kunne øge kvaliteten af bevaringsarbejdet for den nyere tids industrielt fremstillede genstande, arbejder BA på at udvikle konserveringen af plast og gummi og på at få udviklet konserveringen af nyere metalgenstande og især overfladebehandling af sådanne.

Birgit Sørensen og Yvonne Shashoua deltog med (inviterede) foredrag i 32th IATM konference: The challenge of a new millenium - globalising transport and communications in our museums. København, 27 maj - 1 juni 2001.

Præventiv konservering

Aktiviteterne indenfor dette område knytter sig til flere af de øvrige forskningsområder og omfatter forskning i forbedring af mikroklima, lys og luftforurening for at kunne optimere bevaringsforholdene i magasiner, udstillinger og i historiske bygninger.

Indenfor området bevaring af genstande af plast og gummi forsvarede Yvonne Shashoua sin ph.d afhandling i oktober.

Morten Ryhl Svendsen arrangerede konferencen IAP Copenhagen 2001, 4th meeting of the Indoor Air Pollution Working Group, The National Museum of Denmark, November 2001.

Jens Glastrup og Poul Jensen deltog i februar som inviterede i et ekspertmøde i Stockholm om syrenedbrydningen af Vasaskibet.

Bedømmelsesarbejde, censorvirksomhed mm.

Maj Stief Aistrup

Redaktør for Meddelelser om Konservering udgivet af Nordisk Konservatorforbund.

Jan Brønsted

Medlem af styregruppen for forskningsprojektet "Almindelig Borebille i museumsgenstande og historiske bygninger - forebyggelse og bekæmpelse" nedsat af Miljøministeriet.

Mikala Bagger, Joy Boutrup, Mads Chr. Christensen, Jens Glastrup, Tim Padfield, Anne Lisbeth Schmidt, Morten Ryhl Svendsen og Verner Thomsen:

Har i 2001 fungeret som censorer på Det Kongelige Danske Kunstakademi, Konservatorskolen.

Tim Padfield

Web redaktør for IIC: The International Institute for Conservation of Historic and Artistic Works.
 Medlem af editorial committee for tidsskriftet: *Reviews in Conservation*, published by IIC.
 Medlem af følgegruppen: Renere teknologi til undgåelse af biologisk vækst.
 Projektleder: Charlotte K. Frambøl, Teknologisk institut, Murværkscentret, Hasselager

Morten Ryhl Svendsen

Redaktør af hjemmesiden om indeklima i museer ("*Indoor Air Quality (IAQ) in Museums and Archives Website*"): <http://www.iaq.dk>

Yvonne Shashoua

Reviewer for tidsskriftet: *The Conservator*.

Kirsten Trampedach

Medlem af redaktionskomiteen for *Zeitschrift für Kunsttechnologie und Konservierung*.

Isabelle Brajer

Co-ordinator for ICOM-CC Working Group: *Mural Paintings Mosaics and Rock Art*.

Mads Chr. Christensen

Medlem af Management Committee for COST aktion G8: "Non-destructive analysis and Testing of Museum Objects".

Projekter afsluttet i år 2001

- 4522-14 Overfladebehandlings korrosionsbeskyttende effekt på metaller
- 4523-15 Optimering af PEG-imprægnerings- og frysetørringsprocessen
- 4525-15 Reduktion af oxideret cellulosestekstil
- 4606-12 Storage strategies for historical plastics: Inhibiting the deterioration of plasticized poly (vinyl chloride)

Projekter der stadig løber i år 2001

- 4522-16 & 0111-21 – 0111-40 Vurdering af bevaringsforhold in situ.
- 4523-13 Bekæmpelse af mikroorganismer
- 4523-18 SEM-undersøgelse af frysetørringens dynamik
- 4606-11 Det Agrare Landskab. In Situ bevaring af organiske materialer
- 4526-13 Materialer og teknikker anvendt i danske interiørdekorationer i perioden 1800-1900 set i relation til interiørernes bevaring.
- 4527-12 Vægmaleriaftræk
- 4712-18 Nedbrydningsmekanismer og strategi for bevaring af baltisk rav
- 4528-14 "Bestemmelse af skadelig afgang fra materialer til anvendelse i museums-udstillinger, -magasiner og arkiver".

Projekter der igangsat i år 2001

- 4524-13 En undersøgelse af snedker- og billedskæreteknikker benyttet i kirkeinventar fremstillet i Brix Michgells værksted ca. 1610-27
4526-21 Albert Eckhouts maleteknik

1. Videnskabelige publikationer

1.1. Monografier, bøger og afhandlinger

Hansen, K.K., Nicolajsen, A., Padfield, T. og Rode, C. 2001. Udstyr til undersøgelse af fugtfordeling i absorberende isoleringsmaterialer. Sagsrapport, SR-0028,. Institut for Bygninger og Energi, DTU.

Shashoua, Y. 2001. Inhibiting the deterioration of plasticized poly (vinyl chloride)-a museum perspective', PhD thesis, Technical University of Denmark, ISBN 87-89384-82-2.

1.2. Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Bischoff, V., Henrichsen, P., Jensen, K. and Sørensen, A. C. 2001. Ladby - A Danish Ship-Grave from the Viking Age. Vol 3 in the series: Ships&Boats of the North. The Viking Ship Museum.

Jacobsen, L. and Juul, A. 2001. Work with the specimen collection from Aalholm Castle, Meddelelser om Konservering 2001 nr. 1, 3-7.

Bregnhøi, L. 2001. Bevaring af malerhåndværk. In Håndværk i 2000 år, Det kgl. Danske Kunstakademi, Konservatorskolen, 175-178.

Eriksen, L.S. 2001. Billedskæring og staffering i 1600-tallet eksemplificeret ved den bruskarokke altertavle fra Førde kirke i Norge. In Håndværk i 2000 år, Det Kongelige Danske Kunstakademi, Konservatorskolen, 139-144.

Larsen, B.2001. Snedkeren Brix Michgell og håndværket omkring Roskilde Snedkerlav i begyndelsen af 1600-tallet. In Håndværk i 2000 år, Det Kongelige Danske Kunstakademi, Konservatorskolen , 179-186.

Vestergaard, K. 2001. Hans Lauritsen - en 1600-tals kirkemaler tilpasset samtidens krav og efterspørgsel. In Håndværk i 2000 år, artikel, Det Kongelige Danske Kunstakademi, Konservatorskolen,155-162

1.3. Artikler i internationale tidsskrifter og antologier

Christiansen, C., Emeis, K.C., Lund-Hansen, L.C., Laima, M.J.C. and Matthiesen, H. 2001. "Dynamics of P, Fe and Mn along a depth gradient in the SW Baltic Sea", Boreal Environmental Research, 6: 317-333, 2001.

Egsgaard, H., Glastrup, J., Lessèl, R., Mølgaard, M. and Pedersen, W.B. 2001. Mass spectrometry of polyethylene glycols. *Adv. Mass Spectrometry* (Ed. M. Gelphi) Wiley (Chicester) 15, 913-914

Glastrup, J. 2001. The Effectiveness of Compressed Air in Removal of Pesticides from Ethnographic Objects. *Collection Forum* 16 (1-2), 19-22.

Laima, M.J.C., Leipe, T. and Matthiesen, H. 2001. A new experimental setup for studying the formation of phosphate binding iron oxides in marine sediments. Preliminary results. *Biogeochemistry*, 52, 79-92.

Larsen, P. K. 2001. The Development and Testing of a Salt Extracting Mortar, *Internationale Zeitschrift für Bauinstandsetzen und Baudenkmalpflege*, 7. Jahrgang, Heft 1, 79-90.

Ryhl-Svendsen, M. 2001. "Luftschadestoffe in Museen, Eine Einführung in Wirkungsweise, Monitoring und Kontrolle", *Restauro*, No. 8, 613-619.

Brajer, I. Elof Risebye – A Pioneer in the Transfer of Wall Paintings on the Wrong Path, *British Museum Occasional Paper* 145 (2001) 25-31.

2. Konferencebidrag

Alstrøm, T. The Use of Microsensors for Measurements of Environmental Parameters in Wetland Areas. "The 8th ICOM-Group on Wet Organic Archaeological Materials (WOAM) Conference, Stockholm, Juni 2001. In Press

Alstrøm, R., Gregory, D., Jensen, P. & Matthiesen, H. and Sørensen, B. Monitoring methods in mires and meadows: five years of studies at Nydam mose, Denmark. *Proceedings of the 2nd Preserving Archaeological Remains in situ conference*. Eds. M. Corfield, T. Nixon and M. Pollard. Museum of London 2001. In Press

Brajer, I. Problems encountered in the treatment of transferred wall paintings, *The International Academic Symposium of the Mural Painting from the Great Tang Dynasty Tombs, Xián, China, October 20-24, 2001*. In Press

Bronée, P., Fenger, J., Kemp, K. and Schmidt, A.L. Airborne dust in a museum environment IAP Copenhagen 2001, 4th meeting of the Indoor Air Pollution Working Group, The National Museum of Denmark, November 8th-9th, 2001, [Internet] http://iaq.dk/iap/iap2001/2001_20.htm

Glastrup, J. and Ryhl-Svendsen, M. Recent Improvements in SPME-GC/MS Detection of Acetic and Formic Acid in Air. IAP Copenhagen 2001, 4th meeting of the Indoor Air Pollution Working Group, The National Museum of Denmark, November 8th-9th, 2001, [Internet] http://iaq.dk/iap/iap2001/2001_16.htm

Gregory, D., Matthiesen, H. and Björdal, C. 2001. In situ preservation of artefacts in Nydam Mose: Studies into environmental monitoring and the deterioration of wooden artefacts. *Proceedings of*

the 8th ICOM group on Wet Organic Archaeological Materials Conference, Stockholm. Eds. P.Hoffman, T.Grant, J.Spriggs. Bremerhaven. In Press

Hansen, E.J.d.P., Hansen K.K., Kristiansen, F., Padfield, T. and Rode, C. "Experimental Investigation of the Hygrothermal Performance of Insulation Materials". Performance of the Exterior Envelopes of Whole Buildings VIII Conference, Clearwater Beach, FL, 2001. In Press

Helms, A.C.: DNA based Identification of Bacteria Inhabiting Waterlogged Wooden Artefacts from the Nydam Bog. The 8th ICOM-Group on Wet Organic Archaeological Materials (WOAM) Conference, Stockholm, Juni 2001. In Press

Jensen, P., Jørgensen, G. and Schnell, U. Dynamic LV-SEM analysis of freeze drying processes for waterlogged wood. The 8th ICOM-Group on Wet Organic Archaeological Materials (WOAM) Conference, Stockholm, Juni 2001. In Press

Kaspersen, S. and Petersen, K.S. 2001. Symposiet: Reliquary Shrines and Medieval Goldsmithing, Musée d'art et d'histoire, 12.-15. september med et foredrag: Golden frontals in Denmark: a project and its technical investigations. In Press

Padfield, T. The physics of cooling film. Danske Filminstitut, Kongres Preserve, then show. Copenhagen, 11-13 nov. 2001. In Press

Rischel, A.G. Looking at Central Asian paper of Turkish, Tibetan and Chinese origin from the Silk Roads. IHP Congress Book 1998, volume 12 of the 24th International Congress of Paper Historians, Porto, Portugal 11-20 september 1998, Basel 2001, ISSN 3-02508339-5.

Rischel, A.G. Through the Microscope Lens: Classification of Oriental Papers Technology and Fibres, 179-188, Looking at Paper-Evidence and Interpretation, Toronto 1999. Toronto 2001, ISBN 0-660-18571-7.

Rischel, A.G. Technical examination of the Lou-Lan Paper Documents, 215-249. Written Materials Excavated from the Sands, a study on Lou-Lan and Niya documents Part 2. Documents from Central Asia, Itaru Tomiya, Kyoto 2001, ISBN 4-87698-418-2.

Shashoua, Y. and Young, L. 2001. Deterioration of PVC components in Apollo spacesuits. ICOM-CC Modern Materials Interim Meeting, Cologne, 52-55.

Shashoua, Y. Degradation of Plasticized PVC in the Museum Environment, at Recent developments in conservation-restoration research. 3rd General Assembly, European Network for Conservation-Restoration Education, Munich, June 2001. In Press

Strætkvern, K. Freezing of Polyethyleneglycol – compression strengths and freezing curves for high-molecular weight PEGs with and without low-molecular weight PEGs added. The 8th ICOM-Group on Wet Organic Archaeological Materials (WOAM) Conference, Stockholm, Juni 2001. In Press

Trampedach, K. 2001. Introduction to Danish Wall Paintings - Conservation Ethics and Methods of Treatments. The International Academic Symposium of the Mural Painting from the Great Tang Dynasty Tombs, Xian, China, October 20 -24. In Press

Trudsø, S. 2001. Laser Cleaning of the Rose Window and Main Portico on the Swedish Church in Copenhagen, Laser in the conservation of artworks, Lacona IV, 11-14. Sept. 2001. Paris. Poster.

3. Generel Formidling, herunder populærvidevidenskab

Bagge, M. Apostlene vender tilbage i fuld farvepragt, Artikel i Apostelkirkens 100 års jubilæumsskrift udgivet af Aportelkirkens menighedsråd 2001.

Bregnhøi, L. Rekonstruktion af en ruin, Dekorationer fundet på herregården Fjellerup Østergaard. Artikel, Nyt fra Nationalmuseet nr. 92, 2001.

Berlowicz, B. Eckhoutmalerierne og deres konservering, artikel i Nyt 93, udgivet af Nationalmuseet 2001.

Bregnhøi, L. Rekonstruktion af en ruin, Dekorationer fundet på herregården Fjellerup Østergaard. Artikel, Nyt fra Nationalmuseet nr. 92, 2001.

Brøndsted, J. Snedkersvendenes Laugslade fra 1679, bragt i Nyt fra Nationalmuseet nr. 92 september 2001.

Castella, J. og Nordqvist, J. Bayt al - Aqqad, - Et dansk-syrisk restaureringsprojekt, artikel i Nationalmuseets Arbejdsmark 2001.

Eriksen, L.S. De usynlige indgreb - om istandsættelsen af to malerier, artikel i Nyt nr. 92, udgivet af Nationalmuseet 2001,

Espersen, T.B., Lie, A. og Schnell, U. Geologi og egyptologi II, januar 2001.

Frederiksen, H., Noerbel, S., Petersen, K.S. og Thomsen, V. Restaurering af kirkens kalk-malerier og inventar. Artikler i Restaurering af Helsingør Domkirke 2000-2001, Udgivet af Helsingør Kommunes Museer 2001.

Gulløv, H.C., Kikkenberg, B. og Schmidt, A.L. Porten til Grønland- en udstilling på vinger. Nyt nr. 89, 2000-2001.

Knudsen, F. and Ryhl-Svendsen, M. An on-line calculator for conversion between the gas concentration units ppb and $\mu\text{g}/\text{m}^3$ ". IAQ in Museums and Archives Website, [Internet] http://iaq.dk/papers/conc_calc.htm, 2001

Noerbel, S. Konservering i Sct. Olai Domkirke, Kort Nyt, Nyt nr. 90, udgivet af Nationalmuseet 2001.

Rischel, A.G. Skrevet på papir og skjult af sand, Papirhistorie fra Silkevejen, 128-147, Nationalmuseets Arbejdsmark 2001, ISBN 87-7468-4175, ISSN: 0084-9308.

Ryhl-Svendsen, M. Blå Silicagel. Bulletin, nr. 64, Nordisk Konservatorforbund, pp.18-19, 2001.

Ryhl-Svendsen, M. Lead corrosion in show cases. IAQ in Museums and Archives Website, [Internet] <http://iaq.dk/image/lead.htm>, 2001.

Ryhl-Svendsen, M. PVC - a source of chlorides. IAQ in Museums and Archives Website, [Internet] <http://iaq.dk/image/pvc.htm>, 2001.

Ryhl-Svendsen, M. Peroxide attack on resin coated (RC) photographs. IAQ in Museums and Archives Website, [Internet] http://iaq.dk/image/rc_photos.htm, 2001.

Ryhl-Svendsen, M. Bynes efflorescence on an egg shell. IAQ in Museums and Archives Website, [Internet] <http://iaq.dk/image/eggshell.htm>, 2001

Schnell, U. Runerne på Runamo. Aktuel Naturvidenskab 2, maj 2001.

Trampedach, K. Restaurering/konservering af kalkmalerier før og nu. Helsingør Stiftsårbog 2001

Museal formidling

Forskningsområdet museal formidling varetages af Nationalmuseets Formidlingsafdeling og Det Kulturhistoriske Centralregister (DKC)

Formidlingsafdelingen

Forskningsindsatsen i Formidlingsafdelingen i år 2001 har været koncentreret om det Ph.d.-studieforløb der blev påbegyndt inden for emnet museal formidling. Projektets nærmere sigte er at indkredse museumsgenstandens funktion i museernes formidling. Projektet har arbejdstitlen Tegn i tiden og er en undersøgelse af forholdet mellem udstilling og genstand historisk såvel som i dag med fokus på genstandenes betydning før og nu.

Projekter der stadig løber i år 2001

U. nr.: Genstandenes betydning før og nu

1.1 Videnskabelige publikationer

Mordhorst, C. 2001. Udstillingsfortællinger ved årtusindskiftet. Passepartout 17, 21-44.

Det Kulturhistoriske Centralregister

Forskningsaktiviteter i Det kulturhistoriske Centralregister (DKC).

I Det Kulturhistoriske Centralregisters basisvirksomhed indgår anvendt forskning bl.a. i forbindelse med opbygningen af 'Nyere Tids Centralregister'. Dette arbejde har i årets løb omfattet beskrivelse af datastruktur og udvikling af procedurer for løbende elektronisk overførsel af museal dokumentation fra landets statsanerkendte kulturhistoriske museer. Derudover har forskningsindsatsen været koncentreret om de nævnte projekter.

Bedømmelsesvirksomhed m.m.

Henrik Jarl Hansen

Censor ved Århus Universitet, Institut for Arkæologi.

Eske Wohlfahrt

Medlem af censorkorpset ved Københavns Universitet, Institut for Arkæologi og Etnologi.

Projekter afsluttet i 2001

4460 Informationssystem for kulturlandskabet

Projekter der stadig løber i 2001

4461 Det agrare landskab: driftsformer og regional variation i jernalder og tidlig middelalder
4456 Monument, Ideologi & Landskab

Projekter igangsat 2001

4463 ARENA. Udveksling af information mellem kulturhistoriske databaser i udvalgte europæiske lande (Archaeological Resources Europe - Networked Access)
U. nr.: HisKIS: Historisk-Kartografisk InformationsSystem

1. Videnskabelige publikationer

1.2 Artikler i nationale tidsskrifter og antologier

Jarl Hansen, H. 2001. Etableringen af et arkiv til digitalt udarbejdede udgravningsberetninger. Arkæologisk Forum (4). København.

1.5 Anmeldelse i faglige tidsskrifter

Wohlfahrt, E. 2001. Anmeldelse af: Alan Hjorth Rasmussen: De Skabte Et Samfund – glimt af udviklingen i Vorupør gennem 150 år. Thisted. Museet for Thy og Vester Han Herred 2000. I: Folk og kultur. Årbog for dansk etnologi og folkemindevidenskab, 111-112. København

Wohlfahrt, E. 2001. Anmeldelse af Alan Hjorth Rasmussen: Din Fjord – Min Fjord. Interessekonflikter omkring brugen af Jyllinge Holme og den sydlige del af Roskilde Fjord. Jyllinge. Fjordmuseet – Museum og lokalhistorisk Arkiv for Gundsø. 1999. I: Folk og kultur. Årbog for dansk etnologi og folkemindevidenskab, 112-113. København

Wohlfahrt, E. 2001. Anmeldelse af: Bjarne Stoklund: Bondefiskere og strandsiddere. Studier over de store sæsonfiskerier 1350-1600. Udgivet af Landbohøistorselskab, Odense, 2000. I: Folk og kultur. Årbog for dansk etnologi og folkemindevidenskab, 113-116. København.

3. Generel formidling, herunder populærvidenskab

Pentz, P 2001: "Hvis Kulturarv?", Danske Museer nr. 5, p.25.

Ødegaard, V. 2001: Bidrag til Nationalmuseets Arbejdsmark 2000, Antikvarisk arbejde. 2001.

Ødegaard, V. 2001: DKC-Online i ny udgave. Rigsantikvaren 11, 2001.

Ødegaard, V. 2001: Danske Fortidsminder. Det levende Danmarkskort 2002.
Kort & Matrikelstyrelsen (cd-rom). 2001.